



49

Sfera Politicii

REVISTĂ LUNARĂ DE ȘTIINȚE POLITICE EDITATĂ DE FUNDАȚIA "SOCIETATEA CIVILĂ"

Anul V 1997



INSTITUȚIILE NOIII PUTERI

Editorial Board

CĂLIN ANASTASIU
DANIEL CHIROT
DENNIS DELETANT
GHIȚĂ IONESCU

GAIL KLIGMAN
DAN OPRESCU

STELIAN TĂNASE (*Editor*)
VLADIMIR TISMĂNEANU
G.M. TAMÁS

Fundatia Societatea Civilă

President: DAN GRIGORE

Redacție:
Dan Pavel
(redactor șef adjunct)

Radu Dobrescu
Eduard Hellwig
Louis Ulrich
Valentin Stan

Grafică:
Tomnița Florescu
Manager:
Alice Dumitrashe

**FUND FOR CENTRAL AND EAST
EUROPEAN BOOK PROJECTS**
Amsterdam
SOROS FOUNDATION
Bucharest

SFERA POLITICII este înregistrată
în Catalogul publicațiilor din România
la numărul 4165.

Reproducerea articolelor apărute în
publicația noastră se face numai cu
acordul redacției.

Desktop Publishing
Fundatia „Societatea Civilă“
Gabriela Gruia

Tiparul executat la Tipografia SEMNE

Sfera Politicii

este citită de membrii Parlamentului, de cei mai importanți oameni de afaceri, de intelectuali, oameni politici și studenți.

Sfera Politicii ajunge acolo unde se iau decizii, se creează imagine, se câștigă influență.

Un abonament la Sfera Politicii pe șase luni costă 37 000 lei cu taxe poștale.

Outside Romania: Yearly subscription is \$50 or its equivalent in your country's currency (12 issues). Please send checks only to: PO Box 22/212, Bucharest, Romania

Include the following information: name, address, institution, phone number.

Cont FUNDATIA SOCIETATEA CIVILĂ

Lei: 402466026422

USD: 402466028405

BANCKOOP ROSETTI

În atenția cititorilor:

Adresa Fundației Societatea Civilă este:
Intr. Grigore Alexandrescu, nr. 3, ap. 1
oficial postal 22/212, București

Fundație tel. 210 75 69; fax: 210 75 69, 22 333 89
Tehnoredactare tel/fax: 725 04 09
Administrație tel.: 673 61 86, 610 59 90

Găsiți Sfera Politicii la:

Librăriile Humanitas: din București și provincie
Librăria '95 (Academiei): București, Calea Victoriei 12
Librăria 155 (Drept): București, Bd. Kogălniceanu 24
Librăria All: București, Bd. Kogălniceanu 95 A
Librăria Kriterion: București, Calea Victoriei 46
Librăria M. Sadoveanu, Bd. Magheru 35
Euromedia: București, str. General Berthelot 41
Librăria 157 (ASE): București
Fundația Cărții: București, Bd. Ana Ipătescu 3
Librăria Bihar Naplo: Oradea
Librăria Omniskop: Craiova
Librăria Universității: Brașov, str. Universității 3
Nord-Est (Monitorul): Iași, str. Smărădan 5
S.C. San Vialy: Iași, Bd. Independenței 22
Librăriile VED: Cluj, str. Heltau 59
S.C. Slarm: București, str. Docenților 25

Sfera Politicii apare la data de 1 a fiecărei luni

Revista poate fi procurată și direct de la sediul Fundației, Intrarea Grigore Alexandrescu nr. 3, ap. 1, sector 1

Cuprins

2. Editorial	Dan Pavel	Competența democratică și calificarea la locul demuncă
5. Instituțiile noii puteri	Marius Oprea	Cum s-a despărțit Procurorul General de Justiție
9.	Valentin Stan	Ministerul Afacerilor Externe: o relicvă a "epocii de aur"?
14.	Dan Suciu	Administrația locală în căutarea subsidiarității
17.	Eduard Hellwig	Schimbarea puterii legislative
24. Integrarea euro-atlantică	Gabriel Topor	"Obsesia NATO"
27.	Cătălin Crețu	Jocul de interese din interiorul NATO și integrarea României
33. Anatomia comunismului	Document	Stenograma ședinței Biroului Politic al CC al PMR, 29 nov. 1961
36. Actualitatea	Alexandru Gurău	PDSR la răscrucă
39.	Rodica Chelaru	Cavalcada moțiunilor
41.	Oana Marinescu	Politica și privilegiile
43. Politică internațională	Marian Chiriac	Croația – alegeri în aşteptarea schimbării
45.	Radu Dobrescu	Alegerile legislative din Franță
	Claudiu Spermezan	– eșecurile unei strategii
49. Dosar Sfera Politicii	Adrian Marino	Cenzura în România. Schiță istorică
51. Dezbateri	Victor Neumann	Semnificații ale gîndirii politice în Europa Centrală și de Est
57. Reviste de știință politică	Andra Lăzăroiu	<i>Journal of Democracy și Revue française de science politique</i>
59. Cărți și autori	I. Cătălin Nițu	Academia Cațavencu, <i>Critica Securității pure</i>
	Eduard Hellwig	Revenirea în Europa, antologic de Adrian Marino
	Aranyosi István	Louis Dumont, <i>Eseu asupra individualismului</i>
64. Seminale		

Competența democratică și calificarea la locul de muncă

DAN PAVEL

Cită vreme cursa pentru integrarea în NATO a funcționat ca un puternic halucinogen colectiv, clasa politică și societatea civilă au uitat miza crucială a tranziției: democratizarea politică și liberalizarea economică. Noii guvernări au pierdut din vedere că, oricăr de bine intenționați ar fi, ci nu se vor deosebi de predecesorii lor pedeserist-peuneriști decât în planul fapelor. La sfîrșitul celor patru ani de guvernare, performanța reformistă va fi judecată în funcție de legile votate și puse în practică, de ridicarea nivelului de trai al populației, de respectarea promisiunilor electorale, iar nu în funcție de o presupusă ori reală superioritate a principiilor morale care îi animă pe noii lideri, spre deosebire de cei vechi. Tocmai de aceea, ar fi util să vedem ce s-a întâmplat pînă acum. În afară de unele arestări, de inițierea unor timide proiecte legislative și a unei ambigue răspunderi guvernamentale, noua putere politică pare a nu se fi preocupat decât de o politică externă aparent contraproductivă. Generoasă în desfășurarea ei internațională, impresionantă prin cele cîteva figuri noi (Constantinescu, Ciorbea, Dejeu, Dudu Ionescu, Dorin Marian, Zoe Petre), noua putere suferă de carențe profunde în planul gîndirii strategice, al capacitații de a se orienta într-un lățis complicat de interese la nivel mondial. Pe plan intern, situația este și mai deficitară. În comparație cu o anumită orientare pozitivă la nivel macroeconomic și cu o generoasă platformă politică generală, performanțele unor sectoare specifice sunt descurajante. Contraperformanțele manageriale din ministeralele sănătății, învățămîntului, reformei, finanțelor, industriei și comerțului, turismului par realizate nu de coordonatori politici ai reformei, ci de condamnați la locul de muncă. Altfel spus, cînd trebuie să se exercite punctual, noua putere din România folosește adesea oameni lipsiți de competență administrativă, care se califică la locul de muncă. Deteriorarea în continuare a vieții cetățenilor, acumularea tensiunilor sociale pot face ca revoluția electorală din noiembrie 1996 să devină, prin urmări,

o repetare a revoluției din decembrie 1989. Adică, un eveniment istoric copleșitor, însă fără consecințe pe măsură în plan concret.

În ciuda semnalelor încurajatoare venite din partea populației cu privire la susținerea reformelor promise de noua putere, în ciuda faptului că unii dintre noii lideri politici se dau peste cap, ceva nu este în regulă. Ca și predecesorii lor, noii lideri au la dispoziție toate pîrghiile puterii, dar parcă nu știu ce să facă cu ele. Despre importanța ieșită din comun a alegerilor din noiembrie 1996 s-a scris în termeni similari celui de "tăietură epistemologică" pe care filosofia științei îl folosește pentru a se referi la revoluțiile din științele naturii. Cu toate acestea, oricine poate observa lipsa de pregătire a politicienilor și administratorilor cu care ei lucrează pentru asumarea responsabilităților reformei, a inițiativelor politice și a costurilor sociale. În mod paradoxal, se poate afirma în 1997 aceeași concluzie ca și în 1990: România s-a trezit într-o tranziție pentru care nu este pregătită nici politic, nici managerial, și cu atît mai puțin din punct de vedere al mentalităților colective. Democrația se bazază pe instituții a căror logică organizațională este radical diferită de cea a instituțiilor comuniste aparent similare, fie că ne referim la administrație, poliție, justiție, diplomație, ministere industriale, sănătate, învățămînt. Chiar faptul că majoritatea acestora rămîn forme instituționale centralizate este un indiciu al impermeabilității lor față de normele și procedurile democratice și liberale. Puternicii zilei s-au dovedit extrem de timizi și de ambigui în raporturile lor cu sindicatele, cu minerii și cu toți cei care i-au amenințat cu vreo formă de protest, chiar dacă aceia nu aveau dreptate.

Indiferent că ne referim la elite sau la masă, cultura politică (în sensul definit de Almond și Verba) dominantă din România este un amestec eterogen, coerent, însă demodat, în care predomină componentele de cultură politică parohială și dependentă. Marele deficit al tranziției este în materie de cultură politică par-

ticipativă, cea care dă tonul în definirea unei culturi civice. Or, instituțiile pe care oamenii le construiesc, normele și procedurile după care se ghidă, felul în care întregul mecanism funcționează poartă amprenta inconfundabilă a modului în care oamenii gîndesc, a atitudinilor individuale și colective față de proprietate, valori, muncă, idealuri. Cînd nu ai experiență concretă a democrației, ea poate fi compensată de experiență conceptuală. De la Machiavelli începînd, întreaga politică a lumii-moderne a fost predeterminată de ceea ce gînditorii politici au gîndit în operele lor, în bine sau în rău. Astfel de gînduri se pot transmite conceptual, iar arta politică este tocmai aceea de le a realiza apoi în practică. Dacă ne referim însă și la rolul societății civile, atunci tot din trecut trebuie să ne învățăm lecțiile. Cînd Alexis de Tocqueville încerca să explică urmîtorul experiment politic al democrației americane, el șoca pe toată lumea spunând că mai importante decât orice, chiar decât legile, sunt moravurile. Prin moravuri el înțelegea *întreaga stare morală și intelectuală a unei națiuni*. În ceea ce privește moravurile, elita noastră guvernanta (conceptul include deopotrivă puterea și opoziția) nu este diferită de nonelită (sau de elita non-guvernanta, pentru a păstra tipologia lui Pareto). Ea nu este decît o avangardă democratică, înhamată într-un efort determinat, focalizat în direcția a ceea ce americanii numesc *institutional building*, iar noi am putea să-i spunem *construcție instituțională* dacă termenul nu ar purta amprenta limbajului de lemn al propagandei peceriste. Oricum i-am spune, *institutional building* sau *construcție instituțională*, procesul nu există. Deși, nu există în parametrii definiții de teorile moderne ale democrației sau în dimensiunile descrise de *comparative politics* atunci cînd se referă la instituțiile democratice din anumite țări.

Giovanni Sartori scria, în *The Theory of Democracy Revisited*, că, între condițiile democrației, cea mai puțin invocată este aceea că ideile greșite despre democrație fac ca democrația să meargă prost. Ar fi o minune dacă vreun politician român aflat la putere ar cunoaște în profunzime operele care alcătuiesc tezaurul teoriei moderne a democrației (Sartori, Robert Dahl, Arend Lijphart, David Held, Samuel Huntington și încă alii 20-30), sau dacă ci ar citi în mod regulat reviste de specialitate (într-o listă de peste o sută de reviste de primă mînă, să zicem *Journal of Democracy*, *East European Politics and Societies* sau *National Interest*). Cu toate acestea, arătanța lor și suficiența intelectuală sugerează că am avea de-a face cu

vreun Henry Kissinger sau Zbigniew Brzezinski de pe malurile Dîmbovîței, cînd de fapt singurul lor merit este de a fi contribuit la o campanie electorală. Ar trebui să facă distincția între învățarea unor tehnici facile de campanie electorală – accesibile oricărui adolescent cu o dotare intelectuală medie – și expertiza în materie de teoria și practica democrației. Este ca și cum dacă ai fi fost îndemnat în liceu la confectionarea avioanelor de hîrtie, să pretinzi după accea că, fără studii de specialitate, poți construi un Boeing sau un avion de vînătoare nedetectabil prin radar. În politică este ca și în aviație: cu cît te prăbușești mai de sus, cu atât este mai rău.

Cind americanii le-au răspuns politicienilor noștri că, în ciuda a tot ce s-a întîmplat extraordinar din noiembrie 1996, totuși ne aflăm abia la începutul reformelor, ei se refereau tocmai la acest deficit de înțelegere a democrației, reflectat într-o practică cvasiprecară. Alegerile libere și corecte, precum și alternanța la putere sunt doar primele trepte ale giganticei piramide care este democrația. Ea presupune participare politică și construcție instituțională, respectarea normelor și procedurilor, egalitatea în fața legii, funcționarea independentă și corectă a justiției, deci a statului de drept, autonomie locală, precum și multe altele. Rostul tuturor acestora este de a contribui la constituirea unui cadru legal, instituțional și moral, în care oamenii să-și poată permanent îmbunătăți condiția, să prospere, să le fie respectată demnitatea, să-și pună în valoare personalitatea, să se simtă în siguranță și confortabil. În locul unor măsuri concrete în sprijinul celor de mai sus, în care cetățeanul să simtă că este beneficiarul absolut, ceea ce vedem în jurul nostru sunt sute de exemple care contrazic posibilitatea instaurării unei astfel de stări de normalitate.

Un exemplu elovent este greutatea digerării noțiunii de *contribuabil*. Este vorba de o dificultate în două sensuri: în sensul impunerii ei ca una dintre axioamele logicii instituționale a democrației (deoarece statul există din pricina că noi plătim tot felul de taxe), precum și ca element determinant în mentalitățile colective (deoarece plăitorul de taxe are îndreptățirea de a cere socotala de fiecare bănuț cheltuit de către stat, birocrație, autorități). Politicienii noștri democrați nu au încă bunul sănătății și reflexul de a da socoteală de cheltuirea banilor publici și nici nu îi încurajează pe contribuabili de a cere socoteală pentru modul în care sănătății cheltuiți banii lor. Contribuabilul are dreptul și obligația de a fi mult mai exigent față de autorități decât vo-

tantul (deoarece plătește permanent și în multiple mădui taxe; deoarece în fața lui sunt responsabili nu doar politicienii aleși – în fond, destul de puțini –, ci toți cei plătiți din bugetul de stat și din taxele locale; deoarece fără taxele plătite de el statul nu ar putea de fapt să funcționeze). Oricât de sărac ar fi un buget, preocuparea și responsabilitatea pentru administrarea sa rațională și eficientă ar trebui să fie nu numai rațiunea de a exista a celor aleși și a celor numiți de cei aleși, ci și un factor-cheie în trezirea din apatia a societății civile. Politicienii caută să-i convingă pe oameni că ar trebui să fie interesați de ceea ce se întâmplă în politică, deoarece acolo se hotărăște soarta lor; nu i-am văzut însă pe lideri încercând să-i convingă pe oameni de faptul că trebuie să fie interesați de soarta banilor, care este tot în folosul colectiv.

Politicianul democrat liberal aparține în egală măsură societății civile și puterii politice. La noi, politicianul se adresează primicia doar în ocazii electorale. Competența democratică presupune folosirea uriașelor resurse de care dispune societatea civilă, încurajarea participării cetățenilor (secretul este că astfel se consolidează legitimitatea politicienilor, deoarece democrația este sistemul politic în care cetățenii își exercită în mod curent controlul asupra elitelor). Or, participarea poate să fie intensă, dar dacă se face în mod distorsionat, atunci se instaurează aberația politică.

Înainte de a da unele exemple clocvente, cîteva precizări cu privire la conținutul numărului de față al revistei noastre, care continuă demersul început în numărul trecut și consacrat noii puteri din România. Împreună cu o serie de colaboratori mai vechi și mai noi, continuăm analiza la un nivel mult mai concret, acela al modului în care se instituționalizează puterea. Este un proces cu multe blocăje, dintre care cele mai grave se leagă de persistența unor structuri învechite și a unor oameni care, dacă nu s-au dezbarat pînă acum de mentalitățile vechiului regim, nici nu prea mai au sănse s-o facă de acum încolo.

Dintre nenumăratele exemple, am să dau doar două, pentru că sunt vizibile și deranjante. Unul este păstrarea curăteniei: gîndirea ei doar din perspectiva unor uriașe fonduri de care ar fi nevoie pentru a pune capăt înfățișării orașelor ca adevarate gropi de gunoaie dovedește o mentalitate pasivă, semn al culturii politice dependente. Dacă oamenii nu își gîndesc casele, străzile, cartierele ca prelungiri ale propriului corp – despre care știu că trebuie să-l spele periodic și că pe măni trebuie să se spele mai des –, atunci este greu să

le păstrezi curate. Celălalt exemplu este atitudinea față de criminalitatea mică sau mare care copleșește centrele urbane: toleranța și indiferența noastră față de delincvenți (de la hoții de buzunar pînă la bătăușii care terorizează școlile, cartierele, zonele comerciale etc.), lipsa de atitudine critică față de scandalagii, bișnițari, prostituate, comercianți fără autorizație, distrugătorii de bunuri publice, perceptorii de taxe "de protecție", toate acestea sunt forme de complicitate cu infractorii și contravenienții. Astfel de atitudini sunt complementare atitudinii politiștilor care, deși nu mai sunt organ represiv, au ramas aceiași milișieni obraznici, nepoliticoși, bădărani, cărora puțin le pasă de tulburarea liniștii publice, de siguranța cetățenilor și de încălcările legii. Faptul că nu i-am văzut pe politicienii noștri să ia atitudine, să dea exemplu concetățenilor sunt măsuri fidele ale lipsei de competență democratică. Prin urmare, cum să te mai miri că muncitorii și minerii, speciați de moarte de orice tentativă de restructurare a locurilor de muncă neperformante, blochează drumurile și îi maltratează pe manageri fără ca poliția să intervenă sau politicienii să ia atitudine.

Și atunci, vine întrebarea: oare ce mai păzesc politicienii? De căte ori trebuie să li se spună că rolul lor de-abia începe după ce au fost aleși? Clasa noastră politică este abia în școală primară a democrației; mai este un pic și va da examen de intrare în liceu, după care urmează facultatea, iar pentru cei mai dotați doctorate și bursele de studii în străinătate. În lipsa unor promoții de doctoranzi veniți din țările democratice (Ion Rațiu a revenit în țară după ce ieșise demult la pensie) poate că ar trebui ca măcar unii politicieni de frunte să se sacrifice și să învețe într-un an cît alii în patru. Examenele se vor da în fața societății civile și a presei. Așteptăm înscrierile la concurs pentru ocuparea miilor și zecilor de mii de posturi libere de politicieni democrați. Oare unde sunt acei tineri care au terminat liceul după 1989, iar mulți dintre ei au absolvit chiar și facultatea? □

Dan Pavel – studied philosophy at the University of Bucharest. Author of *Bibliopolis* and *Adam's Ethic*. Former Assistant Professor of political science at the University of Cluj.

Cum s-a despărțit procurorul general de Justiție

MARIUS OPREA

If separation of powers is a condition for democracy, Romania is in serious trouble. Appointed by the former president Iliescu, with only four months before the crucial elections of November 1996, the Attorney General is more than a symbol of the past, he is a real reactionary force in obstructing democratization of justice. The author insists on the alarming frequency of cases of when the prosecutor's office substitutes for the decisions of courts of law. Moreover, the Attorney General is in an open conflict with the media, the Minister of Justice, and civil society. Most of his decisions are hindrances for the institutionalization of fair procedures and legal norms.

Instalarea nouului procuror general

Nicolae Cochinescu la 28 august 1996 nu părea anumătat de nimic. Ea a luat prin surprindere pe majoritatea procurorilor din Parchetul General, în egală măsură cu decizia lui Vasile Manea Drăgulin de a-și părăsi la cerere funcția.

Interpretările nu au întârziat să apară, fiind puse în special pe seama cosmetizării pe care PDSR a impus-o executivului la debutul campaniei electorale. Spectaculoasa rocadă de la vîrful Parchetului General s-a făcut nu mult după înlocuirea ministrilor de la cultură și sănătate, Mărginean și Mincu, în populați și compromișii chiar în fața aparatului din propriile minister. Ce s-a întâmplat miercuri 28 august 1996 a constituit însă pentru Parchetul General debutul unor schimbări profunde, dar nu benefice. Pe drept cuvînt, ea poate fi socotită astăzi de procurori drept "miercurea neagră".

Fostul procuror general a ajuns în prezent simplu procuror de ședință. Numirea sa ca ambasador la Praga, promisă de Ion Iliescu drept recompensă a "plecării" sale fără valuri, era valabilă doar de la 1 Ianuarie 1997. A venit însă un nou guvern, iar cuvintele frumoase ale președintelui s-au schimbat în vorbe în vînt. Cariera de diplomat pe care Iliescu i-o hărăzise lui Vasile Manea Drăgulin s-a dovedit a fi doar o promisiune care să dea aparențe onorabile unui gest politic meschin, menit să mai repare ceva din imaginea unui mare luptător împotriva corupției, care timp de șase ani a fost președintele unei țări unde corupția ținea loc de lege.

Noul procuror general, Nicolae Cochinescu, și-a început mandatul plătind poliție vechilor inamici. A fost, în primul rînd, înlocuit din funcția de șef al Secției de urmărire penală și criminalistică Eugen Vasiliu. Această schimbare, previzibilă pentru mulți, s-a produs la 4 octombrie 1996, după o lună de încercări ale procurorului Vasiliu de a se supune rigorilor (a se citi șicanele) nouui șef. Atenția acordată de presă acestei înlocuiri a fost, la veacna respectivă, pe deplin justificată. Practic, Eugen Vasiliu a răspuns de instrumentarea tuturor dosarelor penale întocmite de procurorii din România din 1993 încacoace. Dar tot Eugen Vasiliu ne declară că la ședința-fulger convocată în dimineața zilei de vineri 4 octombrie 1996 la Parchetul General, când a fost pe neașteptate destituit, Nicolae Cochinescu nu a furnizat o motivare clară a scoaterii lui din funcție. Dincolo de afirmațiile de circumstanță privind dorința procurorului general de a colabora cu o altă echipă, care să vină cu idei noi și să combată mult mai eficient creșterea evidentă a criminalității, nu au existat elemente concrete care să motiveze înlocuirea lui Eugen Vasiliu.

A fost însă fostul șef al anchetelor penale din Parchet mîna dreaptă a ex-procurorului general Vasile Manea Drăgulin, o persoană fără calitățile pe care funcția sa le impunea? A fost și aceasta o schimbare conjuncturală, dictată de interes politice? Sau înlocuirea lui Eugen Vasiliu s-a făcut pentru a arunca în spinarea fostei echipe care a condus Parchetul General neîncrederea oamenilor în funcționarea justiției și nemulțumirile legate de creșterea criminalității și corupției? Prima supozitie este contrazisă de calitățile de magistrat pe care Eugen Vasiliu le-a demonstrat în cariera sa, chiar dacă i s-a inputat stilul în care a condus

trei ani Secția de urmărire penală a Parchetului și, uneori, prea marea meserie săfă de ingerințele politicienilor din arcul fostei puteri în activitățile Ministerului Public. Astăzi putem socoti că a fost o "coafare", o schimbare conjuncturală, dictată de interesele politice ale fostului regim aflat în pragul campaniei electorale, în încercarea de a drege imaginea șifonată a Justiției, dar și o ignobilă reglare de conturi la care s-a pretat Cochinescu.

Imediat după demiterea lui Eugen Vasiliu, pe coridoarele Parchetului General atmosfera era însă mai degrabă de satisfacție decât de crispare. Dar "minunea" a durat cîteva zile. Foarte repede, procurorii din Secția I de urmărire penală, foști subalterni ai lui Vasiliu, dintre care unii acuzaseră incapacitatea acestuia de a conduce, controlul riguros și personal al dosarelor întocmite de subordonati (interpretată drept amestec în munca celor din subordine, desconsiderare și chiar dorință de a impune anumite soluții în dosare) au sesizat faptul că noul procuror general nu are *nici o relație de comunicare cu ei*. Cu o excepție: elaborarea unei cărticile, cu coperți albastre, intitulată pompos "cod deontologic", semnată de chiar Nicolae Cochinescu și înmînată fiecărui procuror din Parchetul General. Deschisă cu o absurdă prețiozitate de un citat din Nietzsche, aceasta este în fapt o compilatie de articole din Constituție, Codul de procedură penală și Legea de organizare judecătorească, presărată cu interdicții impuse subordonatilor, din care am reținut două: nici un procuror nu poate avea relații cu presa fără aprobarea procurorului general și nici un procuror nu poate emite judecări critice despre legile țării. Deducem că pe Nicolae Cochinescu nu-l intereseară nicidecum racordarea legislației din România la normele juridice internaționale sau respectarea convențiilor la care țara noastră este parte: cum prevede Constituția, în cazul unui conflict de interes cu legislația internă, acestea au prioritate. De fapt, procurorul general a afirmat explicit într-o discuție cu un subaltern (pe marginea acestei probleme) că *România nu este o colonie a Comunității Europene*.

Au urmat apoi numiri total neinspirate. În locul lui Eugen Vasiliu a fost numit director al Secției de cercetări penale Ovidiu Năstase, care pînă în 1989 a fost coordonatorul "Anchetelor speciale" din Procuratura Generală, un fel de șef al "ceștilor" din justiție, prin natura funcției avînd legături strînsse cu fosta Direcție a Securității Statului. Adjunct al acestuia a fost

numit Alexandru Tuculeanu, un bun profesionist, însă și el cu un trecut compromis, prin faptul de a fi eliberat mandat de arestare *împotriva celor bătuți de minori în 13-15 iunie 1990*. La acea vreme, să reținem, Nicolae Cochinescu era tocmai *prim adjunct al procurorului general*. Dincolo de amănunte biografice, Năstase și Tuculeanu s-au dovedit, la fel ca șeful lor, incapabili să coordoneze eficient activitatea de cercetare penală a procurorilor din România. Probabil primul nu mai poate răspunde cerințelor care se impun în condiții de democrație unui procuror, iar al doilea este prea timorat.

Așa s-a făcut că, pînă la alegerile din noiembrie 1996, la Parchetul General nu s-a întîmplat nimic, în afara demisiei procurorilor Marian Nazat și Dan Apostol, protejați ai lui Eugen Vasiliu, beneficiarii unor dese plecări în străinătate, dar și autorii unor dosare cu succes public. Sau aproape nimic. Să mai semnăm o notabilă ieșire a lui Nicolae Cochinescu într-o conferință de presă la Iași. Aici, în loc să dispună schimbarea unuia dintre procurorii de vază ai orașului, acuzat de ziariști locali că deține o avere fabuloasă, imposibil de realizat din salariul de magistrat (l-am numit pe Dan Bădărău, pe atunci șeful Parchetului de pe lîngă Tribunalul Iași), procurorul general s-a lansat în atacuri împotriva presei, care în opinia sa *nu-i lasă pe magistrați să lucreze*. Dar, în ianuarie 1997, la scurt timp după aceste afirmații, a fost nevoie să ordone anchetarea arderii unor dosare mai vechi, în care procurorii luaseră decizia ncînceperii urmăririi penale, dosare sustrase de către o grefieră chiar din fișetele de la Curtea de Apel Iași. Fără a mai aștepta concluziile comisiiei de anchetă, Dan Bădărău a demisionat. Cochinescu nu s-a gîndit însă că ar fi cazul să ceară scuze acelleiași prese, față de care a arătat în continuare un dispreț suveran.

Am fi însă nedreptă dacă nu am remarcă și singurul lucru pozitiv realizat de procurorul general în perioada de pînă la alegerile generale din toamna anului trecut: înființarea unui Serviciu de combatere a crimi organizate și a corupției, în cadrul Secției de urmărire penală, coordonat de procurorul Gheorghe Mocuța. Dacă intenția a fost numai de a îmbunătăți imaginea fostului regim în pragul campaniei electorale, ea a fost depășită de realitate: acest serviciu special a început să funcționeze cu motoarele la turăție maximă după alegerile din noiembrie și, spre disperarea dom-

nului Cochinescu, procurorul Mocuța, pînă nu demult un anonim, este în prezent mai cunoscut decît procurorul general.

Probabil că singurul moment în care domnul Cochinescu și-a pierdut siguranța de sine a fost atunci cînd s-a anunțat rezultatul alegerilor prezidențiale. Reamintim că în campania electorală, în confruntarea cu Ion Iliescu, unul dintre atuurile dominului Constantinescu a fost combaterea corupției. Actualul președinte a acuzat atunci ineficiența Parchetului în acest domeniu și a anunțat intenția de a schimba în viitor conducerea Ministerului Public. Cum a ieșit Nicolae Cochinescu din această "criză"? Afirând sus și tare că procurorul general a fost schimbat deja (el fiind, iată, un om "nou" în fruntea Parchetului General), că este pregătit să stîrpească corupția și că, dacă președintele Constantinescu va cîteza să-l schimbe, se va plinge la Consiliul European pentru încălcarea legii de organizare judecătorească, care prevede numirea procurorului general pentru un mandat de 6 ani. Iată-l deci pe procurorul general dintr-o dată european!

Prin această atitudine ofensivă, Nicolae Cochinescu a reușit să-și păstreze postul, în posida afirmațiilor președintelui din campania electorală. Din nefericire însă, cu un preț enorm pentru instituția pe care o conduce: cu riscul ca Parchetul General să fie practic desființat, ca o structură care se dovedește anachronică și retrogradă.

După ce a constatat că poziția sa nu mai este amenințată, Nicolae Cochinescu și-a adus aminte de "învățările" de la Satu Mare ale binefăcătorului său, ex-președintele Iliescu. În noiembrie 1993, acesta recomanda procurorului general Vasile Manea Drăgulin introducerea recursurilor în anulare împotriva sentințelor în procesele civile prin care proprietarii și reciștiști găsesc casele naționalizate. Cum se știe, "Recomandarea" a fost rapid însușită la vremea respectivă. Cochinescu a continuat și el politica predecesorului, aducînd în prezent un grav prejudiciu țării: la Comisia pentru drepturile omului a Consiliului European a fost admisă plîngerea unui cetățean român, a cărui casă a fost a doua oară naționalizată printr-un recurs în anulare semnat de procurorul general. Nicolae Cochinescu a uitat repede cum invoca forurile europene în apărarea postului său.

Pozitia lui Cochinescu față de problema caselor naționalizate a fost deschis contestată chiar de

către un subaltern: același Gheorghe Mocuța care, la un colocviu organizat în 8 mai a.c. de Alianța Civică, nu s-a sfîrtit să condamne în chiar prezența șefului practica recursurilor în anulare în procese civile. Lovit în amorul propriu de atitudinea, dar și de succesele subordonatului, procurorul general nu a găsit cu cale decât să ceară ministrului de justiție Valeriu Stoica sănătarea lui Mocuța pentru că l-a înfruntat public.

Cu toate acestea, în mod paradoxal, acum Parchetul General are totuși o imagine mult mai bună decât în urmă cu un an. Procurorul general nu are însă nici un merit în asta. Cînd au fost arestați Miron Cozma și Sever Mureșan tocmai de către procurorii lui Mocuța, domnul Cochinescu era plecat într-o delegație la Moscova și a declarat nonșalant că a aflat despre aceste măsuri în avionul cu care se întorcea la București. Celelalte spectaculoase dosare scoase la iveală tot de către cei din Serviciul de combate a crimi organizate și a corupției din fișetele prăfuite ale Parchetului, inculparea lui Temeșan, Păunescu, Ilie Alexandru și.a., dezvăluirea dedesubturilor afacerii "Motorola", în care șeful procurorilor militari, generalul Samoilă Joarză, îl acuză de fraude pe nimeni altul decât pe generalul Stănculescu, sînt cazuri de notorietate, dar străine de implicarea procurorului general în instrumentarea lor.

Ca urmare a modului în care a înțeles să-și onoreze funcția, procurorul general a intrat în conflict deschis și cu ministrul justiției, Valeriu Stoica. Aceasta a cerut public subordonarea directă a procurorilor, și nu prin intermediul procurorului general, care a refuzat constant să comunice cu ministrul justiției. Răspunzînd observațiilor făcute de Valeriu Stoica, procurorul general a afirmat în 24 februarie că acest control nu ar respecta principiul separării puterilor în stat și independența magistraților. Domnul Cochinescu insistă deci ca Parchetul General să nu fie subordonat decât persoanei sale, ca garanție a democrației. Această viziune poate fi socotită cel puțin ciudată, dacă ne gîndim că procurorul general ignoră articolul 125 din Constituție, care afirmă că "Justiția se realizează prin Curtea Supremă de Justiție și instanțele judecătorești". Nicolae Cochinescu ia de bun, în posida acestui text clar și a înșîntății Constituției asupra altor prevederi, articolul 1 al Legii 92 de organizare judecătorească, în care se arată că "puterea judecătorească are atribuții care sunt exercitate prin instanțe judecătorești și Ministerul Public".

De ce este însă nevoie de un control direct al ministrului justiției asupra procurorilor? Un prim argument ar fi faptul că, prin definiție, Ministerul Public nu poate fi imparțial: conform articolului 130 din Constituție, el reprezintă în fața instanței de judecată "interesele generale ale societății". Cu alte cuvinte, statul. Procurorii exercită acțiunea publică, dar cel care este responsabil de asigurarea ordinii de drept nu poate fi decât executivul și, ca reprezentant al său, ministrul de justiție. Acesta trebuie să aibă controlul asupra modului în care statul este reprezentat în instanță împotriva cetățeanului. Sintetizând prin rechizițori activitatea de control a organelor de apărare a ordinii publice (Politia, Garda Financiară, Direcția Finanțelor Publice, Curtea de Conturi), procurorii constată actele de încălcare a legii, dar cea care decide asupra existenței sau inexistenței unei asemenea încălcări este instanța de judecată; *puterea judecătoarească*, din care Nicolae Cochinescu susține cu obstinație că ar face parte.

Cheia acestei polemici între procurorul general și ministrul justiției este legată nu atât de autoritatea ministrului în sine, cît de modul ei efectiv de exercitare. Valeriu Stoica vrea să aibă autoritate asupra procurorilor în mod direct, și nu prin intermediul procurorului general. În prezent, ministrul justiției poate doar să ceară procurorului general informări despre situația unei cauze și nu să dea direct ordine unui procuror, prin adrese care s-ar atașa la dosar. Dar, la solicitările de informare semnate de Valeriu Stoica, procurorul general nici că s-a gîndit să răspundă. Insolența cu care aceste adrese oficiale au fost tratate de către Nicolae Cochinescu a mărit prăpastia dintre Parchetul General și Ministerul Justiției.

Solicitînd dreptul de control asupra activității procurorilor, Valeriu Stoica vrea să extindă practic controlul societății asupra actului de justiție și accesul cetățeanului la justiție. Nicolae Cochinescu nu vrea. El uită astfel că atunci cînd citea raportul de activitate a Parchetului General pe anul trecut arăta că, din totalul de 300.688 dosare soluționate de procurori, doar 84.645 s-au finalizat cu trimitere în judecată, asupra lor exercitîndu-se astfel controlul judecătoresc. Sutele de mii de cauze în care s-a decis *netrimitera* în instanță scapă acestui control, fiind doar supuse cenzurii ierarhice în cadrul Parchetului (și reamintim că *astfel de dosare* au fost arse la Iași). Tot în informarea prezentată de nimeni altul decît de procurorul general se

arăta că în cazul a 347 deveniți aflată s-a luat măsura netrimiterii în judecată, infirmîndu-se decizia inițială de arestare, iar numărul celor care au fost achitați definitiv de către instanțe pentru că au fost găsiți nevinovați, deși procurorii le-au întocmit dosare penale, a fost de 752.

Confundînd independența justiției cu lipsa oricărui control al societății asupra actelor întomite de procuror, domnul Cochinescu ignoră total practica europeană în domeniu (oricum, nu o face pentru prima oară). În afara Spaniei și a Portugaliei, controlul ministrului de justiție asupra procurorului este un fapt consensual și de Consiliul Europei care, în urma unui coloconiu din iunie 1996, cu tema "Rolul Ministerului Public într-o societate democratică", a recomandat ca procurorii să nu fie substituîti tribunalelor și judecătorilor. În acest context, Nicolae Cochinescu continuă să susțină ideea unui Parchet General stat în stat, al căruia suveran să rămînă, fără a da seamă cuiva.

Încrîncenarea în a-și păstra suveranitatea, unică putere asupra subordonătilor, starea de tensiune pe care o menține în rîndul acestora, nu în ultimul rînd lipsa de comunicare cu celelalte verigi ale sistemului juridic pe care Nicolae Cochinescu o practică drept politică a instituției pe care o conduce sănătatea să pună în prezent în discuție chiar existența Parchetului General, prin modificările pe care Valeriu Stoica le-a propus la legea de organizare judecătoarească. În fața acestei ofensive împotriva Ministerului Public, procurorul general a găsit cu cale, mai nou, doar să organizeze zilnic conferințe de presă, în care fie răspunde dezliniat atacurilor ministrului justiției sau își pune la zid proprii subalterni, fie nu are ce spune. Înțînd cu dinții de scaunul său, Nicolae Cochinescu nu bagă însă de seamă că acesta a început să putrezească. □

Marius Oprea – graduated from the Faculty of History, University of Bucharest, where he is now a Ph.D. candidate. He is an investigative reporter for Radio Free Europe.

Ministerul Afacerilor Externe: o relicvă a "epocii de aur"?

VALENTIN STAN

The reforming process concerning the state machinery is aimed at making possible Romania's European and Euro-Atlantic integration and at developing a sound basis for the transformation of the economic and political environment towards a democratic and prosperous future for all Romanians. Is the Ministry of Foreign Affairs prepared to face this challenge? Are those "professional diplomats" coming from the dark ages of the communist rule, who still populate the Ministry, the best representatives of the new democratic government in Romania? According to the new Foreign Minister, Adrian Severin, they are. According to the author of this text, they are not.

"Cu cît aceasta se schimbă,
cu atît mai mult este același lucru".

ALPHONSE KARR, 1849.

"Profesioniștii" lui Ceaușescu/Meleșcanu/Severin

Mărturisim că articolul publicat de Dan Pavel în numărul 48 al *Sferei Politicii*, "Anatomia și fiziozia trădării. Între Iliescu și Pacepa", ne-a pus foarte serios pe gînduri. Dincolo de controversele pe care textul le poate suscita, calitatea sa esențială se concentrează în interogația de o luciditate rece cu privire la capacitatea noastră de a-i suporta în continuare pe cei care "întorc morală, bunul simî și logica pe toate părțile, doar-doar li se potrivește pentru justificarea acțiunilor lor personale". Este vorba de cei care au transformat comunismul ca și democrația de după 1990 și 1996 în simple trasec pe harta unui carierism politic nerușinat și fără scrupule.

S-a vorbit mult în ultima vreme despre integrarea noastră în structurile euro-atlantice, despre "profesioniștii" din Ministerul Afacerilor Externe, pe care ministrul de resort, Adrian Severin, îi consideră cei mai în măsură să reprezinte și astăzi România în capitalele lumii civilizate. S-a vorbit mult și despre resor-

ma guvernului Ciorbea, menită a retrasa linia demnității și abnegării românești, într-un mediu eliberat de duplicitatea comunismului escamotat și de stereotipia umilitoare a cameleonismului politic. S-a vorbit aşadar și despre schimbarea în diplomație. Acolo unde majoritatea "profesioniștilor" și-au cîștigat galioanele pe criterii ideologice, în "epoca de aur".

Am dorit să clarificăm un aspect de la bun început. Nu facem parte din categoria celor care cred că a face studii la Moscova, așa cum au făcut majoritatea "profesioniștilor" domnului Adrian Severin, dovește lipsă de competență și competitivitate. Dimpotrivă, studiile diplomatici la Moscova erau și sănătate de cea mai bună calitate, recunoscute ca atare în toate capitalele occidentale. Problema este în ce măsură absolvenții, "profesioniștii", au făcut după aceea diplomație adevarată în slujba regimului Ceaușescu. De asemenea, nu ne preocupă prea tare dacă au fost obligați să colaboreze cu serviciile de Securitate comuniste. Problema este în ce măsură au putut fi utili interesului național (care nu se confundă cu al clanului Ceaușescu) și, mai ales, în ce măsură mai pot fi utili acum acestui interes. Dacă ar fi să îl credem pe Adrian Severin, ei sunt foarte utili. Dacă ar fi să îl credem pe Teodor Meleşcanu, de asemenea. Ciudată coincidență de opinii la doi adversari politici astăzi de diserți ca vizionare despre democrație.

Sigur, sunt cîteva domenii importante din sfera relațiilor internaționale care s-au dezvoltat în timpul

Instituțiile noii puteri

epocii comuniste și la care "profesioniștii" lui Ceaușescu/Meleșcanu/Severin nu numai că nu au avut acces, dar li s-a interzis cu desăvîrșire să cunoască și să-și însușească noțiunile lor de bază. Este cazul domeniului respectării drepturilor omului, considerat sub Ceaușescu o formă de amestec în treburile interne ale României și aspru combătut de "profesioniștii" totalitarismului. Sau construcția instituțională în cadrul Comunităților Europene, considerată o formă de manifestare a imperialismului capitalist și a dominației lui în lume. De aceea, astăzi, "profesioniștii" sănătății și incapabili să aibă reacții la schimbările dramatice care se produc pe plan internațional în domeniile menționate. Sub Ceaușescu era nevoie să se spună doar da sau nu, la reunurile internaționale, în conformitate cu mandatele stricte, elaborate undeva la Comitetul Central și sub atenția supraveghere a Securității, în cazul în care "profesioniștii" nu erau chiar ei Securitatea. Acum sănătății să aibă reacții, să gîndească, să vorbească pentru România adevărată.

Am văzut numeroși astfel de "profesioniști" umiliți în convorbirile cu omologii lor din Vest, nefiind capabili să iasă din schemele simpliste de reprezentare a contactului diplomatic în care îi îngropase epoca Ceaușescu. Există o dramă pe care am trăit-o constant alături de aceste relații vîi ale unei glaciuni trecute, care se agăță cu disperare de un prezent care nu îi recunoaște și care i-a repudiat o dată cu manualele socialismului științific de tip ceaușist. Este uluitor că de nepășător pot trece ei peste aceste umilințe, raportând nenumărate și mărețe succese diplomatice Centralei MAE și încasând diurna în valută forte cu care îi plătește mult încercatul popor român pentru a fi reprezentat cu demnitate și competență peste hotare. Este interesant că majoritatea celor care au intrat în MAE după 1990, pe criterii de rudenie, clientelism politic sau pur și simplu "pile", au fost educați la aceeași școală a "profesionalismului", fiind rapid trimiși la post sau burse în străinătate, adesea cu nesocotirea statutului corpului diplomatic. Astăzi în cînd în care nu au fost imediat numiți pe poziții de conducere pentru a oferi Occidentului imaginea schimbării din MAE român. Dar să oferim o moștă de "profesionalism".

Imediat după transformările din decembrie 1989, România a participat la Reuniunea CSCE a experților pe probleme de minorități, care a avut loc la Geneva în 1991 și care a confirmat dimensiunea inter-

nățională a problematicii minorităților prin Raportul adoptat cu acest prilej: "Problemele referitoare la minoritățile naționale, ca și respectarea obligațiilor internaționale și a angajamentelor referitoare la drepturile persoanelor aparținând acestora, sunt subiecte de preocupare internațională și, în consecință, nu constituie exclusiv o afacere internă a statului respectiv". Delegația oficială a României a prezentat însă în cadrul lucrărilor Reuniunii o poziție care avea să intre în coliziune cu Raportul final al Reuniunii. Astfel, la 11 iulie 1991, delegația României a făcut o declarație prin care se avansa teza că, "nefiind parte a relațiilor între state, problemele minorităților nu pot, în principiu, să fie obiect de dispută între state". Deși experiența de pînă atunci, fără a mai vorbi de cea de după 1991, cu precădere dramatică experiența a fostei Iugoslavii, ca și numeroase documente ale ONU, Uniunii Europene (UE) sau OSCE, contraziceau o asemenea abordare, ea a fost susținută de oficialii români, în ceea mai bună tradiție ceaușistă, pînă la momentul adoptării Raportului final, când, pentru a nu se singulariza, au fost nevoiți să se alăture consensului și să accepte Raportul. Unul dintre protagoniștii de atunci ai prezenței românești la Geneva se află astăzi în Centrala MAE, într-o poziție importantă, un altul este ambasadorul României într-o țară a Uniunii Europene.

Ne-am întrebat întotdeauna: oare de ce guvernul Germaniei Federale nu a preluat nici unul dintre diplomații (de altfel foarte buni) ai fostei Germanii Democrate? Încercînd să răspundem la această întrebare am constatat că în comunismul românesc a fi diplomat însemnat în primul rînd îndeplinirea unor criterii ideologice. Competența venea abia în plan secund.

Așa s-a ajuns la situația în care o inițiativă de importanță Pactului de Stabilitate (înital Pactul Balladur), lansată de Franța la Consiliul European al Uniunii Europene de la Copenhaga, în 21-22 iunie 1993 și asumată de UE la Consiliul European de la Bruxelles, din decembrie 1993, a fost primită cu mari rezerve de diplomația română și de factorii de decizie politică din țară. Aceasta, pentru simplul motiv că inițiativa vizează reglementarea spinoasei probleme a frontierelor și minorităților în Europa Centrală și de Est, problemă ce afectă relațiile dintre țările-candidat la intrarea în UE, confirmîndu-se că protecția minorităților nu mai este strict o problemă internă a statelor. Și, ca urmare a unei percepții nefavorabile a Pactului, ce urma a fi re-

Instituțiile noii puteri

alizat prin tratate bilaterale între țările vizate (România și Ungaria aflîndu-se printre ele), țara noastră a ratat încheierea la timp (21 martie 1995) a tratatului cu Ungaria, diminuîndu-și considerabil şansele de a fi inclusă în planificarea politică a extinderii UE.

"Profesioniștii" lui Ceaușescu/Meleșcanu/Severin au fost atât de panicați de faptul că propunerea franceză să referă inițial la drepturi colective pentru minorități și modificări minore de frontieră, încât s-au iluzionat că UE va respinge planul și au dezinformat pur și simplu Centrala MAE în acest sens, chiar în ziua când UE îl adoptă, fără a prelua, evident, referirile la drepturi colective sau modificări de frontieră. Mai mult, acei diplomați din MAE care au avut curajul de a arăta linia politică greșită a diplomației române au fost sancționați prin eliminarea lor din competiția pentru promovarea în grad diplomatic.

Este inutil să precizeză acum importanța pe care a avut-o Pactul de Stabilitate, ca și marele handicap ce a rezultat pentru România, în procesul de apropiere de Uniunea Europeană și NATO, din întîrzierea cu un an și jumătate a încheierii Tratatului cu Ungaria.

Și, totuși, schimbarea...

Venirea la putere a unei coalitii formată din CDR, USD și UDMR, formațiuni cu o orientare politică pronunțat pro-occidentală, anunță unele schimbări structurale în Ministerul Afacerilor Externe, în conformitate cu rigorile de competență și maximizare a efortului diplomatic impuse de obiectivul integrării europene și euro-atlantice. Departamentele din MAE fuseseră constituite mai mult pe criterii personale, de asigurare a funcției de secretar de stat pentru o personalitate sau alta, decît pe criterii de eficiență a muncii. Așa s-a ajuns ca un secretar de stat să aibă în subordine domenii fără nici o legătură unul cu altul, cum ar fi "relația cu Republica Moldova" și "informarea politică" generală a guvernului, pe baza comunicărilor venite în Centrală din toată lumea (pentru că de aceste domenii se ocupase înainte să devină secretar de stat, ele au fost pur și simplu reunite pentru a se crea un departament corespunzător funcției respective).

Pe de altă parte, deși după Tratatul de la Maastricht, Uniunea Europeană are o Politică Externă și de Securitate Comună (PESC), iar Uniunea Europeană Occidentală (UEO) a devenit prin Tratat "parte a dez-

voltării UE", Uniunea Europeană Occidentală și Uniunea Europeană sunt girate de direcții distincte în MAE, UEO fiind în aceeași direcție cu NATO, probabil și din necesitatea de a se asigura baza de domenii pentru directorul acelei direcții (sigur, viziunea MAE cu privire la faptul că NATO și UEO sunt mai apropiate decît UE și UEO dovedește exact nivelul de expertiză și cunoaștere a problematicii girate). De altfel, domenii esențiale ca "drepturile omului" sau "PESC" sunt practic împrăștiate în tot ministerul pentru a se asigura "fondul" de deplasări în străinătate ale unui număr cît mai mare de "profesioniști", care nu participă la actual diplomatic în funcție de competență, sau de domeniul girat, ci pentru că le-a venit rîndul la încasarea unei diurane în valută forte (înțînd cont de nivelul de salarizare în Centrala MAE, nici nu e de mirare că fără deplasări în străinătate diplomații români ar fi într-o situație deplorabilă). Așa se face că unii dintre ei merg să reprezinte România la reunii de importanță majoră pentru destinele țării, fără să aibă habar de problematica în discuție, în timp ce omologii lor din țări ale Europei Centrale au o prestăcie excelentă, sporind astfel șansa popoarelor lor de apropiere de Vest.

După înlocuirea ministrului de externe, la sfîrșitul lui 1996, surprinzător, lucrurile au rămas neșimbate atât la nivelul politiciei de cadre, cît și la nivelul structurării MAE. Nu ne impresionează faptul că acum s-ar lucra la reorganizarea ministerului. Schema de reorganizare trebuia să existe și să fie aplicată la momentul schimbării guvernului, așa cum se întîmplă în orice țară civilizată. Practic, la acest moment, începutul lui iunie, MAE este neschimbat (simpla înlocuire a purtătorului de cuvînt nu este suficientă pentru a marca o schimbare instituțională).

Am făcut parte din cei care au privit cu speranță venirea în fruntea Ministerului Afacerilor Externe a lui Adrian Severin și am așteptat, evident, schimbarea. Nu neapărat a tuturor oamenilor pentru că unii dintre ei sunt, într-adevăr, competenți. Și în nici un caz nu avem în vedere aici excluderea din MAE. Dar cel puțin unii dintre ei trebuiau îndepărtați imediat din funcțiile de conducere și din ambasade. Ministerul trebuia reorganizat. Selecția pentru diplomație a tinerilor, ca și cursurile de pregătire în țară, trebuiau aşezate pe o bază nouă. Ministrul trebuia să promoveze maximum de competență în jurul său.

Sigur, poate nu este atât de important ca MAE să aibă o direcție de planificare politică (atât de impor-

tantă totuși într-o țară care are totul de proiectat în spațiul integrării europene și euro-atlantice) care să facă și altceva decât traduceri sau inutile (pentru România) deplasări afară, la nivel de director, atunci cînd face ceva. Sigur, poate nu este atât de important ca România să aibă un specialist în relații europene și euro-atlantice, ca ambasador la Londra (în cea mai importantă capitală europeană pentru relația cu Washingtonul și una din vocile majore în extinderea UE și NATO), ci numai un specialist pe relația cu lumea arabă. Sigur, poate nu este atât de important ca cel mai bun specialist din MAE în probleme de securitate euroatlantică să aibă o funcție de conducere în Centrală sau la misiunea României la NATO din Bruxelles și să gîndească strategia apropierei noastre de NATO în loc să se ocupe de Organizația pentru Alimentație și Agricultură a ONU (FAO) undeva pe la Roma, în timp ce o echipă de incompetenți au realizat o Cartă a relației României cu NATO de care rîde astăzi toată Europa.

La toate acestea cineva din MAE ar putea replica arătînd că nu suntem informați sau suntem pur și simplu incompetenți. Sau răuvoitori. "Profesioniștii" din MAE au mai făcut asemenea declarații și altă dată. Pentru ei, cel mai important lucru este să-și păstreze pozițiile. Lucru de înțeles. De aceea, voi folosi prilejul pentru a releva unele aspecte cuprinse în documentele de bază ale activității diplomatice aflate în chiar arhiva MAE, pe care nici chiar ei nu le-ar putea contesta. Si pentru a ne pune tot atîtea întrebări.

1) Oare cum a fost posibil ca ministrul Severin să propună ca ambasador la Londra (conform listei publicate de presă) pe ambasadorul României la Budapesta, care informa Centrala MAE, în 1993, că Ungaria controlază minoritatea maghiară din România și că această minoritate va greva normalizarea relațiilor cu Budapesta? Cum a fost posibil ca ministrul de externe să-l oblige pe președintele României să fie reprezentat în continuare, la Budapesta, de omul care cerea în 1992 ca șefii de misiune din țările CSCE să fie informați că Budapest manipulează segmentul maghiar al societății românești? Să fie oare această atitudine a ministrului o formă de sfidare a reprezentanților minorității maghiare, aflați astăzi în guvernul României? Crede ministrul de externe că astfel reprezentați la Budapesta sau Londra am avea şansă să intrăm în NATO sau UE, iar guvernul și președintele României ar fi mai credibili? Sau poate, ambasadorul României la Budapesta avea dreptate și atunci accep-

tarea maghiarilor în guvernul țării este un act reprobabil. O fi avut ministrul de externe curiozitatea să citească (evident, acest lucru îl pot face consilierii săi "neprofesioniști") măcar o parte din corespondență diplomatică recentă, de pînă la venirea sa în fruntea MAE, ca să vadă cu ce se ocupau "profesioniștii" săi? Cum se împacă remarcabila activitate a lui Adrian Severin pentru normalizarea raporturilor româno-ungare cu păstrarea pe postul de ambasador la Budapesta a unui astfel de "profesionist"?

2) Cum se face că mai este astăzi alături de ministrul de externe un "profesionist", care, în poziția de ambasador al României la Consiliul Europei, scria ministrului de externe Meleşcanu, în anul de grăie 1993, în corespondență oficială, care se poate studia la arhivă, că, dat fiind poziția partizană și denaturările dintr-un interviu al lui Fr. König, raportor al Consiliului Europei pentru România, apărea necesar ca FDSN (actualul PDSR) să facă precizările și corecturile de rigoare față de acestea, într-o declarație a purtătorului de cuvînt al FDSN. Acest "diplomat" se dovedea a fi doar un biet agent politic al FDSN pe post de ambasador al României. El a încălcăt grosolan statutul corpului diplomatic scriind oficial ministrului de externe o comunicare prin care oferea date pentru un partid politic și nu pentru statul român, pe care era presupus a-l reprezenta la post. Într-un fel, gîndirea sa "înghețase" la nivelul partidului-stat, fiind incapabilă să assimileze realitatea separării celor două componente.

El și alii ca el au compromis țara în fața raportorului König și au adus o contribuție esențială la înțîrziearea primirii României în Consiliul Europei. Este incredibil că un astfel de "diplomat" își permitea să scrie oficial ministrului de externe, comunicîndu-i ce trebuie să facă partidul de guvernămînt, abdicînd de la orice regulă a reprezentării diplomatice.

Asemenea oameni își aveau locul de frunte în corpul diplomatic al domnului Meleşcanu, și se știa foarte bine în Vest pe cine reprezentau împreună cu ministrul lor. Dar, ce mai caută astfel de oameni în primul rang al corpului diplomatic al României de azi? Si cum de își asumă ministrul Severin riscul de a-i folosi în continuare în munca diplomatică, singura consecință a menținerii lor în funcții de reprezentare în Centrala MAE, ca și la post, fiind aceea că Vestul își va întări percepția referitoare la duplicitatea politicii externe românești? Si la incapacitatea actualei guvernări de a se rupe de moștenirea ceaușistă, în ciu-

da declarații patetice ale premierului Ciorbea cu privire la "desovietizarea" României sub mandatul său.

De altfel, divergența care a apărut la un moment dat între ministrul de externe și președintele țării, cu privire la cine trebuie să reprezinte România ca ambasador, a adîncit falia între instituțiile statului, cu efecte maligne asupra calității muncii diplomaticice. Optînd pentru "profesioniștii" regimului comunist, Adrian Severin a amplificat riscurile cu care se confruntă România în planul credibilității ei externe. Deși considerăm că instituția președintelui are, la nivelul consilierilor de stat, cea mai slabă echipă pe probleme de politică externă din istoria ei, prestația președintelui Constantinescu în spinoasa problemă a reprezentării diplomatică a României a fost remarcabilă.

Optiunea domniei sale pentru personalitate culturală de anvergură în posturi de ambasador, chiar dacă aceste personalități nu au practică muncii diplomatică, este singura viabilă pînă la formarea unei noi generații de ambasadori profesioniști. Cel puțin, cei propuși de președinte ar avea acces la forurile de decizie din Vest și, atent îndrumați din Centrală, ajutați de diplomați de profesie competenți (atâtia căi au mai rămas) la post, ar da o șansă României în lupta ei pentru recăștigarea locului meritat în conștiința politică europeană.

3) Sigur, am mai putea releva cîteva zeci de situații, similare celor menționate deja, cu toate indiciile pentru ca ministrul de externe să poată citi cu ochii lui corespondența oficială la care ne-am referit. Dar ne încearcă o mare nedumerire și o legitimă îndoială cu privire la utilitatea unui astfel de demers. În Cartea Albă a Ministerului Afacerilor Externe, emisă în ultimele zile ale mandatului lui Teodor Meleşcanu, pentru perioada noiembrie 1992-noiembrie 1996, se află un capitol intitulat: Persoane care și-au încetat activitatea prin plecarea din MAE sau pensionare. În acest capitol se specifică faptul că "principala cauză care a determinat plecarea din instituție a fost salarizarea foarte scăzută". Nu se spune nimic despre acei foarte valoroși tineri diplomați care au părăsit MAE prin demisie sau transfer ca urmare a politizării excesive a ministerului, a promovării incompetenței și nepotismului, a disprețului afișat de conducerea MAE față de interesul național și susținerea lui, a modului neprincipal în care se făceau promovările sau trimiterea la post.

Nu avem cîtuși de puțin curiozitatea de a afla dacă ministrul Severin s-a interesat vreodată cum a

pierdut ministerul de externe asemenea diplomați. Nu o avem dintr-un motiv foarte simplu. Pentru că tineri valoroși pleacă și astăzi din MAE, sub mandatul ministrului de externe Adrian Severin. Este adevărat că se duc la salarii mai bune. Dar nu ar face-o dacă li s-ar da șansa să-și pună valoarea, tinerețea și competența în slujba țării. Dar ei par a se lovi și astăzi de aceeași "profesioniști" pe care actualul ministru de externe, în deplin consens cu predecesorul său, îi propune pentru diferite posturi de ambasadori sau i-a confirmat deja pe posturile de conducere pe care i-a găsit la venirea sa în MAE.

Un singur lucru ar mai fi de adăugat. Un eşec al integrării României în UE și NATO ar fi un eşec politic și diplomatic,oricăr ar încerca unii lideri politici români să îl explică numai prin ritmul lent al reformei economice (oficialii occidentali spun același lucru pentru că este cel mai simplu argument pentru a explica amînarea țării de la integrarea în UE și NATO, cu costuri minime în deteriorarea relației politice cu România). De care "profesioniștii" din MAE ar fi direct răspunzători. Si este cu atît mai trist cu cît ei sănătățile "profesioniștii" lui Ceaușescu/Meleşcanu/Severin, ai "epocii de aur", ca și ai democrației de după 1996... □

Valentin Stan (1959) – graduated from the Faculty of History and Philosophy, University of Bucharest. He is a lecturer in international relations at the University of Bucharest. Board member of the Center for Euro-Atlantic Studies of the University of Bucharest.

Administrația locală în căutarea subsidiarității

DAN SUCIU

Direct democracy is one of the most challenging priorities for the East-Central European countries, subjected to a rigorous centralism under communism. The author is preoccupied by legislative and administrative initiatives for encouraging decentralization and local autonomy. However, one of the main obstacles is the nationalist fear of giving too much autonomy for ethnic minorities.

Primul merit al noilor guvernanti în ceea ce privește administrația locală și problemele ei a fost relevarea faptului că descentralizarea pe care toate documentele în domeniu au proclamat-o este departe de a se putea manifesta. Acest lucru se întâmplă în condițiile în care în România există o puternică tendință centralistă cu o veche tradiție care a dus în epoca modernă mereu la neglijarea provinciei în detrimentul capitalei și la centralizarea puternică a deciziilor politice. Nu este singurul caz european unde decalajul centru-periferie a fost și este accentuat: Franța, Cehia sau Ungaria sunt la fel de obsedate de capitalele lor ca și România. Dar dacă în Occident cel puțin, problema a început să primească o rezolvare prin promovarea conceptului social catolic al subsidiarității – care susține luarea deciziilor la nivelul organismului decizional cel mai de jos posibil – în România, regionalismul și autoguvernanța locală au fost considerate ca un potențial pericol de încălcare a Articolului 1 (1) al Constituției din 1991: "România este stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil".

În primii ani de după 1989, decalajul centru-provincie s-a accentuat din punct de vedere economic și social, dar o dată cu primele alegeri locale a crescut ponderea politică a provinciei la nivel național. Bucureștiul a rămas însă principalul pol de atracție pentru investițiile străine și orașul cu cel mai mic procent de șomeri raportat la numărul populației. Nu pot rivaliza cu capitala nici măcar orașe cu spirit civic dovedit, cum ar fi Timișoara sau Brașov.

Problema descentralizării și creșterea rolului autorității locale trebuie să învingă percepția negativă provenită ca urmare a încercărilor autorităților maghiare din mai multe județe ardelene de a crește rolul administrației locale. Forțele naționale – avându-l în frunte pe primarul Clujului, Gheorghe Funar – paradoxal, un funcționar al statului care a încercat încă din 1992 să se depărteze cât mai mult de centrul – au acuzat aceste demersuri că încercări de autonomie locală care ar urmări delimitarea netă a zonelor compact locuite de ma-

ghiari din estul Transilvaniei de restul țării. În aceste condiții, deși România a aderat la Carta Europeană a Autonomiei Locale, document fundamental al Consiliului Europei, și în ciuda a două rânduri de alegeri locale, Legea 69/1991 nu a reușit să confere o reală autonomie locală funcțională prin capacitatele de decizie delimitate și mai ales datorită lipsei unor reglementări care să asigure o autonomie reală administrațiilor locale alese.

Clasa politică românească nu pare a fi pus în relație directă procesul de descentralizare cu cel de consolidare a democratiei. Chiar dacă procesele democratice au înregistrat succese remarcabile, componenta cea mai slabă a lanțului de asemenea evoluții rămâne descentralizarea și autonomia puterii locale. Paul Hirst semnală unele pericole care pot pune la încercare o democrație într-o societate pluralistă, dar ultracentralizată. În primul rând, grupul ajuns la putere are capacitatea de a promova cu multă ușurință nu numai măsuri nepopulare, dar și în detrimentul interesului public. Apoi, există riscul unei incoerențe care să afecteze politicile publice locale dacă centrul se află sub influență cînd a uneia cînd a altciei dintre forțele prezente într-o societate pluralistă.¹ În fond, s-ar putea spune, descentralizarea nu este altceva decît o garanție a stabilității unei democrații funcționale. Dacă societățile occidentale au avut șansa unei consolidări democratice pornind de la nivel local pentru a ajunge abia apoi la centru, pentru România democrația este nevoie să adopte un drum invers: de la centru spre periferie.

Sub aceste auspicioase au venit la putere noile autorități, sensibile de la bun început la problema autonomiei locale din trei motive: prezența în fruntea guvernului a unui reprezentant ales al administrației locale (primarul Bucureștiului, Victor Ciorbea), participarea reprezentanților comunității maghiare la guvernarea centrală, promotori fermi ai ideii descentralizării, și o legătură mai strînsă a partidelor de la guvernare cu societatea civilă susținătoare în general a descentralizării puterii prin creșterea autonomiei locale.

Programul de guvernare prezentat Parlamentului de către coaliția CDR-USD-UDMR, "Programul de bază de macrostabilizare și de dezvoltare a României pînă în 2000", oferă un diagnostic exact al problemelor administrației locale: "România se află într-o situație în care instituțiile democratice locale coexistă cu puternice structuri de tip centralizat aparținînd vechiului sistem, fiind nevoie să funcționeze într-un cadru instituțional, legislativ și economic inoperant. Această situație a generat compromiterea aleșilor locali care, lipsiți de mijloace, sănătate și percepții de către cetățeni ca incapabili să rezolve interesele comunității locale, ceea ce în ultimă instanță a condus la compromiterea autonomiei locale, ca o componentă a democrației". Programul își propunea rezolvarea tuturor animozităților care nu permiteau buna funcționare a autonomiei administrative locale. Erau nominalizate la data aceea: asigurarea resurselor financiare, definirea patrimoniului public, reglementarea statutului aleșilor locali, garantarea dreptului prin care colectivitățile locale să poată apăra autonomia locală prin recurs la contencios administrativ sau la Curtea Constituțională. Toate aceste probleme au avut ca efect imposibilitatea unui control efectiv de la nivel local asupra problemelor comunitare. și așa afalte la intersecția dintre coordonarea ministerelor (fie direct, fie prin intermediul prefectului) și cea a aleșilor locali, serviciile publice, de învățămînt, dezvoltarea urbană, protecția mediului sau asistența sanitară nu au beneficiat de eficiența principiului subsidiarității, lăsat deoparte cînd era vorba de o decizie de la centru.

Fără să fie o prioritate în activitatea guvernului, descentralizarea și eficientizarea administrației locale a beneficiat de o atenție constantă. Mai mult, PNȚCD a avut inițiativa coordonării acestei activități, la solicitările unui număr mare de primari. PNȚCD s-a dovedit alături de UDMR, cel mai interesat în promovarea principiilor subsidiarității, reclamînd că există deja o "politica a partidului" bine conturată în domeniu. Inițiativa a fost preluată de secretarul general al guvernului, responsabil și cu problemele administrației locale, care a coordonat modificările legislative propuse astăzi cu ocazia Colocviului de Dezvoltare Regională, la care au participat și membri ai altor organizații europene de acest gen, cum ar fi Congresul Puterilor Locale Europene, cît și la întîlnirile primarilor PNȚCD.

În aceste condiții, și în cazul descentralizării administrației locale cuvîntul-cheie a devenit reformă și s-a început cu măsurile juridice pentru ceea ce primarul Victor Ciorbea consideră necesar în vederea "descentralizării radicale și realei autonomiei locale". În acest sens, guvernul a aprobat Ordonanța de Urgență pri-

vind modificarea Legii 69/1991 care încearcă să asigure o mai bună redistribuire a competențelor la nivel local printr-o reorganizare a prefecturilor. Una din măriile slăbiciuni ale legii, sesizată de autoritățile locale, a fost suspendarea funcției de subprefect între prefect și restul aparatului administrativ fără să-i concretizeze atribuțiile. În urma clarificărilor, funcțiile prefectului, reprezentatul autorității centrale, au fost limitate cu o mai mare strictețe la controlul legalității actelor administrației locale. S-a mai prevăzut crearea cadrului legal pentru funcționarea oficiilor prefecturale și s-a încercat clarificarea statutului viceprimarului, ca element exclusiv al autorității locale. O decizie importantă pentru consolidarea conceptului de subsidiaritate îl constituie reglementarea activității delegației permanente a consiliului județean, căruia i s-au sporit atribuțiile astăzi în detrimentul prefectului, cît și a președintelui consiliului și asigurîndu-se continuitatea între ședințele consiliului. Rămîne însă de adoptat o lege de maximă importanță – Legea finanțelor locale –, fără de care autonomia locală rămîne un simpludeziderat.

Două din noile decizii luate în ordonanță care a modificat legea din 1991 au fost însă extrem de criticate: 1. admiterea suspendării funcției de primar în cazul în care persoana aleasă exercită o funcție guvernamentală și posibilitatea întoarcerii în funcția în care a fost aleasă cînd misiunea guvernamentală a început; 2. consacrarea dreptului minorităților naționale de a folosi limba maternă în raporturile cu administrația în localitățile în care există peste 20% cetățeni ai respectivei minorități. Prima dintre aceste decizii a fost considerată ca o încercare de a-i păstra premierului Victor Ciorbea funcția de primar al capitalei, pe care să o preia în cazul unei demisii, o ipoteză de altfel deloc nerrealistă. O altă explicație a fost aceea conform căreia, prin această decizie, care a intrat imediat în vigoare fiind luată printr-o ordonanță de urgență, puterea a încercat evitarea organizării alegerilor pentru Primăria Bucureștiului în luna iunie, cînd prioritățile mergeau spre campania de integrare în NATO și spre demararea efectivă a procesului de reformă economică. Dar această decizie nu a primit avizul comisiei senatoriale de specialitate. În cazul în care coaliția nu-și va strînge rîndurile și nu va vota această modificare, va fi necesară organizarea de alegeri locale în București pentru Primăria Capitalei.

Cea de-a doua decizie a fost văzută ca o cedare la pretențile UDMR, pretenții care au fost considerate exagerate astăzi de opoziție, cît și de presă. Dar acest amendament nu este altceva decît consecința acceptării de către România încă din timpul fostei guvernări a Cartei Limbilor Comunităților, document al Consiliu-

lui Europei pe care România l-a semnat printre primele state, dar nu l-a confirmat pînă acum printr-o normă legislativă internă. Discuțiile stîrnite de acest amendament au fost reaprînse de scandalul casei de copii orfani de la Odorheiu Secuiesc, considerată inopportună de autoritățile locale. Casa, construită în urma unei donații elvețiene de către o congregație de călugărițe greco-catolice, a devenit obiect de dispută acerbă între autoritățile locale, extrem de intolerante la ideea prezenței în oraș a unui mare număr de copii români orfani și care susțin că cedarea terenului nu s-a făcut conform legii și călugărițele greco-catolice care nu pot înțelege intoleranța factorilor de putere locali, dispută care a mers pînă la evacuarea forțată din clădire a călugărițelor de către un grup de localnici fără ca factori de protecție locali să intervină.

Focalizarea dezbatării publice și politice doar pe aceste două decizii a dus la evitarea problemei de fond a descentralizării și a măsurilor necesare subsidiarității. Autonomia locală, deși admisă de toți, nu a ieșit nici înțărită, nici măcar mai bine definită din aceste controverse. Problematica regionalismului pare a fi greu tolerabilă în opinia publică românească, deoarece orice demers spre descentralizare este văzut, mai devreme sau mai tîrziu ca o nouă încercare a UDMR de a forma în centrul țării o zonă autonomă maghiară.

Principalii promotori ai descentralizării rămîn partidele de la putere, deși opoziția nu ar avea decât de cîștigat din împărtărea influențelor de la centru în cele cîteva orașe pe care le conduce. Ponderea mare a primăriilor controlate însă de majoritatea parlamentară și intenția multor primari de a-și ține promisiunile electorale, lucru posibil doar în cazul înțăririi tendințelor de descentralizare, a dus la modificările legislative pe care le-au susținut secretariatul general al guvernului prin Remus Opreș. Coaliția CDR–USD–UDMR controlează însă și primăriile, mai ales în marea majoritate a orașelor mari, ceea ce face ca numărul contestărilor în concursuri administrative de către prefect a deciziilor primăriilor să fie scăzut. Aceasta nu înseamnă că între factorii de putere locali și cei centrali sau între partenerii coaliției nu există destule divergențe, dar astă vreme cît la nivel central lucrurile merg relativ bine, un mic scandal local nu are putere, iar liderii locali nu au autoritatea de a crea mari probleme între partide.

În marile orașe ale țării însă se simte o prezență mai activă a primăriilor, iar temele de interes primesc o mai bună receptare pe plan local. Tot mai mulți factori locali și-au manifestat intenția de a organiza referendumuri locale pentru clarificarea diferențelor chestiuni, dar pentru că aceeași Lege 69/1991 nu era explicită în ceea-

ce privește acest tip de consultări a fost nevoie ca Ordonanța de modificare să vină cu anumite precizări. Probabil că primele referendumuri județene vor viza, după cum sugera Remus Opreș, reîmpărțirea administrativă a țării, prin constituirea unor județe desființate. De altfel, aceasta este una din prevederile Contractului cu România. Există trei variante despre noua împărțire administrativă a țării: una care prevede existența a 60 de județe, alta 52 și, cea mai agreată, 43 de județe prin apariția noilor unități administrative Cîmpulung, Baia Mare și Vlașca, precum și schimbarea configurației Sectorului agricol Ilfov. Variantele care prevăd un număr mare de județe susțin apariția unor unități administrative prea mici pentru a fi viabile (ca județul Fălcu sau Rădăuți). Adăugarea unui nou județ la cele existente deja costă aproximativ 50 miliarde lei!

Marea provocare pentru viitorul reușitei descentralizării rămîne problema regionalismului. Este un concept tot mai utilizat în cadrul Uniunii Europene, dar care nu se bucură de o bună receptare în România atât din cauza tradiției centraliste, cât și din cauza "pericolului maghiar", care riscă să pună în discuție caracterul unitar al statului prevăzut de Articolul 1 al Constituției și care, conform Articolului 148 (1) "nu poate forma obiectul revizuirii". În acest sens, se caută un model pentru descentralizare. Unii autori consideră că experiența franceză este cea mai adevarată fiind rezultatul unei descentralizări moderate în condițiile existenței unei tradiții centraliste.² Un rol important în impunerea conceputului îl va avea eficiența euroregiunilor convenite prin tratatele României cu statele vecine: Dunărea de Jos și Prutul de sus – cu Ucraina, euroregiunea Carpați formată din 5 județe din nordul țării alături de unități administrative-teritoriale din Ungaria, Slovacia și Ucraina sau viitoarea zonă transfrontalieră cu Bulgaria de-a lungul Dunării. Comparând reacția critică de acum cu aceea din urmă cu cîțiva ani, cînd două județe nordice au încercat formarea unei euroregiuni cu unități din Ungaria, se poate semnala un progres. În fond, progresul descentralizării trebuie să fie sincron cu cel al democratizării. □

NOTE:

1. Paul Hirst, *Associative Democracy, New Forms of Economic and Social Governance*, Polity Press, 1994.
2. Cornelius Manda, "Autonomia locală și regionalismul", în *Economie și Administrație Locală*, mai 5/1997. Revistă editată de *Tribuna Economică*.

Dan Suciu – graduated from the Faculty of Philosophy, University of Bucharest. He is political editor of the weekly *Privirea*.

Schimbarea puterii legislative

EDUARD HELLWIG

Legislative power is under pressure of the reforms promised by the new governmental coalition. So far no major legislation was voted, even if the new political parties in power control most of the key parliamentary commission. Some responsibility for delays came from the way General Secretariat of the Cabinet works. The author thinks that there is no major change of Parliament as a democratic institution.

Funcționarea statului democratic prin mecanismul puterii legislative este indispensabilă. Pentru a realiza o analiză a noului parlament este necesar să subliniem factorii care au dus la această configurație parlamentară, precum și semnificațiile procesului electoral din noiembrie 1996, cu alte cuvinte: ce a însemnat 3 noiembrie 1996?

Regimul Iliescu, cu guvernele sale din '90-'96, a reprezentat, pe lîngă nașterea și consolidarea instituțiilor democratice (cum îl plăcea fostului președinte să vorbească despre acei ani) un factor generator de permanente crize în întreg spectrul social, politic și economic. În ultimul barometru de opinie¹, la întrebarea "Cine crede că este vinovat pentru actuala situație de criză economică în care se află România?", cele mai multe răspunsuri dintre variabilele existente le-a permis puterea politică din perioada 1990-1996. Datorită cumulării întregii puteri (legislativă, juridică, executivă, administrativă) de către PDSR și aliații săi (PUNR, PSM, PRM), votul din 1996 reprezintă în act o revoluție electorală.

Dintre elementele care au contribuit la schimbarea regimului notăm:

1. Diminuarea credibilității politice prin corupție, clientelism, protejarea segmentului îmbogățit ilegal;
2. Incapacitatea de a oferi o variantă privind viitorul și neprezentarea în alegeri a unui program viabil și concret de către foșta putere;
3. Nașterea în acești ani a clientelismului politic, precum și tendința exclusivistă a noului segment nașut;
4. Incapacitatea și, cîteodată, pactizarea justiției cu segmentul corupt;
5. Disensiunile și conflictele dintre foșii aliați;

6. Realitatea a fost cea care a dus la cîștigarea sau pierderea alegerilor, și nici într-un caz campania electorală, aceasta doar a evidențiat aspectele realității prin canalele de comunicare tipice de care a dispus;
7. De data aceasta, opoziția s-a prezentat cu o alternativă instituțională, un nou mecanism, lipsit de corupție și clientelism politic;
8. Eșecul fostei puteri vine și din faptul că efectul de antrenare a fost folosit de către CDR printr-o creștere graduală de la alegerile locale la cele generale și prezidențiale;
9. Încercarea de a induce electoratului temerea unor probleme conflictuale care s-ar crea în cazul cîștigării alegerilor de către CDR (monarhie, moșieri) s-a întors împotriva lor, și astă datorită creșterii informației electorale.

Procesul electoral din 3 noiembrie 1996 aduce cu sine cîteva elemente semnificative:

- a) Azi avut de-a face cu un proces care a început în mai-iunie și s-a încheiat în 17 noiembrie;
- b) Rezultatul votului aduce cu sine o schimbare masivă și astă în primul rînd în aspectul instituțional, schimbare care la ora actuală se produce deja;
- c) Schimbarea s-a făcut printr-o derulare instituțională, dreptul al vot al cetățeanului, și nu prin violență;
- d) Acest vot a demonstrat existența (este adevărat, nu într-o formă dezvoltată) și importanța participării politice.²

Pentru a se eficientiza această schimbare este necesară realizarea unei bune distribuții a puterilor (că prematur să emitem anumite judecăți de valoare), o schimbare de stil politic, un nou model de relație a po-

Instituțiile noii puteri

liticianului cu individul (lucru sesizabil după primele luni în activitățile noului președinte).

Pe scurt, acestea ar fi considerațiile care merită supusă atenției analiștilor în ce privește votul din noiembrerie.

În planul configurației legislativului, rezultatele alegerilor au avut un efect direct, în sensul că raportul de forțe politice s-a modificat simțitor.

După cum se știe, Parlamentul României are în componență său un număr de 484 membri, dintre care 341 se află în Camera Deputaților și 145 în Senatul României, deci avem de-a face un un sistem bicameral. Sistemul bicameral este specific țărilor federale, iar "principala justificare pentru a institui un sistem bicameral în locul unuia unicameral este de a asigura o reprezentare specială anumitor minorități în Camera a Doua sau Superioară. Două condiții trebuie îndeplinite pentru ca această reprezentare a minorităților să fie semnificativă: camera superioară trebuie să fie aleasă în mod diferit față de cea inferioară și trebuie să aibă puteri reale-ideale, puteri identice cu cea inferioară".³

În Statele Unite, de exemplu, Congresul este alcătuit din Camera Reprezentanților – fiecare stat are reprezentanți proporțional cu populația statului –, iar Senatul este alcătuit din cîte 2 reprezentanți ai fiecărui stat, indiferent de numărul de populație al acestora. Astfel au fost satisfăcute și statele mici și cele mari în privința reprezentativității parlamentare.⁴

O altă justificare pentru existența unui sistem bicameral o constituie mărimea populației respective⁵, astfel încît majoritatea țărilor cu o populație mică optează pentru o reprezentativitate parlamentară unicamerală, iar țările cu o populație mare pentru un sistem bicameral (vezi tabelul 1).

Privind acest ultim aspect, putem afirma că România îndeplinește condițiile unui bicameralism, dar pe de altă parte, Lijpart afirmă că există trei factori importanți care afectează forma bicameralismului⁶:

- camerele superioare tind să subordoneze camerele inferioare;
- camerele inferioare sunt alese în mod direct de către alegători, dar membrii cătorva camere superioare sunt aleși indirect (de obicei de legislative regionale) sau desemnați (senatorii canadieni);
- diferența dintre cele două camere ale unui legislativ bicameral este aceea că cea superioară poate fi concepută astfel încît să asigure suprareprezentarea unui minoritar.

Tabel 1

Populație*	Unicameralism	Bicameralism
0,26	Islanda	
0,38	Luxemburg	
1,65	Estonia	
2,15	Macedonia	
2,76		Slovenia
3,38	Noua Zeelandă	
3,52		Irlanda
3,86	Lituania	
4,26	Norvegia	
4,66		Croația
5,14	Israel	
5,08	Finlanda	
5,15	Danemarca	
5,43	Slovacia	
6,79		Elveția
7,82		Austria
8,64		
8,77	Suedia	
10,31	Bulgaria	
10,44	Ungaria	
15,06		Cehia
18,32		Olanda
23,32		Australia
28,43		România
38,79		Canada
58,10		Polonia
57,52		Franța
58,26		Marea Britanie
81,33		Italia
125,50		Germania
252,69		Japonia
		Statele Unite

* Cifrele sunt în unități-milioane

Concluzionând, putem afirma că România corespunde unui sistem bicameral doar din perspectiva populației, iar pentru a vorbi de un bicameralism în adevăratul sens al cuvîntului este necesară realizarea unei reformări a sistemului nostru electoral.

Practic, datorită nediferențierilor dintre cele două camere, cînd voi supune analizei mutațiile survenite în cadrul comisiilor parlamentare, voi avea în vizor Camera Deputaților, din simplul motiv că aceasta are în componență să mai mulți parlamentari decât Senatul.

În cele ce urmează ne vom opri asupra repartizării locurilor în cele două camere în urma votului, precum și o comparație cu votul din 27.09.1992.⁷

Voturi valabil exprimate pentru Senat:

10.964.818, adică 76,3%

Voturi valabil exprimate pentru Camera Deputaților:

10.880.252, adică 76,3%

(vezi Tabel 2)

Instituțiile noii puteri

Tabel 2

Partide	Voturi		Procente		Locuri	
	Senat	Camera	Senat	Camera	Senat	Camera
FDSN (PDSR)	3.102.201	3.015.708	28,3%	27,7%	49	117
CDR	2.210.722	2.177.144	20,2%	20,0%	34	82
FSN (PD)	1.239.033	1.108.500	10,4%	10,2%	18	43
PUNR	890.410	839.586	8,1%	7,7%	14	30
UDMR	831.469	811.290	7,6%	7,5%	12	27
PRM	422.545	424.061	3,8%	3,9%	6	16
PDAR	362.427		3,3%		5	
PSM	349.470	330.378	3,2%	30%	5	13

3 noiembrie 1997⁸

Voturi valabil exprimate pentru Senat:

12.287.671, adică 93,68%

Voturi valabil exprimate pentru Camera Deputaților:

12.238.746, adică 93,51%

Tabel 3

Partide	Voturi		Procente	Locuri
	Senat	Camera		
CDR	3.772.084	3.692.321	30,70%	53
			30,17%	122
PDSR	2.836.011	2.633.860	23,08%	41
			21,52%	91
USD	1.617.384	1.582.078	13,16%	23
			12,93%	53
UDMR	837.200	812.628	6,81%	11
			6,60%	25
PRM	558.026	546.430	4,54%	8
			4,46%	19
PUNR	518.962	533.348	4,22%	7
			4,36%	18

Privind cele două tabele comparativ, putem sesiza cîteva diferențe majore între ele. Astfel, o primă diferență o sesizăm în numărul de partide care au prins pragul electoral de 3%. În 27 septembrie 1992, înregistram 8 partide sau alianțe care au acces în Senat și un număr de 7 partide în Camera Deputaților (PDAR nu a trecut pragul electoral), iar pe 3 noiembrie, un număr de 6 partide sau alianțe pentru Camera și Senat, dreptul de reprezentare pierzîndu-l PDAR și PSM. Totodată, partidele care au părăsit CDR (PL '93 și PAC) nu au mai intrunit necesarul de 3%.

O a doua diferență o sesizăm în inversarea cîștiștilor alegerilor între PDSR (în '92) și CDR (în '96). Un procent considerabil, a pierdut PUNR, diferența dintre '92 și '96 fiind de 3,9% pentru Senat și de 3,4% pentru Camera Deputaților.

O a treia diferență o găsim în dreptul numărului de voturi valabil exprimate:

Tabel 4

Anul electoral	Senat	Camera
Anul 1992	76,30%	76,30%
Anul 1996	93,68%	93,51%

După cum se desprinde din tabelul de mai sus, anul electoral 1996 a avut parte de un procent considerabil de voturi valide, 93,68% din totalul voturilor exprimate, cu 17,3 mai mult decât în anul electoral 1992.

O dată subliniată noua configurație parlamentară, să vedem ce efect a avut votul de la 3 noiembrie în planul comisiilor parlamentare și a Birourilor Permanente din Camera Deputaților și din Senatul României.

Birourile Permanente ale celor două camere se stabilesc în funcție de norma de reprezentare pe care o deține fiecare partid în urma alegerilor. Astfel, la data de 28.02.1996, în cele două camere parlamentare s-a trecut la alegerea Birourilor Permanente. În Camera Deputaților, opoziția (PDSR, PUNR, PRM) a părăsit sală, nemulțumită de modul în care majoritatea parlamentară a interpretat algoritmul de reprezentare în Biroul Permanent al Camerei Deputaților. Datorită covoziului întrunit, Biroul Permanent a fost ales în formă incompletă. În Senatul României, alegera Biroului Permanent nu a întâmpinat dificultăți.

Comisiile parlamentare au fost și ele stabilite în funcție de ponderea de voturi pe care a întrunit-o fiecare partid în alegerile generale. În cele ce urmează, voi supune atenției schimbările care au avut loc în Camera Deputaților, iar ca și în cazurile anterioare, vom folosi ca mod de lucru analiza comparată dintre ultima sesiune parlamentară din 1992-1996 și prima sesiune din noua legislatură 1996-2000.⁹

Instituțiile noii puteri

Comisia	Functia	Partidul	
		octombrie '96	noiembrie '96
1. Comisia pentru politică economică, reformă și privatizare	Președinte Vicepreședinte Secretar	PDSR PD PSM PDSR PUNR	UDMR CDR CDR PDSR USD
2. Comisia pentru buget, finanțe și bănci	Președinte Vicepreședinte Secretar	PUNR PDSR PD PDSR UDMR	CDR CDR PDSR PDSR USD
3. Comisia pentru industrie și servicii	Președinte Vicepreședinte Secretar	INDEPENDENT PD PDSR PNȚCD PL '93	PDSR CDR USD UDMR PDSR
4. Comisia pentru agricultură, silvicultură, industrie alimentară și servicii specifice	Președinte Vicepreședinte Secretar	PRM PDSR PNȚCD PDSR PUNR	CDR PUNR UDMR PRM PDSR
5. Comisia pentru drepturile omului, culte și problemele minorităților	Președinte Vicepreședinte Secretar	minorități naționale PNȚCD + MER UDMR PDSR PD	PDSR minorități naționale CDR CDR PDSR
6. Comisia pentru administrație publică, amenajarea teritoriului și echilibru ecologic	Președinte Vicepreședinte Secretar	PNȚCD PDSR post vacant PUNR post vacant	... PDSR CDR USD PUNR
7. Comisia pentru muncă și protecție socială	Președinte Vicepreședinte Secretar	PAC + PL '93 PDSR PDSR PL '93 PDSR	PUNR USD PDSR USD CDR
8. Comisia pentru sănătate și familie	Președinte Vicepreședinte Secretar	UDMR PDSR INDEPENDENT PNȚCD + PER minorități naționale	CDR PDSR USD UDMR PDSR
9. Comisia pentru învățămînt, știință, tineret și sport	Președinte Vicepreședinte Secretar	PDSR PUNR UDMR post vacant minorități naționale	PRM UDMR PUNR PDSR CDR
10. Comisia pentru cultură, artă, mijloace și informare în masă	Președinte Vicepreședinte Secretar	PNȚCD PDSR PRM PD UDMR	CDR USD PDSR CDR USD

Instituțiile noii puteri

Comisia	Functia	Partidul	
		octombrie '96	noiembrie '96
11. Comisia juridică de disciplină și imunități	Președinte Vicepreședinte Secretar	PDSR PNȚCD PD PDSR PL '93	CDR PDSR USD CDR USD
12. Comisia de apărare, ordine publică și siguranță națională	Președinte Vicepreședinte Secretar	PD PDSR PUNR PDSR PNȚCD	PDSR CDR CDR PDSR PRM
13. Comisia pentru politică externă	Președinte Vicepreședinte Secretar	PDSR PAC PDSR PD PRM	USD CDR PUNR minorități naționale CDR
14. Comisia pentru cercetarea abuzurilor, corupției și pentru petiții	Președinte Vicepreședinte Secretar	PD PDSR PUNR PNȚCD + PER PDSR	PDSR PRM CDR CDR PUNR
15. Comisia de validare	Președinte Vicepreședinte	INDEPENDENT PNȚCD PD	X X X X X
16. Comisia reunită pentru exercitarea controlului parlamentar asupra activităților SRI	Președinte Vicepreședinte Secretar	PDSR PNȚCD ...	CDR PDSR USD
17. Comisia Parlamentului României pentru Integrarea României	Președinte Vicepreședinte Secretar	USD PDSR CDR PDSR PUNR	USD CDR PDSR PRM

Tabelul de mai sus ne indică faptul că CDR a obținut 6 președinții de comisii, 10 vicepreședinții și 8 posturi de secretar, adică cu un loc mai puțin în dreptul secretarilor decât a dispus PDSR în ultima legislatură parlamentară.

Spre deosebire de situația CDR din vechea legislatură, PDSR a dobândit 4 președinții de comisii, 8 vicepreședinții și 8 posturi de secretar, adică cu 2 mai multe în dreptul postului de președinte de comisie, cu 4 pentru vicepreședinte și cu 3 pentru secretari.

Cîștigul USD în alegerile din noiembrie este sesizabil și în raport cu pondera pe care o au repre-

zentanții lor în comisii în comparație cu legislatura trecută. Astfel, USD a cîștigat 3 locuri în plus pentru vicepreședinția comisiilor (4 în octombrie '96 și 7 în '97), 2 pentru secretari (2 și 4), dar totodată a pierdut președinția unei comisii.

La celelalte partide, situația este aproape identică cu aceea din legislatura trecută.

Astfel, PUNR are cu 3 secretari mai puțin în noua legislatură (4 și 1), PRM are cu un post mai mult în dreptul secretarilor (1 și 2), iar UDMR are în plus doi vicepreședinți (1 și 3) dar a pierdut un secretar (2 și 1).

Instituțiile noii puteri

Consultînd același surse bibliografice pe care le-am folosit în realizarea tabelului de mai sus, se sîzăm că la cîrma unei singure comisii se află același președinte, l-am numit aici pe Gabriel Tepelea – CDR, la comisia pentru cultură, arte, mijloace și informare în masă. Totodată, conducerea unei comisii de către un partid sau o alianță atât la 1 octombrie 1996, cît și în noua legislatură o întîlnim o singură dată, în dreptul Comisiei pentru Integrare Europeană, iar acest privilegiu îl are USD. Această comisie are desemnat din partea USD un alt parlamentar pentru președinția ei, în vechea legislatură Ovidiu Popescu, iar în actuala legislatură Mariana Stoica.

S-au menținut în același comisii cu posturi, uneori schimbate, următorii parlamentari:

Comisia 3: Ion Bivolaru – PDSR, vicepreședinte la 1 octombrie 1996 și secretar în actuala legislatură;

Comisia 5: Otto Weber – CDR, vicepreședinte în ambele legislaturi;

Comisia 9: Asztalos Ferenc – UDMR, vicepreședinte în ambele legislaturi;

Comisia 10: Gabriel Tepelea – CDR, președinte în ambele legislaturi;

Alexandru Sassu – USD, secretar la 1 octombrie 1996, vicepreședinte în actuala legislatură;

Comisia 11: George Stancov – USD, vicepreședinte în ambele legislaturi;

Comisia 16: Niculae Ionescu Galbeni – CDR, președinte în actuala legislatură, vicepreședinte la 1 octombrie 1996;

Vasile Văcăru – PDSR, vicepreședinte în actuala legislatură; președinte la 1 octombrie 1996.

În final, mă voi opri asupra activității parlamentarilor în perioada neoimbrie 1996 - 15 mai 1997. Această activitate o vom monitoriza cu ajutorul unei reviste a presei pe scurt din această perioadă, și nu cu un buletin informativ pe care cele două camere ar trebui să îl aibă la dispoziție pentru opinia publică.

Astfel, la doar cinci zile după alegerile prezidențiale, PDSR solicită cele 2 posturi de vicepreședinte și unul de chestor pentru Senat și cîte un post de vicepreședinte, chestor și secretar pentru Camera Deputaților.

La 27.11.1996, Petre Roman și Ion Diaconescu sînt aleși președinți ai Senatului, respectiv Cam-

rei Deputaților. În aceeași zi, cele două camere au adoptat raporturile comisiilor de validare.

La 3.12.1996 au fost aleși președinții de comisii pentru Camera Deputaților după cum urmează: PDSR – 4 comisii; PNȚCD – 3 comisii; PNL – 2 comisii; USD – 2 comisii; UDMR, PUNR, PRM cîte o comisie.

La 17 februarie 1997, guvernul coalițiilor de coalitii își prezintă programul de reformă în camerele reunite ale parlamentului, iar la 27.02.1997 partidele aflate la guvernare au semnat un regulament de colaborare parlamentară. În aceeași zi, opoziția depune prima moțiune simplă în Camera Deputaților cu privire la campania agricolă și la nealocarea de fonduri pentru agricultură de la bugetul de stat – moțiunea va fi respinsă cu 172-175 la data de 6.03.1997.

În 17.03.1997, opoziția va părăsi Senatul din cauza ridicării imunității parlamentare a lui Cornelius Vadim Tudor.

O zi mai tîrziu, va fi promulgată legea care trebuie să-și intre prioritar în atribuții de la abroarea Constituției de către corpul electoral la 8 decembrie 1991, și anume Legea Avocatului Poporului.

Din luna aprilie, notăm ca semnificativ: Senatul aproba în procedură de urgență prin consens legea privind privatizarea (14.04.1997), Legea investițiilor străine gata de promulgare (16.04.1997), Legea bugetului de stat a fost aprobată în 17 aprilie, iar o zi mai tîrziu Camera Deputaților aproba Legea Privatizării Băncilor. Opoziția va contesta la Curtea Constituțională această lege la 22 aprilie.

Sfîrșitul lunii aprilie aduce demisia șefului SRI, anunțată oficial în fața camerelor reunite la 30 aprilie, o dată cu prezentarea raportului de activitate SRI pe anul anterior.

În primele două săptămîni ale lunii mai înregistrăm două evenimente demne de semnalat: înaintarea unei moțiuni simple, avînd subiect: taxa Băsescu sau taxa drumurilor, moțiunea va fi respinsă cu 156 de voturi împotriva și 96 pentru, precum și 3 abțineri; iar cel de-al doilea element este înaintarea unei moțiuni simple avînd ca subiect incompatibilitatea dintre funcția de premier și cea de primar general al Bucureștilor.

Poate, acestea ar fi principalele activități ale noilor parlamentari. Din cîte enunțate mai sus se pot desprinde cîteva idei:

Instituțiile noii puteri

- această perioadă s-a caracterizat prin dispute, rivalitate, împărțire de posturi între partidele parlamentare și nici pe deosebire într-o activitate legislativă accentuată;

- ritmul legilor care să sprijine noul pachet de reforme nu a fost elaborat și promulgat de noua guvernare la termenele pe care le impunea reforma radicală pe care au propus-o;

- incapacitatea noii majorități de a-și elabora legile la timp a împins executivul la derularea activităților prin intermediul ordonanțelor guvernamentale, acest lucru atrăgînd de la sine blamarea executivului de către PDSR la data de 4.03.1997, prin vocea purtătorului de cuvînt al partidului, Teodor Meleşcanu;

- această lipsă a activității parlamentare (au fost zile când senatorii și-au suspendat ședința din lipsă de material pentru dezbatere) se datorează și proastei activități a Secretarului General al Guvernului, Remus Opreș, care ar trebui să prezinte pachetul de legi necesare reformei în comisiile specializate ale camerei, care apoi să le înainteze plenului;

- noua opoziție nu-să poate reveni în urma eșecului; singurul lucru pe care îl face este să înainteze moțiuni simple, amintindu-și parcă de expresia fostului parlamentar liberal, Dinu Patriciu, nici o sesiune fără moțiune.

Din punct de vedere al viitoarei activități parlamentare, înclin să cred că vom avea de-a face cu un comportament similar din partea noii puteri, poate mai riguros în cazul legilor referitoare la reformă. Din partea opoziției ne putem aștepta la o atitudine dură și intransigentă, lipsită de ceea ce aceștia declarau cîndva, necesitatea unei opoziții constructive pentru consolidarea statului de drept. □

NOTE:

1. *Barometrul de Opinie Publică*, martie 1997, realizat de Metro-Media Transilvania la comanda Fundației Soros pentru o Societate Deschisă.

2. Acord același conotație termenului de participare politică așa cum apare el definit la Sidney Verba și Norman H. Nie în lucrarea lor *Participation in America. Political Democracy and Social Equality*; University of Chicago,

Press Edition, 1987, p. 27, și anume: "Political participation refers to those activities by private citizens that are more or less directly aimed at influencing the selection of governmental personnel and/or the actions they take".

3. Arend Lijpart, *Democracies. Patterns of Majoritarian and Consensus Government in the Twenty – One Countries*, New Haven, Yale University Press, 1984.

4. Pentru o analiză pertinentă a sistemului american vezi: Landau, Berry, Goldman, *The Challenge of Democracy. American Government*, Boston, Houghton Mifflin Company, 1989; Gitelson, Dudley and Dubnick, *American Government*, Boston, Houghton Mifflin Company, 1989.

5. *The World Almanac and Book of Facts*, Mahwah: Funk and Wagnals, 1996.

6. Tin să aduc mulțumiri domnului Florin Feșnic, cu care am discutat problema bicameralismului, dînsul realizând un studiu mai amplu pe marginea acestei teme.

7. Sursa – *Monitorul Oficial al României*, partea I, anul IV, nr. 257 din 15.10.1992.

8. Sursa – revista 22, 6.11.1996-14.11.1996, nr. 46, p. 12.

9. Pentru schimbările care au survenit la nivelul comisiilor parlamentare am folosit *Camera Deputaților, Activitatea Legislativă 1992-1996*, București, 1 octombrie 1996, și *Cartea de Telefon din cadrul Camerei Deputaților*.

“Obsesia NATO”

GABRIEL TOPOR

Admiterea în NATO în primul “val” a devenit o veritabilă obsesie a clasei politice românești. Conștienții de cei șapte ani pierduți în acest sens sub regimul Iliescu, noii conducători ai țării depun eforturi uriașe în scopul “calificării”, alături de Polonia, Cehia, Ungaria și, poate, Slovenia, pentru selecția finală care va fi anunțată la Madrid în luna iulie. Se efectuează sondaje, dovedind entuziasmul cu care aproape întregul popor dorește aderarea la NATO. Politicienii dau interviuri și în conferințe de presă unde reafirmă în mod constant că această aderare este o prioritate națională de prim rang. Tratate cu țările vecine se semnează în grabă pentru demonstrarea maturității politice a României pe plan internațional, mai ales prin abandonarea definitivă a pretențiilor teritoriale și rezolvarea potențialelor neînțelegeri de frontieră. Legi se adoptă în domeniul economic având ca scop efectuarea marii privatizări și crearea unui climat mai propice investitorilor străini. Se obține demiterea “fosilelor sovietice” rămase în funcții importante de stat în ciuda revoluției “anticomuniste” din decembrie 1989. Înalți demnitari români, atât contemporani, cât și de odinioară, întreprind nenumărate vizite în capitalele occidentale pentru a pleda cauza Românci și a enumera numeroasele avantaje oferite de țara noastră pactului nord-atlantic. Din America în Australia, prin poștă și prin Internet, se mobilizează diaspora în același scop. și așa îmai departe.

Bineînțeles, multe dintre aceste măsuri trebuiau luate în primii ani ai tranzitiei, și nu în ultimele șase luni înainte de mult-așteptata extindere NATO. Șapte ani pierduți cu mineriade, tărgănare economică, “democrație originală”, afaceri Caritas și partide de tip șovin în guvern sînt greu de recuperat în șase luni. Astăzi, reforma economică și reinnoirea politică par a fi un efort forțat și artificial menit pur și simplu să permită României încadrarea în criteriile pentru admiterea la NATO.

Deși unele aspecte de-a dreptul absurde ale acestei campanii, cum ar fi propunerea de a înllocui trupele americane din Bosnia cu soldați români, nu fac decît să dea o impresie de nescrizitate și disperare, România probabil satisfacă criteriile oficiale pentru

admitere. Dar, sinceri să fim, există actuali membri NATO care probabil nu îndeplinesc pe deplin aceste criterii oficiale, cum ar fi Grecia și Turcia, țări ale căror forțe armate au efectuat lovitură de stat mai mult de o dată în perioada postbelică și ale căror relații bilaterale nu pot fi considerate nici pe deosebire un model de bună vecinătate.

Din păcate, există alte motive, care nu au nimic de-a face cu situația economică și politică a României, dar care subminează șansele includerii ei în NATO în primul val. Aceste motive au de-a face cu lipsa de valoare geostrategică a României și cu însăși dinamica extinderii NATO.

În primul rînd, nu trebuie uitat faptul că, în realitate, alianța nord-atlantică nu se extinde în așa-zisul vid geopolitic din centrul continentului pentru a-și întări poziția strategică față de o eventuală reapariție a imperialismului rus. Dimpotrivă, NATO este în momentul de față invulnerabil față de Moscova, care, cu excepția arsenalului nuclear, este și va rămâne un timp destul de îndelungat o stafie în domeniul militar. Tânăr cont că NATO este o grupare pur defensivă, orice extindere spre est nu face decît să-i ridice, nu să-i reducă vulnerabilitatea față de un eventual atac rusesc. Într-adevăr, deoarece un obiectiv principal al NATO a fost și este apărarea statelor membre în caz de război (cu Rusia, bineînțeles), cu cît o țară se află mai aproape de Moscova, cu atât mai ușor va fi amenințată, cu atât mai greu va putea fi apărată, și deci cu atât mai puțin sens are includerea ei în alianță. Cu alte cuvinte, proximitatea României de Rusia reprezintă pentru NATO un risc, nu un avantaj geostrategic, în cazul în care țara noastră ar deveni membră.

În al doilea rînd, NATO nu se extinde din cauza dorinței occidentale de a proteja cele mai vulnerabile țări din estul Europei. De aceea nici nu se discută includerea țărilor baltice, a Ucrainei sau a Moldovei în NATO.

De altfel, potrivit retoricii publice a NATO, extinderea nu este o mișcare antirusească, ci dimpotrivă, este menită să măreasă zona de stabilitate și securitate în Europa, ceea ce nu ar putea decît să fie în beneficiul tuturor statelor europene, inclusiv al Rusiei,

singurul stat european care poate amenința securitatea membrilor NATO. De unde și importanța tratatului semnat recent cu Moscova. Dar la Varșovia, Praga, Budapesta și București, aderarea la pactul nord-atlantic este clar o mișcare antirusească, ca și cum NATO se extinde de dragul lor. Extinderea NATO însă nu se face pentru el.

În al treilea rînd, România nu are nimic de oferit pactului nord-atlantic din punct de vedere geostrategic. România nu are graniță cu nici un stat NATO căruia i s-ar putea astfel întări securitatea vizavi de Moscova, prin îndepărțarea graniței alianței de propriile frontiere, precum Polonia și Cehia pot face pentru Germania. România nu (mai) posedă nici o mare bogăție naturală (precum petrolul) care i-ar putea ridică în mod drastic valoarea militară sau economică. Iar cu Grecia și Turcia făcând deja parte din NATO, România nu poate oferi nici măcar acces înlesnit la alte zone fierbinți, cum ar fi Balcanii sau Orientalul Mijlociu. Din fericire, România nu este singura țară din estul Europei care nu are nimic de oferit alianței nord-atlantice din punct de vedere geostrategic. Ungaria și Slovenia se găsesc în aceeași situație, ceea ce dovedește că extinderea NATO nu se face din motive de acest tip. Cu toate acestea, demnitarii români se referă în mod constant la marea importanță geostrategică a țării. Pentru cine oare ar exista această importanță? În nici un caz pentru NATO. Mai degrabă pentru Moscova, care de mult încearcă să controleze strîmtorile Bosforului și Dardanalelor și să-și înlesnească accesul la Marea Mediterană și la populațiile slave din Balcani.

În al patrulea rînd, extinderea nu are loc nici din motive morale, pentru că Occidentul s-ar simți vinovat de așa-zisa trădare de la Yalta, care, din punctul său de vedere, nu există decît în imaginațiile febrile ale fostelor țări din lagărul socialist. Occidentul nu se consideră responsabil pentru soarta estului Europei între anii 1945 și 1990: aceste țări au avut de îndurat 45 de ani de comunism pur și simplu din cauza faptului că au fost ocupate de armata sovietică în cursul războiului. *C'est la guerre!*

În sfîrșit, NATO nu se extinde din motive culturale, pentru că America, Anglia sau Franța s-ar simți obligate să garanteze securitatea tuturor țărilor care fac parte din civilizația europeană. Oricum, nu este clar că toți occidentalii consideră românii ca fiind membri ai aceleiași civilizații. Politologul american Samuel Huntington, de la Universitatea Harvard, de exemplu, exclude toate țărilor ortodoxe din Europa de Est și Sud-Est din perimetru civilizației occidentale.

Lăsând aceste argumente la o parte, rămîne însă de abordat problema însăși a dinamicii extinderii NATO, adică pentru care are loc această mișcare către est a pactului nord-atlantic. De ce are loc de fapt extinderea NATO? Pe scurt, ea are loc din motive interne alianței, ceea ce înseamnă că orice argumente aduse de un potențial membru în scopul de a-și spori șansele de a fi admis nu au mare valoare.

Fondată în 1949 ca o organizație de securitate colectivă menită să prevină un atac sovietic asupra Europei Occidentale, alianța nord-atlantică și-a pierdut rostul odată cu prăbușirea comunismului și desfășurarea Uniunii Sovietice. Războaiele din fosta Iugoslavie, pe care NATO le-ar fi putut preveni cu ușurință în toamna anului 1991 dacă ar fi existat înțelegere și voință politică necesară, au dovedit că se poate de clar că vechiul NATO era un anacronism în nouă Europă. După decizia profund eronată de a supune toate fostele republici iugoslave la un embargo militar, membrii NATO nu au mai reușit să ajungă la un consens în legătură cu această problemă. NATO își pierduse nu numai rostul și misiunea în noul context european, dar și însăși coerenta internă fără de care nici o alianță militară nu poate funcționa. Dezacordul în sinul său (mai ales între Germania și, mai tîrziu, SUA pe de o parte, și Anglia și Franța pe de alta) devine atât de profund încît decizii nu mai puteau fi luate decât printr-un schimb cinic de concesii.

Extinderea NATO nu este altceva decât metoda prin care se aplică noua misiune a alianței într-o Europa fără Uniunea Sovietică, iar această misiune este simplă: supraviețuirea. Într-un context internațional profund schimbat, NATO nu poate sta pe loc ca și cum să ar afă în anii '50. Precum un organism care se confruntă cu un nou climat la care trebuie să se adapteze pentru a evita dispariția, aşa și NATO trebuie să se adapteze noului climat strategic european. Cât timp securitatea membrilor săi nu este în pericol, misiunea organizației trebuie reconsiderată. Cu alte cuvinte, ea este obligată să evolueze, iar extinderea către est reprezintă această evoluție. Supraviețuirea NATO se realizează deci prin intermediul admiterii de noi membri, o acțiune în mod oficial explicitată cu retorica binecunoscută: necesitatea măririi zonei de stabilitate în Europa, promovarea democrației, a respectului pentru drepturile omului etc.

Dar, după cum s-a văzut în Iugoslavia, cît timp o criză, chiar un război, nu amenință securitatea membrilor NATO, puțin le pasă șefilor de stat occidentali

de starea democrației sau a drepturilor omului în Europa de Est. Realizând însă că menținerea vechiului pact devine din ce în ce mai greu de justificat mai ales în contextul penibilei performanțe occidentale în Bosnia, liderii NATO s-au decis în 1993-1994 să salveze organizația prin extinderea sa spre est și prin semnarea unui tratat cu Moscova, care să reafirme rolul indispensabil al NATO pentru păstrarea păcii în Europa. Acest tratat cu Moscova este cel puțin la fel de important ca extinderea însăși, căci numai Moscova poate pune în pericol securitatea membrilor NATO. De aceea, alianța nu va admite niciodată o țară în cazul în care această acțiune ar distrugă tratatul cu Moscova.

Care sunt implicațiile pentru România? Se pare că Rusia nu se opune, în principiu, aderării României la NATO, deși se opune la aderarea oricărei foste republici sovietice. Deci, cel puțin din acest punct de vedere, România mai are șansă. Scopul său fiind însă supraviețuirea prin extindere, nu există nici un motiv pentru care NATO să se extindă prea mult dintr-o dată. Poate chiar are sens să lase cîțiva candidați pe din afară, pentru ca procesul de extindere să poată continua în viitor, dacă acesta va mai fi necesar supraviețuirii organizației.

Admiterea Poloniei, Cehiei și Ungariei este de ajuns, deocamdată. Procesul integrării acestor trei noi membri va dura cîțiva ani buni, iar între timp, cineștie, poate revine pericolul rusesc, caz în care se poate reveni la vechea misiunea defensivă și extinderea nu va mai fi necesară. De aceea, din moment ce România nu are ceva de oferit alianței din punct de vedere geopolitic, șansele admiterii sale în primul val al extinderii nu sunt prea mari.

Se recomandă deci abandonarea obsesiei cu aderarea la NATO în primul val, deoarece ar fi păcat ca un răspuns negativ să pună în pericol continuarea reformelor. Oricum, nu trebuie uitat nici faptul că admiterea fiecărui nou membru trebuie aprobată de parlamentele vechilor membri. Va vota oare Senatul american pentru un tratat care ar obliga America să apere România cu propriii soldați? □

Gabriel Topor – is a Ph.D. candidate at the Department of Political Science, Columbia University.

VIRGIL NEMOIANU

O teorie a secundarului.

Literatură, progres și reacțiune
în română de Livia Szász Câmpeanu,
Colecția Recuperări, Editura Univers,
București, 1997, pag. 256

Profesor de literatură engleză și comparată la Universitatea Catolică din Washington, D.C., Virgil Nemoianu propune în acest volum o teorie care depășește cu mult cadrul literaturii, pentru a fi o teorie a culturii. Plecând de la constatarea că puterea, dezvoltarea și progresul, creativitatea și controlul, interesul economic și viziunca ideologică adoptă forme monolitice și favorizează uniformitățile, autorul își propune să pună în lumină "secundarul", adică zonele marginale, recesive, eterogene, nesistematice și regresive. Importanța acordată detaliului conduce către o teorie a corupției, subversiunii și decăderii, iar desăvîrșirii atotcuprinzătoare a unor construcții filosofice sistematice (Thoma d'Aquino, Kant, Hegel), dezamăgitoare prin consecințele uniformizatoare și indiferența primejdiașă față de faptele și contradicțiile mai neînsemnante, Nemoianu le opune tradiția liberală reprezentată de Tocqueville și Max Weber.

LIVIU ANTONESCU

O prostie a lui Platon. Intelectualii și politica

Colecția Plural, Editura Polirom, Iași, pag. 202

Cunoscutul intelectual ieșean a intrat în politică în timp ce majoritatea confrăților săi au preferat rolul marginal de critici sau chibzi. Cu toate acestea, el își continuă neabătut publicistica, scriind articole, recenzii, polemici, dând interviuri, iar volumul de față stă mărturie pentru o prezență activă, o conștiință vie în agora. Toate acestea sunt explicate de Liviu Antonescu într-un fragment din eseul care dă titlul volumului, "O prostie a lui Platon. Încercare de spovedanie":

"Pînă la urmă, nici puterea noastră a «celor fără de putere», ca să mă întorc la Havel, nu e chiar neputincioasă. Avem la dispoziție votul, ironia și, la nevoie, nesupunerea civilă și chiar revolta. Cum s-a mai văzut, nu există tiranic care să reziste acestor arme – folosite succesiv sau cumulate. În fond, nu există neputinciosi, ci numai oameni care nu știu să-și folosească puterea. Sau nu vor. Iar cine iubește tirania, liber este să o suporte!".

Jocul de interes din interiorul NATO și integrarea României

CĂTĂLIN CREȚU

Procesul de largire a alianței nord-atlantice a fost înfățișat ca avînd diferite obiective pe termen lung, începînd cu promovarea valorilor democratice și a principiilor economiei de piață în regiune – formulă mult îndrăgită de Casa Albă –, continuînd cu cîștigarea unor poziții avansate est-europene împotriva unei eventuale resurgente a intențiilor imperialiste ale Rusiei și/sau Germaniei. Pe de altă parte, extinderea Alianței este văzută de criticii acestui proces ca o încercare desperată a birocrației NATO de a menține în viață o instituție proprie Războiului Rece, ce și-a pierdut "obiectul muncii" o dată cu dispariția Uniunii Sovietice. Răspîndîți între aceste extreme se află mareea majoritatea a analiștilor politici independenți, care consideră că necesară, înaintea acceptării de noi membri, o evaluare mai amplă a noilor pericole apărute după sfîrșitul Războiului Rece (conflicte etnice, dezastre ecologice, trafic de arme și droguri, migrația ilegală și siguranța materialelor ce intră în componența armelor de distrugere în masă) și a capacitatii NATO de a răspunde acestora. Toate aceste grupuri împărtășesc însă sentimentul (pe care nu îl fac întotdeauna public) că precipitarea administrației americane de a demara procesul de integrare NATO a fost determinată de dorința președintelui Clinton de a obține voturile comunităților est-europene din SUA, în alegerile din 1994, și nu de întărirea alianței. Consecința directă a acestui raționament este că decizia de inițiere a integrării de noi membri în NATO a fost subordonată proceselor politice din Statele Unite și nu intereselor alianței sau ale statelor est-europene.

Preocupată, pe de o parte, de îndepărtarea acuzei că ar fi politicat acest proces și, pe de alta, de transparența și echitabilitatea selecției candidatelor la integrare, Casa Albă a revenit, obținînd în Consiliul Nord-Atlantic tehnificarea analizei candidaturilor pentru NATO prin intermediul unor criterii clare de evaluare. Deși nu în mod explicit, aceste criterii reclamă, de fapt, realizarea unor "indicatori de democrație" (alegeri libere și democratice, rezolvarea disputelor teritoriale cu statele vecine prin intermediul unor tratate bilaterale), dar mai ales a unui context economic, politic

interiorul organizației devin foarte importante. Intensitatea sprijinului acestor țări, care au intrat într-o disensiune clară cu Statele Unite, Germania și Marea Britanie este prezentată de jurnalistul american într-o notă de senzație, ceea ce oglindește surprinderea presei americane (și nu numai) în fața dezintegrării consensului de pînă acum referitor la primul val de integrare.

În același timp însă, oficiali din cadrul guvernului Ciorbea continuă cu consecvență seria declarațiilor ce afirmă conformarea României cu toate criteriile de evaluare stabilite de alianța nord-atlantică și salută sprijinul țărilor din flancul sudic ca pe o victorie a noii coaliții guvernamentale instalată la putere după alegerile din noiembrie 1996. Deși angajamentele luate în campania electorală și inițiativele legislative și administrative demarate recent au revigorat speranța românilor într-un trai decent și au impresionat comunitatea internațională, consider că validitatea acestor afirmații este discutabilă și că se impune identificarea lipsită de echivoc a premiselor interne și internaționale ce ne vor duce către victorie sau eșec în campania pentru includerea României în primul val de integrare în NATO. Așadar, pentru a aprecia cu obiectivitate implicatiile rezultatului ce ne va fi comunicat la Madrid se impune să aflăm cît din sprijinul acordat nouă se datorează jocului de interese politice din interiorul NATO și cît convingerii statelor respective că România a îndeplinit toate criteriile tehnice amintite. Ca urmare, voi încerca să fac o analiză succintă a măsurii în care România îndeplinește obiectivele stabilite de alianța nord-atlantică pentru selecția noilor membri, derivând din rezultatul acesteia esența și importanța sprijinului de care beneficiem în momentul de față.

Miza "campaniei NATO"

Miza acestei campanii de integrare a fost artificială și transformată de către coaliția guvernamentală în unică rațiune a întregului proces politic de reformă autentică demarat după alegerile din noiembrie 1996. Fără îndoială, importanța integrării în NATO este lipsită de echivoc. Apartenența la Alianța Nord-Atlantică ar recunoaște transformarea României într-un stat democratic stabil, dispariția oricărei incertitudini cu privire la orientarea externă a statului și dreptul de participare la definirea și implementarea politicii de securitate în regiunea euro-atlantică; ar acorda un certificat de calitate legislației și instituțiilor economice românești, cu efecte benefice pentru investițiile străine; ar impulsiona redefinirea unei importan-

te părți a doctrinelor noastre militare, modernizarea continuă a arsenaliului armatei și mărirea capacitații sale de reacție; în plus, ar instituționaliza încă o interfață importantă cu Europa și America de Nord pentru societatea românească. Din păcate însă, în cadrul "campaniei NATO", actualul guvern a mărit considerabil importanța acestui obiectiv prin transformarea integrării în NATO, dintr-un mijloc de asigurare a securității naționale și de recunoaștere a eforturilor României pe drumul democratizării structurilor sale, într-un scop în sine. Ca urmare, toate eforturile coaliției guvernamentale de a democratiza procesele politice interne, de a așeza economia națională pe baza mecanismelor economiei de piață și de a regla relațiile cu statele vecine în conformitate cu normele și tratatele internaționale au fost motivate în mare măsură de cursa integrării în NATO și nu de un proces natural și necesar de reformă radicală a structurilor politice, economice și sociale românești. Astfel, au apărut comentarii oficiale ce frizează absurdul: schimbarea șefilor unor servicii de informații și reorganizarea acestora a fost prezentată ca fiind reclamată de intrarea în NATO și nu de probleme apărute în presă, ce acuzau subordonarea acestor instituții față de fosta coaliție guvernamentală, continuarea influenței KGB și lipsa de acțiune (în principal a SRI) împotriva fraudelor financiare și economice. Diferitele măsuri (mai) radicale îndreptate spre anularea controlului statului asupra economiei, stimularea investițiilor străine și reintroducerea instituției proprietății particulare în România au devenit alte elemente "cerute" de campania pentru NATO și nu calea unică de a opri coma prelungită în care se află economia românească de șapte ani încoace. Recent, formula textului tratatului cu Ucraina este prezentată, inclusiv în unele cercuri din interiorul coaliției guvernamentale, ca fiind impusă de NATO și nu de faptul că această reconciliere este necesară pentru justificarea pretenției că România este un producător de securitate în regiune și esențială în cazul în care suntem lăsați în afara NATO.

Acei lideri din cadrul coaliției guvernamentale ce permit sau alimentează formularea acestor imagini false despre rolul și funcțiunile NATO caută, fără îndoială, să asigure ricoșul nemulțumirilor populației, mai ales în legătură cu măsurile radicale de reformă, către această instituție ce are un capital politic imens în rândurile electoratului român. Acest comportament este însă falimentar, pentru că în interiorul țării se crează impresia că noua putere ezită în asumarea responsabilității reformei, iar în exterior aceea că opțiun-

nea sa pentru reformă este, încă, lipsită de forță. De asemenea, dată fiind mediatizarea puternică a atuurilor dosarului României și lipsa aproape totală a unor voci care să evidențieze și handicapurile sale, se riscă, în cadrul unui eșec (ce este încă mai probabil decât reușita), pregătirea unei reacții sociale de proporție împotriva structurilor euro-atlantice și chiar a valorilor democratice și principiilor economiei de piață. Si pe fondul unei eventuale "a două trădări a Vestului", forțele politice naționaliste pot realiza un reviriment periculos.

Handicapurile dosarului României

Procesul tehnic de analiză a candidaturilor pentru integrare are la bază compararea performanțelor respectivelor state cu anumite standarde și criterii în sferă politică (internă și externă), economică, militară și socială. Acestea au fost menționate astăzi în "NATO Enlargement Study", realizat pentru Consiliul Nord-Atlantic, cît și în diferitele discursuri ale reprezentanților administrației americane și cuprind: alegeri libere, respectarea libertății individuale și a statului de drept; implementarea reformei și realizarea economiei de piață; respectarea normelor și principiilor internaționale (OSCE) referitoare la tratamentul minorităților; rezolvarea disputelor teritoriale cu statele vecine; stabilirea controlului democratic asupra armatei. Avînd în vedere distincția de la începutul articolului între criteriile ce testează performanțe finite în timp și cele ce apreciază realizarea și validarea în timp a unui context politic, economic și social asemănător celui din democrație stabile, voi începe cu acestea din urmă, care mi se par mai importante. Rolul hotărîtor al acestei categorii de criterii în evaluările făcute de oficialii americanii este, de fapt, subliniat și în articolul amintit din *The New York Times*, în care reticența Statelor Unite este atribuită tineretii democrației noastre, deci nevalidării la timp a contextului (mai exact, a lipsei de *track record*). Din păcate, această asimetrie în importanță celor două categorii de criterii ne este potrivnică, deoarece, deși schimbările inițiate de puterea aleasă în noiembrie ies clar în evidență, contextul amintit este puternic afectat de realitățile mai puțin onorante ale celor șapte ani de guvernare FSN/PDSR.

Primul criteriu din această categorie este *respectarea statului de drept*. Această formulare include ca fond respectarea legilor statului democratic și, ca formă, (respectarea) principiului separării puterilor în stat. În ambele privințe se poate spune că abia am tre-

cut linia de start, cu șapte ani petrecuți sub guvernarea PDSR și a aliaților săi, plasându-ne în urma multora dintre țările est-europene din acest punct de vedere. Cea mai gravă greșeală la acest punct o reprezintă neclaritatea și/sau defectele anumitor legi, ce au permis încălcarea principiului separării puterilor în stat, cu efecte devastatoare pentru campania privatizării proprietății de stat și a credibilității sistemului democratic. Membri ai parlamentului anterior, în special din partidele coaliției guvernamentale (dar nu numai), au formulat și votat legi referitoare la privatizarea economiei, după care s-au instalat și în conducerea instituțiilor ce urmău să implementeze aceste măsuri, astăzi la nivel național (în consiliile de administrație ale Fondului Proprietății de Stat și Fondurile Proprietății Private), cît și la nivel local (în consiliile de administrație și adunările generale ale acționarilor din întreprinderile ce urmău să fie privatizate). Rezultatul acestei "ilegalități legalizate" de către parlament a fost continuarea controlului politic asupra economiei naționale, apariția unei oligarhii economice formată în special din clientela PDSR (dar și din interiorul altor cercuri politice) și subminarea încrederii populației în capacitatea sistemului democratic de a schimba fundamental realitatea politică, economică și socială din timpul regimului comunist. Farsa politică nu s-a oprit însă aici. Obținând controlul asupra celor mai importante resurse economice, fosta alianță guvernamentală a realizat subordonarea *de facto* a importante segmente ale puterii administrative și justiției. Practic, prin acordarea unor împrumuturi cu dobînzi preferențiale ofițerilor din eșaloanele superioare ale Ministerului de Interne, precum și unor reprezentanți importanți ai justiției române, corupția și aservirea politică au pătruns în cadrul acestor instituții care ar fi trebuit să participe la asigurarea echilibrului politic între puterile din stat (legislativul, executivul și justiția) și să semnaleze încălcarea principiilor statului de drept.

Cum altfel ne putem explica situația aberantă într-o democrație stabilă în care mass media a ajuns să se substitue instituțiilor ce răspund de investigarea și depistarea celor ("mai egali în drepturi") care au încălcat flagrant legile țării, săracind o vîrstierie națională și așa modestă? Cum altfel ne putem explica faptul că justiția a hotărît anchetarea unor personalități din vîrstă elită economice a țării numai după alegerile din noiembrie 1996 și, mai ales, după ce veritabile procese publice (ce au inclus atât dovezi împotriva acuzațiilor, cît și reacțiile acestor din urmă) au fost desfășurate în mass media? Este drept, după alegerile din toamna

trecută, noul guvern a inițiat rectificarea acestei situații, prin demararea investigării modului în care au fost acumulate averi de către oameni apropiati cercurilor politice (frații Păunescu, Sever Mureșan, Viorel Cataramă etc.) și a activității unor bănci, precum și prin anularea articolelor de lege ce permiteau senatorilor și deputaților să facă parte din consiliile de administrație și AGA-urile întreprinderilor (dar nu și din conduce-rile fondurilor de proprietate?!). Impresia generală în momentul de față, în principal în Statele Unite, este că ne aflăm încă la începutul drumului și că o anumită perioadă de timp trebuie să treacă pentru confirmarea ireversibilității acestei opțiuni. Elocvent în acest sens mi se pare că, în urma experienței celor șapte ani de guvernare FSN/FDSN/PDSR, românii însăși continuă să se bazeze mai mult pe reputația personalităților politice decât pe mecanismele sistemului democratic pentru impunerea respectului față de legile statului. Aceasta dove-dește, de asemenea, că amintitul context politic descris de respectul statului de drept este de abia în faza de în-temiere, validarea sa urmând să se realizeze ulterior.

Cel de-al doilea criteriu, ce evaluatează stabilitatea unui nou context economic prin aprecierea irrever-sibilității opțiunii României pentru mecanismele eco-nomiei de piață se referă la *stadiul reformei economice*. Performanța noastră la acest capitol este esențială pentru cursa integrării, deoarece una dintre obiectivele membrilor NATO, în special a Statelor Unite, este măsura în care candidatele est-europene pot plăti pen-tru modernizarea efectivelor și arsenalelor lor mili-tare, în paralel cu realizarea unui standard de viață ne-cesar stabilității interne a regimurilor lor democratice. În cei șapte ani de guvernare PDSR, din păcate, deci-zile esențiale referitoare la privatizarea întreprinderilor de stat, la liberalizarea prețurilor, la oprirea subvențiilor, la crearea unui sector bancar sănătos, la im-pulsionarea producției în agricultură și la stimularea investițiilor interne sau externe ce oglindesc nivelul reformei economice au fost, în cel mai bun caz, amî-nate. Menținerea economiei românești la un plămin artificial ruginit a prelungit coma sa generalizată și a privat-o de tratamentul necesar resuscitării sale. Declarațiile oficiale recente ale diferiților miniștri și ale personalităților politice, în care se spune că acoperirea costului integrării NATO – circa 4-5 miliarde dolari – este posibilă, pălesc alături de venitul actual mediu în România și de performanța economiei în acoperirea consumurilor esențiale (energie și produse de con-sum) ale populației și structurilor sale. În comparație

cu Polonia, Cehia și Ungaria, în care venitul mediu este de, respectiv, 318 \$, 374 \$ și 360 \$, în România, acesta este de numai 145 \$.

Dacă la aceasta adăugăm că în ultimii șapte ani statul a contractat în medie un miliard de dolari datorie pe an, în cea mai mare măsură pentru acoperirea consumurilor esențiale și că, cel puțin în primul an (dacă nu în primii ani) de reformă (adevărată), econo-mia se va contracta înainte de a crește viguros, putem înțelege îndoilele referitoare la capacitatea României de a suporta costurile integrării. În plus, cu toate efor-turile guvernului Ciorbea de a impulsiona reforma eco-nomică, prin grăbirea privatizării întreprinderilor ră-mase în administrația Fondului Proprietății de Stat, prin liberalizarea prețurilor și scăderea subvențiilor de stat, există și semne de întrebare rămase nerezolvate, ce afectează chiar și reputația noilor guvernări. Amintesc aici doar trei dintre ele, care mi se par esen-tiale. În primul rînd, procedura recursului în anulare votată de Curtea Supremă de Justiție în 1995, prin care toate hotărârile tribunalelor locale de retrocedare a proprietăților rechiziționate de către regimul comunist erau anulate, este încă parte integrantă a legislației ro-mânești. Deși în momentul de față parlamentul a în-ceput discutarea retragerii acestei decizii, subrezerva instituției particulare este clară. În al doilea rînd, re-plirea guvernului în față manifestărilor antireformă (de exemplu, blocarea drumurilor naționale) ale sala-riaților afectați de sistarea subvențiilor de stat, punc-sub semnul întrebării capacitatea coaliției guvernamentale de a-și menține opțiunea pentru reforma economi-că,abilitatea executivului de a soluționa problemele sociale de proporții aferente lichidării unităților eco-nomice falimentare și eficiența instituțiilor respon-sabile cu soluționarea acestui tip de conflicte (Minis-terul Muncii, Ministerul Industriilor). În al treilea rînd, campania de privatizare a întreprinderilor de stat, prin care, pînă în ianuarie 1997, s-a transferat către secto-rul privat mai puțin de 50% din cele 6.700 întreprinderi considerate, a demarat recent cu propunerea unui lot dezamăgitor de mic de întreprinderi (20). Toate aceste exemple semnalează clar că, după un început mai mult decât șovăitor în primii șapte ani, ne aflăm încă într-o fază-pilot, în care se experimenteză diver-se soluții și se evaluatează consecințele lor. Chiar și dacă reformele economice alese vor fi cele mai fericite, în prezent starea încă incipientă a acestui proces ex-traordinar de complex și volatil, precum și semnalele contradictorii date de societate mențin încă un val de incertitudine asupra irreversibilității opțiunii pentru economia de piață.

Un al treilea criteriu esențial pentru caracteri-zarea noului context politic, social și economic în ve-dere aprecierii șanselor României la integrarea în NATO este *realizarea subordonării armatei procesului democratic de decizie*. Fără îndoială, disponibilitatea armatei române de a participa la acțiuni ale comuni-tății internaționale de restabilire sau menținere a păcii (Somalia, Bosnia, Anglia, Albania) și îndeplinirea cu profesionalism a misiunilor primite, precum și nivelul bun de interoperabilitate cu forțele militare NATO în cadrul Parteneriatului pentru Pace constituie un atu important pentru candidatura noastră. Aceste perfor-manțe își însă în mare măsură de pregătirea și dotarea forțelor noastre armate – caracteristici ce au preexistat chiar și momentului decembrie 1989. Mai important devine în testarea relației dintre armată și procesul politic de decizie momentul în care guvernul va opera reducerile de efective și arsenal la care România a subscris prin semnarea Convenției pentru Forțele Convenționale din Europa. Această problemă are o dublă importanță. Având în vedere perspectiva apropierii (dacă nu a integrării) României de structurile euro-atlantice, reducerea efectivelor sale militare este urmărită cu mare atenție de Rusia, dar și de membrii NATO, care și-au diminuat deja efectivele la nivelul stabilit în vederea denilitarizării continentului european. Cel mai important însă, reducerea efectivelor militare presu-pune și disponibilizarea unui număr însemnat de ofi-ceri, ceea ce va avea implicații sociale importante și reprezintă primul test major pentru stabilitatea relației dintre armată și guvernări. Aceasta rămîne încă neve-rificată pe deplin, având în vedere că de la un număr de militari de 275.000 în 1990 s-a ajuns la un efectiv de 235.000 la sfîrșitul lui 1995, în timp ce Polonia, spre exemplu, a scăzut de la 405.000 la 235.000 mili-tari în același interval de timp. Ca urmare, afirmațiile cu privire la îndeplinirea tuturor standardelor referitoare la relația armată–putere politică și validarea în timp a acestei relații vor fi pe deplin îndreptățite numai după trecerea acestui test.

În aprecierea măsurii în care noul context poli-tic și social a fost validat în România intră și nivelul armonizării relațiilor interne care, în special în pri-mii doi ani după căderea regimului communist, a afectat puternic imaginea Români. După dezastruosul mo-ment Tîrgu Mureș însă, relațiile interne au înregis-trat o traiectorie ascendentă, ce a culminat cu impres-ionantul salt calitativ al cooptării UDMR la guver-nare după alegerile din 1996. Noua putere a reușit să dovedească românilor și comunității internaționale că

dialogul permanent orientat către găsirea soluțiilor – compromis și nu alienarea și stigmatizarea forțelor politice ale comunității maghiare determină stabilitatea internă a statului. Se poate spune, de fapt, că gu-vernul actual a stabilit un exemplu unic în estul Euro-pei prin modul în care a înțeles să faciliteze reprezen-tarea eficientă a intereselor celei mai numeroase comunități etnice în procesul de guvernare, dînd o notă puternic pozitivă unui context interetic relativ bun preluat de la guvernarea anterioară.

Acest ultim calificativ pe deplin satisfăcător dat relațiilor interne însă nu poate șterge impresia negativă referitoare la respectul statului de drept și a stadiului reformei economice. Mai ales din cauza acces-ter două elemente – esențiale pentru stabilitatea siste-mului democratic și pentru capacitatea de a suporta costurile integrării – se poate afirma că noul context politic, social și economic (reclamat de criterile de eva-luare a candidaturilor la integrarea în NATO) nu este validat în timp, ci de abia în etapa finală de definire.

Într-adevăr, nici un for nu poate contesta însă îndeplinirea standardelor cerute de cealaltă categorie de criterii. Alegerile din noiembrie 1996, soldate cu victoria Convenției Democrate, au reprezentat în-tr-adevăr primul transfer legal de putere realizat în condiții democratice în România în aproape șaizeci de ani (din 1937) și au survenit după cele din 1992, con-firmate de către comunitatea internațională ca libere și democratice. Tot într-o notă general pozitivă se află și relațiile noastre cu vecinii. România a obținut un maxi-mum de "puncte" astăzi prin semnarea tratului cu Ungaria (acceptat de marea majoritate a partidelor politice), cît și prin finalizarea controversatului acord cu Ucraina. Deși descrisă de anumiți politicieni ca fiind forțată de "campania pentru NATO", formula finală a acestuia din urmă se află în concordanță cu realitatea geopolitică din regiunea noastră și cu alternativele a-flate la dispoziția României pentru asigurarea securi-tății sale naționale. Compromisul la care s-a ajuns cre-cază între cele două guverne premisele de comunicare și negociere pe baza căror probleme minorităților ucraineană și română din România și, respectiv, Ucra-ină pot fi rezolvate. De asemenea, din punctul nostru de vedere, această reconciliere ne întărește considera-bil candidatura pentru intrarea în NATO, dar ne și cre-cază condițiile unei cooperări esențiale pentru asigu-rarea siguranței statului nostru în cazul în care vom fi lăsați în afara acestei instituții. Ca și în cazul aprecierii armatei noastre, există însă și în acest domeniu o pro-blemă încă nerezolvată – tratatul cu Republica Mol-

dova. Cum, în această privință, problemele ce trebuie rezolvate țin de formă (Republica Moldova fiind recunoscută de întreaga comunitate internațională), precum problema delimitării în text a limbii moldovenești și poporului moldovean de limba română și poporul român, încheierea tratatului poate surveni curând.

Integrarea în NATO – rezultat al compromisului din interiorul Alianței

În ansamblu, eforturile actualei coaliții guvernamentale de a ridica România la nivelul cerut de criterii tehnice de selecție pentru primul val de integrare în NATO sunt fără îndoială vizibile și au impresionat în bună măsură comunitatea internațională. Analiza de mai sus demonstrează însă că, deși o parte din criteriile ce reglementează procesul de admitere a noilor candidate în NATO este îndeplinită, contextul economic, politic și social, ce constituie standardul esențial, nu este pe deplin realizat și nici validat în timp. Cu alte cuvinte, România nu are un *track record* care să ateste că rezultatele obținute pînă în 1996, și mai ales după algerile aceluia an, vor fi menținute și îmbunătățite și nu reprezintă efortul disperat al unui competitor ce alcărgă din răspunderi în plutonul fruntaș o jumătate din cursă, pentru ca, ceea ce ar rezulta de acest efort peste puterile sale, să se claseze în final pe o poziție mediocre.

Accastă evaluare subliniază clar că, din punct de vedere "tehnic", dosarul României nu "trece" și sînt convins că acest lucru este realizat nu numai de grupul statelor ce se opun acceptării României în NATO în acest an. Drept urmare, sprijinul țărilor ce aparțin (cu excepția Canadei) flancului sudic al Alianței sugerează, aşa cum am spus, interesul strategic al acestora de a reacționa la ceea ce se percepă a fi întărirea flancului nordic prin integrarea Cehiei, Poloniei și Ungariei. Implicația directă însă că admiterea României în NATO va fi hotărâtă de modul în care va fi rezolvată controversa dintre grupările din interiorul Alianței nu trebuie să provoace reactivarea eternelor lamentări, ce acuză hotărârea destinelor țărilor mici la masa puterilor mari. Dacă această disensiune de interese naționale nu ar exista, consensul, altfel influențat de performanțele noastre politice și economice, de al căror nivel scăzut nu putem acuza comunitatea internațională, ne-ar fi clar potrivnic. Mai important este că în afara "taberei noastre" se află principalele forțe politico-militare ale Alianței – Germania și Marea Britanie (îndepartate, acum, dar foarte probabil în tabăra americană, ul-

terior) – ce asigură baza flancului nordic și SUA, ce devine arbitru al acestei controverse politice – state ce par să fie preocupate mai mult de riscul acceptării candidaturii unui stat "neverificat" pentru stabilitatea NATO, decât de aportul României la stabilitatea flancului sudic al Alianței. În contrast, grupul țărilor ce ne sprijină este condus de Franța, care se află în afara conducerii militare integrate a Alianței, a pierdut ultimele două dispute politice directe cu SUA (pentru comanda flancului sudic al NATO și pentru funcția de secretar general ONU) și are, după recentele alegeri, un guvern socialist cu accente antiamericane clare. Dacă la aceasta adăugăm poziția Casei Albe (exprimată recent și de Madeleine Albright la Sintra), ce sprijină exclusiv Cehia, Polonia și Ungaria pentru primul val de integrare și că în congresul american curentul general de opinie nu este favorabil, șansele noastre de reușită apar destul de reduse. Totuși, într-un proces politic de negocieri orice este posibil și, în măsura în care grupul ce ne sprijină rămîne unit, SUA poate ceda în ceea ce ne privește în schimbul (de exemplu) necontestării rolului său de conducător în Mediterana. Tot în cadrul soluțiilor pozitive pentru noi, care ar putea ralia consensul membrilor NATO, s-ar înscrive și angajamentul oficial al Alianței de a reanaliza candidatura României într-o perioadă scurtă de timp, ceea ce ne-ar da timpul necesar pentru validarea în timp a reformelor politice, economice și sociale și ar demonstra interesul NATO pentru integrarea României.

Indiferent însă de rezultatul acestui proces, a cărui geometrie este secretă, o concluzie se impune de la sine: procesul de reformă politică, economică și socială trebuie să continue în primul rînd pentru restructurarea radicală a tuturor structurilor societății noastre, deoarece un standard de viață civilizat, respectul deplin al libertăților individuale și încrederea în instituțiile politice și economice ale statului sănătățile "pietrelor" ce formează temelia stării de siguranță a națiunii, în întregul ei. Iar securitatea unei țări se clădește în primul rînd din interior, tocmai prin asigurarea siguranței politice, economice și sociale a națiunii. □

Cătălin Crețu – Master of European Studies, Central European University, 1994; Master of International Affairs, School of International and Public Affairs, Columbia University, 1995. He is a Ph.D. Candidate, Department of Politics, New York University.

Stenograma

ședinței Biroului Politic al CC al PMR din ziua de 29 noiembrie 1961

(urmare din numărul trecut)

Tov. GH. GHEORGHIU-DEJ:

Ei și-au făcut socotilele cînd au lichidat conducerea provizorie. Pe C. Pîrvulescu l-au trimis ca reprezentant la Moscova, pe I. Rangheș instructor la Brașov și Timișoara, pe E. Bodnăraș secretar gen. la Cons. de Miniștri, deci rămăseseră ei în continuare. Si după Conferința Națională lucrurile au continuat. Deci, tot ei aveau în mînă principalele frîne ale partidului.

La discutarea Secretarului General începe Ana: Ei tovarăși, păcat că nu avem aşa o figură cum este Dimitrov, Rakoši, W. Pieck, Thorez sau Togliatti. A numit o serie de Secretari generali. Ce păcat că nu avem asemenea figuri! Asta a fost din partea lui Ana.

Intervine imediat Vasile Luca. Parcă erau împărțite rolurile. Eu nu sănăt de acord cu tov. Ana, o asemenea figură partidul nostru are și începe să arate calitățile acestei figuri, ca să sfîrșească că aceasta este tovarășa Ana.

Unul se vaită că nu avem o asemenea figură, celălalt spune că este o asemenea figură. Să vedem ca protestează sătă de cele ce spune Vasile Luca? N-a protestat. Si atunci reia. Totuși trebuie dințre noi, din ceci care sănăt. Eu spun la un moment dat, rîzind, doar n-o să-i importă din altă parte, sigur că trebuie să găsim în rîndurile partidului nostru Zice: avînd în vedere starea de înapoiere culturală a poporului nostru, prejudecățile puternice cu privire la femei, o să spună: o femeie să conducă Partidul comunist și încă evreică și venită nu de mult din Uniunea Sovietică. Ea singură să-a referit la lucru acesta. Așa că cel mai potrivit dințre noi toti, spunea, ar fi Dej. Iarăși ia cuvîntul Luca, că Teohari Georgescu mai rar lua cuvîntul, el era scump la vorbă uneori. Luca spune: Da, eu sănăt de acord cu tov. Ana, însă nu în totul de acord. Este adevărat ce a spus tov. Ana cu starea de înapoiere culturală, a reluat cîteva lucruri întelepte spuse de Ana. Sănăt de acord cu propunerea tov. Ana ca tov. Dej să fie propus Secretar General, însă consider că Secretarul general de fapt trebuie să fie tov. Ana și aici tov. Dej trebuie să înceleagă că Ana are cea mai mare experiență și că tov. Dej trebuie să apeleze la această experiență; și a

început să arate de ce Dej trebuie să fie Secretar general formal și Ana să fie Secretar general de fapt.

Ana n-a protestat deloc la aceste considerații ale lui Luca. Deci el condiționa propunerea ca Dej să fie Secretar general de faptul că Ana trebuie să conducă. Întîi, că adevăratul Secretar general să fie Ana, pentru că nu poate public să fie Secretar general din motivele arătate mai înainte. Dej să înceleagă că în toate problemele să se consulte cu Ana, să nu facă nici un act de inițiativă fără să se consulte cu Ana. S-a reușit și la faptul că: noi o să te ajutăm. Ana n-a protestat la toate asta, nici Teohari Georgescu n-a protestat, el pur și simplu a fost de acord cu propunerea aceasta. O discuție, pur și simplu, penibiă.

Si atunci eu le-am atras atenția că am avut un prilej în 1932 la consfătuirea pe țară a reprezentanților opozitiei din sindicate, cînd s-a ales Comitetul Central de acțiune pe țară și că am fost propus atunci secretar al acestui comitet. Le-am povestit cum am refuzat atunci și cum s-a pus chestiunea disciplinei. Eu mă simteam atunci că nu sănăt suficient de pregătit, că n-am experiență și am spus să se găsească o altă persoană, maiales din București și eu am să stau la dispoziția lor. Si atunci ei au fost nevoiți să pună chestiunea disciplinei de partid, că asta este o sarcină de partid, și am acceptat, atrăgind atenția asupra necesității de a fi ajutat. Că nu este în fizica mea să joc rol de paravan. După părere mea Secretarul general uite ce condiții trebuie să îndeplinească și ce împlege eu că trebuie să fie și era cu totul altceva de felul cum punea Luca chestiunea.

Aveam impresia că îi părea rău de fapt lui Ana că a deschis o asemenea discuție, că într-adevăr ei ar fi putut să nu pună chestiunea așa. Cum de fapt au reușit să răspîndească că de fapt Secretar general este Ana.

Sigur că am reacționat atunci, am spus, eu să fiu desemnat la orice fel de muncă, dar acolo să simt răspundere deplină, pentru că nu am fost obișnuit să fiu paravan. Ei m-au înconjurat, m-au ținut în jarcă, au căutat să mă izoleze și au reușit, pentru că lucrînd pe linie de stat, avînd probleme numeroase, de partid m-am ocupat în mai mică măsură și m-am obișnuit și eu că sănăt acolo oameni care se ocupă de partid, însă pro-

bilele mari ei niciodată nu le-au pus în conducerea de partid. El militau pentru un partid de masă, promovau o linie lichidatoristă.

Iată acesta a fost modul de alcătuire a organelor. În loc să fi convocat organul, să se fi pus problema alegerii unei comisii care să fi făcut propunerii de candidaturi pentru Biroul Politic, pentru Secretariat, pentru Secretarul general, să fi discutat aceste propunerii și să fi fost într-adevăr rezultatul hotărârii Comitetului Central. Or, dinși au folosit această metodă. Astă era caracteristic activității lor, acasă în cerculete, erau obișnuiti cu metode fracționiste.

Va trebui să ne referim noi în plenară. Fiecare cît, pe cît își amintește. Dacă avem material documentar să ne folosim de acest material documentar, pentru a arunca lumină asupra acelor părți umbroase și a clarifică lucrurile membrilor de partid. Atât Comitetul Central cît și întregul partid este bine să cunoască aceste evenimente.

Cînd vorbim de normele leniniste, trebuie să ne gîndim au fost respectate ele în toată perioada astă de la sosirea acestui grup? Putea fi vorba de viață normală a activității noastre de partid, de norme leniniste în activitatea conducerii partidului? Dacă luati să vedeți ședințele care s-au ținut și observați ce probleme s-au examinat, o să vedeți ce harababură a fost. Metodele caracteristice din timpul cultului personalității din Uniunea Sovietică.

Sigur noi de astă am aflat după Congresul al XX-lea, pentru că toți am fost educați în spiritul dragostei și respectului față de Uniunea Sovietică. Un timp era confundat Stalin cu Partidul Comunist al Uniunii Sovietice. Toți, n-am fi cinstiți dacă am spune că am văzut altfel lucrurile de cum le-am văzut atunci. Cînd ni s-au deschis ochii? Atunci cînd a fost prezentat materialul acesta de la Congresul al XX-lea al PCUS. Noi am avut oameni în Comitetul Central, mi se pare Donecea, care strigau: Uite, domnule, crime! Acum s-au completat lucrurile. Se poate spune că la Congresul al XXIII-lea s-a desăvîrșit lupta împotriva cultului personalității și a consecințelor care au avut loc în Uniunea Sovietică. Nu s-a stins încă latura cealaltă, în ce măsură s-a resfrînt în țările socialiste; în unele mai mult, în altele mai puțin și mai cu seamă metodele care au fost folosite. Si la noi s-au resfrînt metodele folosite acolo, de ce să nu vorbim și noi despre aceasta? Hrușciov, la masa dată după Congres, a relatat despre felul cum a procedat el atunci cînd a rămas în minoritate. Consider că și noi trebuie să vorbim deschis despre aceste probleme.

Nu știu dacă cu acest prilej sau cu altul ca a ridicat chestiunea să cerem ajutor din Uniunea Sovie-

Dar ce, nouă să ne fie rușincă că metodele de acolo s-au resfrînt și la noi?! Păi, cînd a început să exercite presiuni la noi? Tocmai în împrejurări cînd aveau loc în diferite țări de democrație populară reprezenti. Au început și acolo să se resfrîngă aceleași metode, consecințele cultului personalității lui Stalin.

Cînd s-a dus delegația cu Kolarov la Moscova, Ana i-a întîmpinat și ei i-au povestit, cum i-a luat ochelarii jos și i-a spus că nu-i stau bine ochii în cap, că este suspect, că este un spion și cînd s-au întors acasă l-au și arestat. Tot așa repede cum au pus statuia lui Stalin și i-au dat numele orașului Varna, orașul Stalin, tot așa i-au făcut procesul acesta.

Apoi și la noi a fost. Cînd a venit Ana la mine în birou era doar și Iosif Chișinevschi. Bine că a fost urechiatul acesta acolo că dacă eram singur nimeni n-ar fi putut să mă credă cînd a pus întrebarea: Oare dușmanul să ne considere chiar așa o cantitate neglijabilă (partidul nostru), să nu fi arătat cl interese pentru a-și trimite oamenii lui în Comitetul Central? Să nu fi instaurat oamenii săi în Comitetul Central dușmanul? Așa a pus de introducere. Era și Chișinevschi de față, dar n-a spus absolut nici o vorbă.

Și astă era o nenorocire. Cînd spune un secretar, avea și funcție pe linie de stat, cu influență care o avea, încrederea de care se bucura, totul luat la un loc, era oare simplu?

Ce să-i răspunzi la o asemenea întrebare. Am întrebat-o și eu. Întîi am fost zguduit. I-am pus întrebarea: tov. Ana, poate îmi explici cele ridicăte, și explicația la cele ridicăte? Ai oare semne concrete despre existența unor elemente dușmanăoase în rîndurile membrilor Comitetului Central? Zice: Nu știu, nu știu pur și simplu. Iată ce se întîmplă în Bulgaria, și dă exemplu cu grupul care a fost descoperit și arestat, îmi dă exemplu Albania, cu Ungaria, cu Rajk. Poate că nu le-a dat pe toate, poate a dat numai cîteva. Dar acesta a fost răspunsul la întrebarea mea.

Am spus: Este un lucru foarte grav ce spui tu. Eu nu pot să pun mâna în foc. Istoria mișcării muncitorești revoluționare este plină de exemple. Sigur că dușmanul caută să pătrundă în rîndurile noastre, dar eu cunosc oamenii. Eu nu pot să mă culc și să visez, în vis, să-mi apară silueta tovarășilor mei de muncă în postură de dușmani și să spun că acesta este dușman. Trebuie să existe fapte pentru astă. Ar fi îngrozitor să începem să ne bănuim unul pe altul. Eu ridic cu toată hotărîrea, cu toată seriozitatea această chestiune și să ne gîndim, să ne gîndim.

Nu știu dacă cu acest prilej sau cu altul ca a ridicat chestiunea să cerem ajutor din Uniunea Sovie-

tică, să ne trimită un grup de oameni care să se ocupe de chestiunea aceasta. A amintit printre altele Ana grupul celor care au fost în Spania, a amintit pe cei care au venit din Franța și unii care chiar dacă au fost prin Uniunea Sovietică, care i se păreau ei că sunt suspecți. și întrucăt noi nu aveam experiență, spunea ea, să vină un grup de tovarăși sovietici, special pentru verificarea membrilor Comitetului Central.

Au venit aceștia. A ridicat pe urmă chestiunea cu Ranghet, de ce oare el în toată perioada războiului n-a fost arestat; semne de întrebare asupra lui Maurer, Preoteasa, Bodnăraș, Gh. Vasilichi, Gaston, Florescu.

La un moment dat m-am pomenit cu Șutov, un consilier de la Ambasada sovietică. A venit la mine (foarte oficial, a stat în poziție de dreptă): tov. Dej știu că eu sunt ofițer de informații al Uniunii Sovietice, am împăternicirea forurilor mele să vă rog să ne ajutați să cunoaștem situația unor din membrii Comitetului Central, din conducerea partidului, despre care instanțele mele nu cunosc prea multe lucruri.

Sigur că am avut pe limbă să întreb de ce vine acesta și nu-mi trimit o scrisoare Comitetul Central al PCUS, așa cum ar fi normal. Uite, tovarăși, noi nu cunoaștem situația, dacă se poate să ne trimiteți o descriere a membrilor Comitetului Central. Sau să se fi găsit o formă.

Noi am considerat întotdeauna Uniunea Sovietică centrul și mergeam acolo, ne consultam de cîte ori aveam anumite probleme, însă nu prin acest Șutov.

Vedeți ce interesant. Se confirmă dezvăluirea aceasta care a fost făcută la Congresul al XX-lea și mai larg prezentată la Congresul al XXIII-lea, că securitatea era deasupra partidului și aceasta se extindea și în afară.

Atunci aveam pe limbă lucrul acesta și pe urmă mi-am spus: La mama dracului, este așa o rugămintă. El spunea: Întrucăt tov. Dej dv. sănătăți foarte ocupat, vă rog să dați dispoziții tovarășei Ana să se ocupe de astă. Am spus: Bine, bine.

O caut pe Ana. Eu eram la masă, a venit la mine acasă în Kiselef. După masă mă întîlnesc cu Ana, și spun că a fost la mine Șutov. Nu i-am spus toată chestiunea cum s-a prezentat. I-am spus că mi-a ridicat următoarea problemă. I-am spus ce problema, dar nu i-am spus și sfîrșitul, adică: ... întrucăt dv. sănătăți foarte ocupat să-i dați tov. Ana să se ocupe de problema astă. Astă nu i-am mai spus lui Ana, ci i-am spus în conținut: întrucăt eu sănătăți de ocupat n-ai vrea tu să te ocupi de treaba astă? Zice: Bine Ghiță,

bine Ghiță. N-a protestat, sau să fi spus, dar ce caută acest Șutov. Ea era obișnuită cu acest procedeu.

Sînt convins că întîi a discutat cu ea și după aceea a venit să vadă cum reacționează Dej și bine că nu i-am spus ce aveam pe limbă. N-a protestat cîtuși de puțin, a fost chiar foarte bucuriosă de această mare cinste și într-adevăr s-a ocupat de lăruile acestea, a luat o serie de dosare, le-a dat sau nu, nu știu ce a făcut cu ele, că la sfîrșit cînd noi am scos-o din toate funcțiile, lipseau o serie de dosare. Mi se pare chiar și a ei. Tov. A. MOGHIOROS:

Lipseau ceva documente din dosarul ei. Încă trei tovarăși n-au avut complete dosare.

Tov. Gh. GHEORGHIU-DEJ:

Nici în ziua de astăzi nu știm ce s-a făcut cu aceste documente. Ea spunea că i le-a dat lui Spandarian. L-am chemat pe Spandarian, s-a stat de vorbă cu el: uite ce declară Ana. El spunea: Este adevărat că mi-a dat, dar eu i-am dat înapoi. Căutam să stabilim cînd i le-a dat înapoi, cine mai era de față.

Iată ce stări de lucruri erau, tovarăși, și ar fi o prostie să nu vorbim. Dar de ce să nu vorbim? Ce s-a spus la Moscova în public sănătăți lucruri mult mai grozave. Ceea ce a fost la noi confirmă într-u totul cele spuse la Congresul al XX-lea și Congresul XXII. Să știe măcar partidul într-o anumită formă.

Atât citit cuvîntarea lui Novotny? Este o cuvîntare foarte frumoasă, cu excepția unor lucruri care sănătăți cam trase de păr. Vorbește acolo de Slanschi. Se vede că și el era așa cum era Ana aici.

În discuția cu Ana, atunci cînd a ridicat problema existenței în conducerea partidului a dușmanului, dacă n-a patrunt în partid ș.a.m.d., ca a scăpat așa o formulare că: Ce neliniștește este prea mare liniște în România. Această afirmație am auzit-o și la lucrători care munceau în cadrul Redacției "Pace trainică" și am auzit-o și la Moscova. Așa cum obișnuiește aparatul să vorbească. Aparatul cunoaște o serie de lucruri.

Într-adevăr în timp ce în celelalte țări de democrație populară erau procese după procese, sănătăți descoperit nenumărați dușmani și ei au pornit-o pe calea represiunilor, în România era liniște. Dar nu era chiar așa liniște și nici astăzi nu se cunosc lucrurile, că elocotea, că era o luptă surdă, că se faceau presiuni să se descopere dușmani, după ce au fost jigniți, brutalizați, li s-a închis gura oamenilor. S-a creat aceea atmosferă de frică la oameni, nu aveau curaj să spună cu îndrăzneală părerea.

(va urma)

PDSR la răscruce

ALEXANDRU GURĂU

În pragul conferinței sale naționale, principalul partid din opoziție – PDSR – a intrat în ebuiție. După aproape opt luni de penitență postelectorală, PDSR nu reușește încă să se acomodeze cu noua poziție politică pe care o ocupă și, mai mult decât atât, se clatină din cauza disensiunilor interne, a căror acuitate prefigurăază o iminentă ruptură. Înfrângerea suferită în noiembrie 1996 nu a dus, cum ar fi fost de așteptat, la schimbări de substanță în structura și platforma-program a PDSR, în stare să confere acestui partid greutatea politică necesară echilibrării raportului putere-opoziție. Dimpotrivă, PDSR este în prezent slabit de conflicte deschise care îl împiedică să-și redefină identitatea.

Sumara analiză care urmează va încerca, în primul rînd, să identifice motivul pentru care aceste conflicte au răbufnit acum, cu puțin înainte de Conferința Națională, și să răspundă la întrebările ridicate de această stare de fapt. Care era liantul care asigura "unitatea de monolit" a acestui partid și care sînt factorii de eroziune care îl macină în prezent? În al doilea rînd, voi încerca să anticipez rezultatul dezbatelor din 20-21 iunie. Va reuși PDSR să se modernizeze în profunzime sau vom asista doar la o nouă "schimbare la față"?

Partidul mai presus de orice

Conflictul din sînul PDSR, a căror existență mai mult intuită (de către presă) nu era niciodată recunoscută de liderii partidului, au rămas în stare de latență înainte de alegerile din '96. Explicația unor astfel de neînțelegeri era întotdeauna pusă pe seama unor simple divergențe de opinie, inerente oricărei formațiuni politice. Dacă ar fi să-l credem pe Ion Iliescu, numai un partid traversat de diviziuni este un partid puternic (dezvoltând acest sofism, am ajunge la concluzia că abia astăzi vitalitatea PDSR este la apogeu, o dată cu izbucnirea diferendului Boda-Năstase). Existența a două posibile aripi în partid – una condusă de Adrian Năstase și cealaltă de Ion Iliescu – nu a fost niciodată confirmată de liderii PDSR. De curînd, actualul prim-vicepreședinte al PDSR a explicitat că suspiciunile privind o asemenea structură bipolară provin din faptul că "a existat o echipă care a funcționat în timp, cu unii oameni în față și cu alții în planul al doi-

lea. Pe parcurs s-au raliat și oportuniști, dar, după alegeri, echipa s-a decantat. Important este că există un nucleu central al partidului, iar nemulțumirile și nerăvozitățile vor fi resorbite și îndepărtate".¹

Chiar dacă ar fi existat o asemenea echipă coagulată ulterior într-un nucleu dur al partidului, insuccesul acțiunilor ei din toamna anului 1996 legitima aşteptarea unor schimbări. Acest lucru nu s-a petrecut în ianuarie 1997, cînd – după ce Ion Iliescu a obținut o previzibilă alegere în funcția de președinte PDSR – remanierea partidului s-a redus la cîteva blînde retrogradări ale figurilor iremediabil compromise (de exemplu, Vasile Văcaru și Ion Solcanu au fost demisi din funcțiile de vicepreședinți, devinind simpli membri în Consiliul Național al PDSR). Menținerea unității partidului – preocupare obsesivă a lui Ion Iliescu – a prevalat în fața necesității de a stabili cauzele înfrângerii în alegeri; examinarea acestor cauze i-a condus pe liderii PDSR la o explicație univocă și comodă: actuala putere a cîștigat printr-o "fraudă electorală morală", prin "promisiuni mincinoase". Problema imaginii partidului, grav afectată de acuzațiile de corupție aduse multora dintre membrii săi marcanți, nu a fost recunoscută drept principalul motiv al votului negativ din noiembrie 1996.

Boda, Năstase și corupția

Dacă restructurarea din ianuarie nu a afectat unitatea PDSR, campania anticorupție declanșată de instituțiile noii puteri va schimba decisiv datele problemei. Cu aproximativ trei săptămîni în urmă, la o ședință a Biroului Executiv Central al PDSR, care a dezbatut acuzațiile de corupție împotriva deputaților Ion Stan și Gabriel Bivolaru, s-a produs prima divergență explicită din cadrul partidului. Adrian Năstase a plecat pentru apărarea celor acuzați, în timp ce Iosif Boda a cerut ferm purificarea PDSR și, mai mult decât atât, a declanșat o vehementă campanie la adresa lui Adrian Năstase. Fostul șef al campaniei electorale a lui Ion Iliescu a continuat apoi criticînd modul de organizare a partidului și, cu deosebire, activitatea prim-vicepreședintelui, propunîndu-l pentru această funcție pe Teodor Meleșcanu.

În această dispută, mediatorul a fost, evident, Ion Iliescu, care l-a susținut explicit pe Adrian Năstase, uînd promisiunile făcute în campania electorală: "... am cerut partidului să procedeze la o limpă internă, să-și selecteze cu grijă candidații pentru parlament, să dea semne convingătoare de înnoire. Cunoașteți cu toții că eu nu m-am identificat niciodată și nu mă pot identifica în nici un fel cu persoane corupte, indiferent de poziția lor, și că voi milita pentru respectarea și aplicarea legilor împotriva tuturor celor care le nescotesc".²

De la această ședință, Iosif Boda a devenit înțet-încet *persona non grata*, irișindu-i tot mai mult pe șefii săi. Conflictul s-a transformat într-un adevărat scandal pe 3 iunie, în același zi în care guvernul Ciorbea făcea publică declarația de angajare a răspunderii pentru programul de reformă. Într-o ședință a grupurilor parlamentare ale PDSR, Ion Iliescu a reacționat violent împotriva lui Iosif Boda, a cărui excludere din partid părea iminentă. Tensiunea s-a agravat în timpul discutării moțiunii de cenzură (6 iunie), cînd Mircea Coșea a adoptat o poziție mult mai flexibilă (față de guvernul Ciorbea) decât cea cu care ne obișnuiseră membrii PDSR.

Deși liderii PDSR și-au reconsiderat ulterior poziția, renunțînd la brutalitatea reacției lor inițiale, deși excomunicarea lui Iosif Boda a fost comunită într-o posibilă demitere a acestuia din funcția de conducere a Comisiei de Abuzuri, existența unei fracțiuni "dizidente" în interiorul partidului nu a mai putut fi ascunsă. Majoritatea "conservatoare", coagulată în jurul lui Ion Iliescu și Adrian Năstase, i se va opune de aici înainte gruparea "reformistă" din jurul lui Teodor Meleșcanu și Iosif Boda, susținută, în principal, de Mircea Coșea, Marian Enache și Viorel Sălăgean.

Ce vor "dizidenții"?

Dacă la început prezența sa era discretă, Teodor Meleșcanu apare treptat drept lider al fracțiunii "reformiste". Într-un prim moment, unele organizații locale ale PDSR (Sibiu, Ploiești) au propus candidatura fostului ministru de externe la funcția supremă în icărilia partidului; Teodor Meleșcanu s-a grăbit însă să afirme că rolul de garant al schimbării PDSR îl revine lui Ion Iliescu, el mulțumindu-se ulterior cu ambii de a ocupa poziția de prim-vicepreședinte. O alegere realistă, dat fiind că majoritatea conferințelor locale au demonstrat clar faptul că imaginea bună de care

se bucură Teodor Meleșcanu nu reprezintă un capital politic suficient pentru detronarea lui Ion Iliescu.³ În plus, gruparea dizidentă nu dispune de sprijinul organizațiilor teritoriale ale partidului, a căror dezvoltare este opera lui Adrian Năstase. Fragilitatea și lipsa de eficiență a inițiativei reformiste apare, deci, evidentă, în ciuda supralicității mediatică a importanței sale, datorată, probabil, surprizei de a constata în sfîrșit o fîsură în unitatea PDSR. Din același motiv, o parte a presei a proiectat activitatea grupului Boda-Meleșcanu în cadrele romanului de mistere: sprijiniți de Virgil Măgureanu, dizidenții s-ar întîlni într-o casă conspirativă, proiectând "guverne-fantomă".⁴

Unul dintre obiectivele Conferinței Naționale din 20-21 iunie este realizarea unui nou program economic și politic al PDSR. Încredințată inițial unui colectiv format din Iosif Boda, Viorel Sălăgean, Mircea Coșea, Florin Georgescu, Nicolae Văcăroiu, redactarea acestui program va fi finalizată – în urma evenimentelor care au bulversat partidul – de Ovidiu Șincai și Hildegard Puwak. În opinia lui Adrian Năstase, noua orientare a PDSR în domeniul economic ar trebui să reia – paradoxal! – aceleasi principii ale guvernării anterioare, în timp ce, la nivel doctrinar, ar trebui adoptat un model social-democrat fără necesitatea delimitării de PD și PSDR. În replică, Teodor Meleșcanu susține necesitatea unei reforme graduale, dar într-un ritm mai alert decât cel abordat de PDSR în timpul guvernării. Cît despre platforma politică, actualul vicepreședinte al PDSR afirmă necesitatea unei infuzii de liberalism și a clarificării doctrinare, ceea ce ar putea deschide drumul către o eventuală cooptare a PDSR la guvernare.⁵

Iată cum, pornind de la o diferență (e drept, esențială!) în abordarea problemei corupției, cele două tabere ajung să se distanțeze în mai multe puncte: dacă gruparea Iliescu-Năstase persistă într-un conservatorism păgubos – nerecunoașterea greșelilor din perioada guvernării, obsesia menținerii unității partidului în detrimentul democratizării interne, continuarea coabitării cu membrii coruși, refuzul obstinat al dialogului cu puterea actuală – gruparea Meleșcanu-Boda are meritul de a căuta o soluție pentru relansarea PDSR în competiția politică –, ajustarea platformei-program, democratizarea aparatului de conducere, retragerea sprijinului politic membrilor compromiși, deschiderea dialogului cu puterea.

Este drept, nu putem încă vorbi despre o unitate de poziție a aliaților lui Teodor Meleșcanu, dat

fiind că în PDSR există o altă mișcare reformatoare – Mișcarea Social-Democrată din România –, al cărei lider este deputatul ieșean Mugurel Vintilă. De asemenea, să amintim că liderul MSDR și Mircea Coșea au votat împotriva ridicării imunității lui Gabriel Bivolaru, susținând, alături de Adrian Năstase, că împotriva acuzatului este instrumentat un proces politic, menit să afecteze imaginea PDSR.⁶

PDSR la răscruce

Majoritatea observatorilor s-au îndoit de şansele de reușită ale inițiativei reformiste ale grupului Meleşcanu–Boda. Dacă în fruntea partidului va fi reales eternul Ion Iliescu, nici lupta pentru poziția a doua nu ar putea aduce prea multe surprize. Imaginea politică excelentă a lui Teodor Meleşcanu nu poate contrabalansa capitalul politic al lui Adrian Năstase, puternic susținut de Ion Iliescu și de organizațiile din teritoriu. Cât despre programul alternativ al grupării dizidente, el a fost deja etichetat de Ion Iliescu drept “o teorie tîmpită, neadecvată României de astăzi”⁷ (la fel cum programul MSDR fusese catalogat de Adrian Năstase drept un simplu “balon”), deci şansele ca el să fie acceptat sunt minime. În plus, rezultatul conferinței ar putea fi influențat de modul de desfășurare a votului (deschis sau secret). În primul caz, nu cred că toți membrii PDSR cu înclinație spre schimbare vor avea curajul să conteste pe față deciziile deja luate la vîrf. În cel de-al doilea, reformiștii ar putea, cel puțin, să cunoască numărul de susținători pe care pot conta. În aceste condiții, dacă ierarhia și doctrina PDSR rămîn neschimbate, este de așteptat producerea unor scizii în partid, care să se soldeze ulterior cu migrația dizidenților spre, eventual, USD.

Chiar dacă nu se va produce exploziv în cadrul conferinței, ruptura din PDSR este, în opinia mea, inevitabilă. Ea este prefigurată de evenimentele petrecute la conferința locală a PDSR Iași, unde liderii Lovin Cantemir și Mihai Popescu au demisionat din PDSR în urma victoriei lui V. Sorocanu, apropiat al lui Ion Solcanu. Dacă lucrurile se vor petrece la fel și la București, mai devreme sau mai tîrziu este posibil să asistăm – repet – la o ruptură în principalul partid din opoziție.

Dincolo de cauzele și mizrele pe care le-am identificat pînă acum, această ruptură ar putea fi motivată și la un nivel mai profund – acutizarea luptei pentru suprematie în interiorul PDSR. Atunci cînd se

află la guvernare, echilibrul partidului era garantat de o împărțire mai mult sau mai puțin riguroasă a puterii primite la alegeri (puterea fiecărui mic șef era augmentată prin simplul fapt că formațiunea din care acesta facea parte conducea România), precum și de o lege a reciprocității (obligații–recompense–servicii), care anihilau împreună pretențiile de ascensiune sau tentativele de bulversare a ierarhiei oficiale. După eșecul de anul trecut, dezamorsarea raporturilor de forță din partid a rămas în sarcina politicii conciliante a lui Ion Iliescu care, de această dată, s-a dovedit neinspirată. Disperați că au pierdut puterea, liderii PDSR încearcă acum să-și înlocuiască vechile “vise de mărire” cu surrogate pe care le capătă investind trup și suflet în obținerea/menținerea funcțiilor de conducere din partid. Dincolo de alte motivații (ciocniri între inflexibilitate/compromis, vinovăție/conservatorism, schimbare/inerție), sunt de părere că, în esență, lupta din interiorul PDSR rămîne una pentru putere, de dragul puterii. □

NOTE:

1. Adrian Năstase, citat de Mediafax, 4 iunie.
2. Ion Iliescu – “Expunere cu prilejul lansării candidaturii pentru funcția de Președinte al României”, p. 20, Romprint, 1996.
3. Într-un comunicat remis pe 9 iunie agenției Mediafax, organizația PDSR a sectorului 5, București declară că Ion Iliescu și Adrian Năstase reprezintă “unica posibilitate de echilibru și dinamism, astăzi de necesare viitorului nostru politic”.
4. Zina, 5 iunie, p. 3.
5. Cf. *Jurnalul Național*, vineri 13 iunie 1997 – Lucian Purcăreanu, “Teodor Meleşcanu cîndidează pentru funcția numărul 2 în PDSR”.
6. Mediafax, 10 iunie.
7. *Adevărul*, 15 iunie.

Alexandru Gurău – graduated this year from the Faculty of Political Science, University of Bucharest

Cavalcada moțiunilor

RODICA CHELARU

Ultimile săptămîni au redus în atenție una dintre modalitățile clasice de luptă politică. Moțiunea – căci despre ea este vorba – continuă să fie foarte atractivă deoarece, mînuită eficient, ea poate duce la rezultate spectaculoase. În general, moțiunea este lansată într-un moment propice de către un grup redus numeric, care nu are, de regulă, șanse de a se impune. Ea poate trea, de pildă, dispute surde sau pe față în sinul aceluiași partid în care se confruntă două sau mai multe curente de opinie. O asemenea moțiune a produs, în 1992, ceea ce era de așteptat după căderea cabinetului Roman după incursiunea mincilor din septembrie 1991 – ruptura FSN. Tot în urma unor moțiuni, PAC a renunțat la congresul său din 1992 să mai cocheze cu social-democrația și, sub amenințarea unui divorț, a optat pentru liberalism. Ceea ce, ulterior, nu i-a împiedicat pe “rebeli” să părăsească un partid pe care nu îl mai simțeau al lor.

Nici o sesiune fără moțiune

Moțiunea parlamentară joacă rolul clasic al oricărui demers de acest gen: hîrtie de turnesol. Ea are menirea – teoretic – de a limpezi o situație, de a tranșa ambiguități. Moțiunile simple sunt, de altfel, poreclite în ton cu tematica lor: Moțiunea grăbului, Moțiunea energiei, Moțiunea Băsescu etc. Ele sunt folosite exclusiv de către opoziție, spre a marca dezacordul ei cu politica guvernamentală în momente “fierbinți”. Și, spre deliciul presei, dezbaterea moțiunilor reprezintă prilejul cel mai nimerit pentru parlamentari de a-și etala cunoștințele – solide sau precare – în domeniul respectiv. Mai mult, este ocazia îndelung așteptată a duelurilor verbale, în care butade și calambururi, aforisme și citate se năpustesc înspre auditoriu. Iar cînd dezbatările sunt transmise în direct de radio și televiziune, atunci spectacolul este complet.

Cît privește moțiunile de cenzură, ele sunt rare. Nu șînd că nu ar fi tentante. Dimpotrivă, de vreme ce atunci cînd reușesc, guvernul cade. Pur și simplu, Constituția limitează folosirea lor. Într-o sesiune parlamentară, opoziția poate depune doar o singură moțiune de cenzură. Există însă o excepție constituțională

care permite opoziției să uzeze de acest drept și, dacă dorește, să înainteze a doua moțiune de cenzură în de cursul aceleiași sesiuni parlamentare. Excepția apare atunci cînd guvernul își angajează răspunderea în fața parlamentului.

În numărul trecut, observam că actuala opoziție – preocupată de propriile probleme – pregetă să-și intre în rol. Adică să amendeze puterea ori de căte ori tînde să abuzeze de atuurile ei sau chiar comite erori. În acest interval, principalul partid de opoziție – PDSR – a depus cîteva moțiuni, între care două de cenzură. Densitatea moțiunilor în doar două săptămîni ar putea sugera dorința opoziției de a recupera timpul pierdut. Dar, mai ales, de a recăsiga încrederea electoratului. Prima moțiune simplă, poreclită în presă “Băsescu”, a avut drept țintă ordonanța privind taxa suplimentară de drumuri. Strîns cu ușa de lipsa de fonduri, ministru transporturilor găsise cu cale să sporească fiscalitatea. Era o primă încălcare a promisiunilor electorale și a programului de guvernare că taxele și impozitele vor fi reduse. Ceea ce a șocat a fost nivelul taxei pentru vehiculele cu capacitate cilindrică mare: 1,4 milioane lei anual. În presă au apărut speculații despre o “șmecherie” pe care ministru Băsescu ar fi operat-o pe textul ordonanței după ce aceasta fusese semnată de ministru finanțelor. Reacția opiniei publice nu a întrîziat, iar aici partidele din opoziție nu au stat cu brațele încrucisate. Rezultatul: guvernul s-a văzut silit să rediscute ordonanța și să reducă la jumătate taxele prevăzute inițial. Opoziția obținuse, în fapt, o primă victorie prin mobilizarea acelor segmente sociale care o simpatizează. Cu toate acestea, PDSR s-a aflat la originea unei moțiuni simple care, de fapt, discuta o fază anterioară, depășită și, deci, perfect inutilă. Expunerea de motive atragea atenția asupra unor posibile efecte ale taxei aşa cum rezultă din concepția guvernului. *Dar momentul politic trecuse, fusese ratat.*

Următoarea ocazie pentru o moțiune simplă a apărut cînd coaliția majoritară a forțat nota, încălcînd legislația în vigoare și Constituția. Opoziția, în întregul ei, a reacționat prompt la modificarea legii privind administrația publică locală, prin care se permite cu-

mulul de funcții. Mai precis, se permite unui ministru să fie, în același timp, primar general, deși Constituția interzice anume o atare situație. Amendamentul Ciorbea, cum a fost numită modificarea legii, a avut menirea să dea o aparentă legalitate unei stări de fapt în care se găsește Victor Ciorbea. Presa, cu puține excepții, a criticat fără nienajamamente acest abuz. Deși corect fundamentată, moțiunea simplă a opoziției nu avea sorți de izbîndă, ținând cont de majoritatea parlamentară confortabilă. Semnalul politic fusese însă receptat.

S-ar fi crezut că opoziția își va păstra restul municipei. N-a fost aşa. Au urmat alte două moțiuni simple, soldate cu același eșec. Ceea ce a surprins a fost ambiția opoziției de a lansa și două moțiuni de cenzură împotriva guvernului. PDSR a lăsat impresia că, prin vîrtejul protestelor, nu se mai putea opri din a depune o moțiune după altă, aproape mecanic.

Angajarea răspunderii guvernului – lung prilej de vorbe...

Gestul primului-ministru Victor Ciorbea de a se prezenta în fața parlamentului spre a cere, de fapt, un nou vot de încredere, le-a părut unora temerar. Momentul ar fi fost, se spunea, nefavorabil: sindicatele protestau, parlamentul deplinerea "șomajul tehnic" la care era silit în absență proiectelor de lege, populația începea să resimtă tot mai sever costurile terapiei de soc (atâtă cîtă era și este). Angajarea răspunderii, preavizată de Constituție, nu punea probleme guvernului fiindcă – în ciuda unor frecușuri incerte – coaliția majoritară nu are deocamdată nici un interes să se rupă. Așa că Victor Ciorbea executa, de fapt, o acrobație aparent mortală, având plase protectoare de jur împrejur. Premierul nu a omis să anunțe că era primul demers de acest gen în decurs de șaizeci de ani. Anterior, guvernul Văcăroiu schițase o tentativă asemănătoare, dar își alesese un moment nepotrivit: cînd PDSR nu se mai bîzuia pe aliații tradiționali, PUNR și PRM, iar cabinetul minoritar se menținea prin sprijinul politic al opoziției de atunci.

Motivul angajării răspunderii a fost pur politic: Victor Ciorbea a ținut să demonstreze forța de care se bucura coaliția majoritară și cabinetul său. Și, pentru demonstrație, a propus parlamentului să adopte un pachet de legi și ordonanțe (simple sau de urgență) cu care guvernul rămăsese dator, conform programului prezentat la investire. O promisiune neonorată la timp se transformă, neașteptat, într-un energetic argument po-

litic. Opoziția nu putea rata o atare șansă. Prima moțiune de cenzură împotriva guvernului Ciorbea a fost – pentru a-l parafriza pe Topirceanu – "un lung prilej de vorbe și de ipoteze". Partidele din opoziție contestau, prin textul moțiunii, Programul socio-economic pe termen scurt pentru care guvernul primise votul de încredere al parlamentului, în decembrie 1996. În ședința comună, nici una dintre tabere – putere și opoziție – nu a făcut economie de epite, aluzii și schiuitoare, acuzații reciproce. Noutatea constă în faptul că Victor Ciorbea a renunțat la tonul molocum cunoscut și, cu inflexiuni metalice în voce, a pus la zid în termeni duri fosta putere, actuala opoziție. În loc de proiecte de lege sub formă de pachet, auditoriul a avut parte de un lung discurs despre ce moștenire a primit guvernul Ciorbea de la guvernul Văcăroiu și ce s-a făcut în șase luni de guvernare. Datele și cifrele fuseseră însă anterior prezentate, pe parcursul a patru ore, într-o conferință specială de presă. Dar reacția de iritare a primului-ministru părea explicabilă, ținând cont de uriașele probleme care se cer rezolvate cît mai repede. În același timp însă, Victor Ciorbea nu a surprins prin nimic asistența. La rîndul ei, opoziția nu a reușit decît să pareze în parte loviturile administrative de noua majoritate parlamentară. Practic, rostul primei moțiuni de cenzură a fost irosit de ambele părți. În plus, opoziția nu a prezentat nici un fel de soluții posibile pentru acele chestiuni pe care le considera de interes național și a căror rezolvare este vitală. Comportamentul nu se abate cu nimic de la ceea ce făcea fosta opoziție – actuala putere – în cazuri similare.

Imediat însă după respingerea – cu un vot confortabil – a primei moțiuni de cenzură, opoziția a depus-o pe a doua, în temeiul prevederilor constituționale. Între cele două documente nu există nici o deosebire de fond. Le distinge doar data la care fuseseră depuse. Aceleași critici despre angajamente electorale și politice neonorate de guvern și coaliția care îl susține. De cealaltă parte a baricadei, aceleași reproșuri tăioase despre dezastrul economico-social, despre corupție, indiferență și datorii morale la adresa fostei guvernări. Schemele prestabile, arhicunoscute, cronofoage.

(continuare în pagina 42)

Rodica Chelaru – studied philology at the Department of French Language, University of Bucharest. She works for Radio BBC, Bucharest.

Politica și privilegiile

OANA MARINESCU

După alegerile din 1996, unele instituții cu atribuții de control au înregistrat o adevărată răsturnare de percepție mediatică. Presa și-a domolit, în parte, acuzele de imobilism și de apărare a intereselor puterii și a început să semneze îndeplinirea, mai mult sau mai puțin eficace, a sarcinilor ce le revin. Determinată de politica declarată a noii puteri, această schimbare este în strînsă corelație cu modul în care responsabilitățile instituțiilor respective au știut să iasă la rampă. Șeful Departamentului de Control al Guvernului, Valerian Stan, constituie un bun exemplu în acest sens, el impunîndu-se prin intermediul unor conferințe de presă răsunătoare, ca subiect și ca efect. Astfel, Valerian Stan a reușit să lege numele Departamentului de Control de prima denunțare oficială a utilizării ilegale a fondului locativ de protocol.

Subordonat primului-ministru și guvernului, Departamentul de Control verifică întreaga activitate administrativă, de la minister, organe ale administrației centrale și locale, pînă la agenții economici și instituții bugetare care gestionează proprietatea publică. Departamentul anchetează plângerile depuse la Guvern, Parlament și Președinție și coordonază corpuri de control din toate ministeriale. Controlele se finalizează prin întocmirea unor note de constatare, pe baza cărora sunt sesizate organele competente să ia măsuri: Ministerul Finanțelor, Ministerul de Interne, IGP și Parchetul General. Cele mai grave cazuri de abuzuri sunt trimise direct primului-ministru.

Acest ultim traseu va fi urmat și de nota privind situația caselor din patrimoniul de protocol. În jurul datei de 15 iulie, Departamentul de Control va pune pe masa de lucru a premierului raportul final care, în opinia lui Valerian Stan, va însumă "o analiză exhaustivă a subiectului". Cum este concepută ancheta de către departament? Edificiul se construiește pe trei coordonate de bază: constatăriile Comisiei parlamentare "Departamentul", care a anchetat, în legislatura trecută, modul de distribuire a locuințelor de serviciu; rezultatele verificărilor întreprinse în 1993 de către Departamentul de Control și, în final, verificările aceleiași instituții, dar cu echipa instalată după noiembrie 1996.

Cum a ajuns problema locuințelor de protocol în atenția Departamentului de Control? A fost unul dintre cazurile în care presa nu a aruncat degeaba, în dreapta și în stînga, cu titluri de-o șchioapă. Departamentul a verificat relatăriile mass-media și a descoperit că singurul lor defect era faptul că, la un moment dat, pierdeau firul spre miezul problemei. "S-au săvîrșit o serie de abuzuri foarte grave", a ținut să sublinieze Valerian Stan, abuzuri la care Departamentul a reușit să ajungă. În mare, se disting două situații abuzive.

Pe de o parte, este vorba de vînzarea ilegală a 33 de locuințe. Plătind prețuri de nimic, foști și actuali demnitari au reușit să intre în posesia unor spații locative deosebite, care făceau parte din proprietatea statului. Printre beneficiarii acestei ilegalități se află și Ion Iliescu, fost președinte și actual senator PDSR, care și-a cumpărat cu aproximativ 30 milioane lei o casă evaluată ulterior la cîteva zeci de mii de dolari; Constanța Balint, fost membru în CC al PCR; Ladislau Hegedus, adjunct de ministru la Ministerul Culturii; Dumitru Apostoiu, consilier prezidențial.

Pe de altă parte, există și o listă referitoare la chirile derizorii plătite de "demnitari vecchi și noi", precum și de persoane cu o situație materială excedentă, dar fără vreo legătură cu o funcție în aparatul de stat. Astfel, fostul șef al Securității, Iulian Vlad, plătește 536 lei chirie pentru o casă care ar putea aduce 1.800 dolari lunar. Ilie Ceaușescu, membru în fostul Consiliu Politic Superior al Armatei, achită 868 lei, cînd valoarea reală a spațiului este de 2.000 de dolari pe lună. Paul Niculescu Mizil, membru în fostul CC al PCR, a închiriat casa cu 894 lei, față de 1.500 dolari, la cît ajunge în realitate. Silviu Brucan are de plătit 1.104 lei în loc de 2.500 dolari; Victor Stănculescu – 990 lei în loc de 1.500 dolari; Gelu Voican Voiculescu – 847 lei în loc de 2.000 dolari; Dan Iosif – 1.000 lei în loc de 2.500 dolari. Dintre cei care au beneficiat de contracte de închiriere avantajoase, fără a fi avut vreodată statut de demnitar, Valerian Stan l-a numit pînă acum doar pe Ion Țiriac.

Şeful Departamentului de Control a afirmat public că și anumiți reprezentanți ai actualei puteri au o situație locativă ilegală, dar a refuzat să dea nume

înainte de a comunica aceste informații executivului. Cu toace acestea, imediat după conferința de presă de pe 2 aprilie, în care Valerian Stan a dat primele semnale în acest sens, PD a ripostat dur. Într-un comunicat de presă, partidul lui Petre Roman îl acuză pe șeful Departamentului de control că a făcut "afirmații nedovedeite, deci calomnioase". Social-democrații au comparat atitudinea lui Valerian Stan cu încercările PDSR de a-i compromite pe liderii PD prin declararea unor cercetări penale nefondate. De aceea, comunicatul de presă îi cerea șefului Departamentului de control să "dea lămuriri publice". Replica acestuia a fost că, în condițiile în care nu a nominalizat nici un partid și nici un lider de partid, reacția dură a PD nu este decât o confirmare a faptului că după 1989 s-au făcut abuzuri în domeniul locativ. Oricum, a subliniat Valerian Stan, raportul ce va fi prezentat premierului va conține toate dovezile afirmațiilor sale.

Pe lîngă sesizarea și probarea acestor neregularități, nota care va ajunge la Victor Ciobea va prezenta și propunerii pentru măsuri administrative și juridice care să readucă spațiile pierdute la Administrația Protocolului de Stat. Spre exemplu, pentru cazul lui Ion Iliescu, Departamentul propune să i se restituie banii, iar imobilul să reentre în proprietatea RAPPS,

(continuare din pagina 40)

În definitiv, de ce lansase PDSR a doua moțiune de cenzură? De ce își irosează gloanțele pentru o cauză dinainte pierdută?

Din dorință firească de a nu fi de acord cu guvernul – spunea liderul PDSR, senatorul Ion Iliescu. Mai clar spus, fiindcă opoziția n-a vrut să fie părța la adoptarea, pe nemestecate, a unui pachet de legi și ordonanțe. În ciuda declarațiilor liniștitore ale primului-ministrului și ale liderilor coaliției majoritare că toate inițiativele legislative vor trece prin parlament conform procedurii clasice.

Dincolo de o reacție firească de împotrivire – așa cum stă bine opoziției – se poate descifra o anume tendință a PDSR. Ea pare să contrazică declarațiile repetate ale domnului Ion Iliescu privind necesitatea unei opoziții constructive, capabilă să ofere soluții și, la rîgoare, să fie chiar de acord cu guvernul.

cu mențiunea că senatorul PDSR va putea locui acolo, pe baza unui contract de închiriere. Pentru ca acest lucru să se realizeze se impune însă adoptarea unei legi a statutului foștilor șefi de stat, care să le reglementeze și situația locativă. Soluția oferită de Departamentul de Control se bucură deja de un sprijin politic important: actualul șef al statului, Emil Constantinescu, a lansat această idee imediat după izbucnirea scandalului casei lui Ion Iliescu.

Pînă la adoptarea acestei legi, prima măsură va fi luată de guvern. După ce va lua la cunoștință de nota Departamentului de control, executivul a promis să dea o hotărîre care să readucă spațiile locative de protocol în legalitate. □

Oana Marinescu – is a student at the Faculty of Political Science, University of Bucharest. She also works for the newspaper *Ziua*, as a reporter.

În loc de morală

Suia de moțiuni simple și de cenzură pare să indice, pe de o parte, că lupta politică nu va pierde din intensitate. Că, pe măsură ce programul guvernamental parcurge – fie și cu întîrziere – etapele propuse, opoziția își va ascuții criticele și își va diversifica metodele de împotrivire.

Pe de altă parte, irosind şansele una după alta, în cadență de ceasornic, opoziția riscă să-și deterioreze și mai mult imaginea în ochii opiniei publice. Recent sondaje de opinie indică reacția severă față de excesul de moțiuni, ceea ce s-a tradus prin scăderea popularității PDSR cu câteva procente în decurs de o lună de zile. Un avertisment clar pentru liderii partidului care, în prag de Conferință Națională, trebuie să dea atenția cuvenită tacticii politice pentru următoarea sesiune parlamentară. □

Croația – alegeri în aşteptarea schimbării – MARIAN CHIRIAC

Desfășurate în 13-14 aprilie, alegerile locale din Croația – afectate de numeroase nereguli, ca și de haosul organizeric – au consfințit o nouă victorie a partidului președintelui Franjo Tudjman. Nici acest al cincilea exercițiu electoral de la stabilirea unui regim multi-partit, în 1990, nu a adus schimbări remarcabile pe harta politică a unei țări care, deși economic înregistrează creșteri constante, la capitolul democrație e departe de a constitui un model. În plus, aceste alegeri, desfășurate în premieră și în Slavonia Orientală, au reconfirmat o tendință specifică spațiului postiugoslav: în teritoriile neomogene etnic, locuite de minorități semnificative, acestea din urmă votează cu partidul cu cele mai evidente tendințe naționaliste și separatiste.

HDZ rămîne în frunte. Electoratul croat, care cuprinde aproximativ 3,6 milioane de cetățeni, inclusiv sărbii din regiunea separatistă din estul Slavoniei, a fost chemat la urne pentru a-i desemna pe cei 10.000 de reprezentanți în administrațiile locale. Aflată la conducerea țării de aproape șapte ani, Uniunea Democratică Croată (HDZ) și-a conservat poziția dominantă: în Camera superioară a Parlamentului, HDZ a obținut mai bine de jumătate din locuri și a cîștigat totodată în 17 din cele 21 de adunări regionale ale țării. La puțin timp după încheierea scrutinului, Franjo Tudjman declară în cadrul unui discurs televizat că rezultatele alegerilor locale de la mijlocul lui aprilie confirmă faptul că HDZ este cel mai puternic partid din Croația. "Oricine este împotriva HDZ este împotriva suveranității țării", a adăugat el. Partidul lui Tudjman a fost puternic susținut de refugiații croați, care votează în străinătate și care doresc să-și recapete locuințele. Popularitatea HDZ a crescut în perioada premergătoare alegerilor, de la 20 la 35% în urma unei campanii electorale în care liderii partidului au afirmat că independența și stabilitatea țării vor fi compromise dacă "iugo-nostalgicii" preiau conducerea.

Coaliția de opoziție dintre social-democrați (SDP) și social-liberali (HSLS) a reușit să obțină rezultate semnificative doar în orașele mari, inclusiv în capitală. Victoria la Zagreb are o importanță deosebită, în condițiile în care orașul și suburbiile sale cuprind o treime din populația țării și controlează aproape jumătate din economia Croației.

Dar aceste rezultate ale opoziției nu pot anula un sentiment de insatisfacție, generat de faptul că în continuare Croația rămîne dominată de regimul Tudjman, un regim politic care se sprijină prea adesea pe naționalism și populism ca să nu poată fi apreciat drept unul autoritar. Exemplul cel mai la îndemnă este tot unul de factură electorală: în urmă cu doi ani, opoziția anunță că a obținut victoria în cadrul alegerilor din acea vreme; numai că Franjo Tudjman pur și simplu a refuzat să recunoască victoria forțelor de opoziție în alegerile municipale de la Zagreb, impunînd o conducere locală provizorie. Un an mai tîrziu, în aprilie 1996, președintele croat dizolvă Consiliul Local, dominat la rîndul său de opoziție.

De această dată, generalul Tudjman nu a putut să nu recunoască relativul succes al opoziției, deoarece Croația a devenit între timp membru al Consiliului European, iar autoritățile trebuie să dea dovadă de comportament democratic pentru că țara să se integreze cît mai rapid în structurile occidentale.

Previziunile anterioare alegerilor, conform căror datorită situației socio-economice mai dificile HDZ se află în regres, au fost în cele din urmă infirmate. Factorul naționalist se pare că a contat mai mult decât se estimase. și în Croația s-a remarcat un fenomen caracteristic majorității statelor postcomuniste: emanciparea politică și manifestările democratice sunt specifice arealilor urbane. În economia votului din 13-14 aprilie a contat destul de puțin faptul că, în toamna trecută, la Zagreb, peste 100 de mii de croați au protestat împotriva deciziei guvernului de a retrage licența de funcționare a unui post de radio independent, Radio 101.

Fiecare votează cu ai lui. Menționam puțin mai înainte importanța elementului naționalist. Acest lucru s-a văzut foarte clar prin ceea ce s-a întîmplat în Slavonia Occidentală. Participarea la scrutin a sărbilor din această regiune, pentru prima dată de la declararea independenței țării, a dus la mobilizarea a numeroși croați ce s-au identificat astfel mai pregnant cu idealurile unei Croații mari și unite. De nenumărate ori în timpul campaniei electorale, președintele Tudjman a promis că el va "recupera" Vukovarul (cel mai important centru al Slavoniei Orientale), oraș legendar pentru croați, punând în acest fel capăt – simbolic – războiului care a dus la nașterea unui stat croat independent (SDSS). Liderii

sirbi și-au bazat campania electorală în special pe promisiunea că vor lupta pentru asigurarea drepturilor acestei minorități, prevăzute în acordul de reconciliere sârbo-croată. SDSS, condus de medicul psihiatru Vojislav Stanimirović, a reușit în cele din urmă să obțină victoria în peste o treime din circumscripțiile electorale.

Principala miză a alegerilor ar fi trebuit să o constituie crearea premiselor unei mai bune colaborări între croați și minoritatea sârbă din Slavonia Orientală, îndeosebi după ce în această vară Zagrebul urmează să preia controlul civil al acestei regiuni. Totodată, procesul electoral să dorit un soi de barometru al permisivității mai noilor sau mai vechilor "băstinași" de a accepta reîntoarcerea refugiaților, indiferent de naționalitatea lor.

În Slavonia Orientală, înainte de izbucnirea războiului, 45% din populație era de origine croată și circa 35% de origine sârbă. În timpul confruntărilor dintre Belgrad și Zagreb, populația croată a fost obligată să-și părăsească locuințele, regiunea fiind repopulată masiv cu sârbi refugiați din alte zone ale fostei Iugoslavii. Pentru alegerile de la mijlocul lui aprilie au fost înregistrări circa 146 mii de votanți, aproximativ jumătate dintre aceștia fiind sârbi, iar restul croați exilați. Fiecare minoritate a votat masiv cu partidul cu care s-a identificat cel mai bine – SDSS, respectiv HDZ. Printr-o procedură democratică a fost de fapt consimțită crearea a două blocuri politice distincte, separate drastic pe criterii de etnicitate, dar apropiate prin apelul la naționalism. Cu toate acestea, croații și sârbii din Slavonia Orientală sunt condamnați să trăiască împreună. Se pare că soluție de mijloc nu există. Principalul cîștig al acestui moment este pacea, situație care poate favoriza procesul de (re)integrare a minoritarilor etnici sau a refugiaților.

Amozițările și un disuz sentiment de teamă sunt încă prezente. Toate aceste spaimări iraționale sunt acum domolite ori atenuate de prezența în Croația a misiunii militare a Națiunilor Unite, mai exact a aproximativ 5.000 de militari ai forței multinaționale ONU, care asigură securitatea în zonă. Ce se va întâmpla după retragerea acestora rămîne un subiect deschis.

Mai bine data viitoare. Confuzia și haosul care au marcat alegerile din Croația au fost provocate de proasta organizare a scrutinului de către autoritățile de la Zagreb, a fost concluzia reprezentanților Organizației Națiunilor Unite. Circumscripțiile din Slavonia Orientală au fost redeschise luni 14 aprilie, după ce confuzia organizatorică a provocat duminică întîrzierea procesului de votare. "Administrația tranzitorie ONU din Slavonia Orientală (UNTAES) este dezamăgită de sprijinul incomplet și inadecvat acordat de autoritățile croate acestui scrutin", declară purtătorul de cuvînt al UNTAES,

Philip Arnold. La Zagreb, un oficial american arăta că Washingtonul este profund nemulțumit de organizarea alegerilor din Slavonia Orientală, procesul electoral fiind vital pentru garantarea securității minorității sârbe sub autoritate croată. "Considerăm alegerile drept cruciale pentru reintegrarea Slavoniei Orientale în Croația. Desfășurarea sără incidente a scrutinului ne-ar da posibilitatea să recomandăm încheierea mandatului ONU în această regiune", declară John Kornblum, adjunct al Secretarului american al Apărării, după întrevederea cu președintele croat, Franjo Tuđman. Mandatul UNTAES expiră în luna iulie, iar autoritățile naționaliste croate se opun prelungirii acestuia.

Și concluzia observatorilor OSCE a fost la fel de drastică: alegerile din Croația au fost libere și corecte în ansamblu, dar în enclava Slavonia Orientală au fost înregistrate nereguli, partidele de opozitie reclamând că nu au avut acces liber la principalele mijloace de informare controlate de stat. Aproximativ 200 de observatori ai OSCE au monitorizat scrutinul. Raportul OSCE nu menționează probleme tehnice care au determinat întîrzierea, cu patru ore, a deschiderii centrelor de vot, duminică, în Slavonia Orientală, întîrziere din cauza căreia oficialii ONU au fost nevoiți să prelungească scrutinul cu o zi. UNTAES a aprobat cererea Croației ca alegerile din enclavă să aibă loc în aceeași zi cu alegerile din restul țării, pentru a sublinia revenirea ei sub controlul central al statului croat. Dar administrația tranzitorie a fost puternic blamată de alegătorii croați refugiați, care au deplins hotărîrea ca alegerile să fie accelerate prin acceptarea ca sârbi să voteze fără a fi înregistrări, ci doar pe baza unui act de identitate. Refugiații croați au afirmat că în felul acesta rezultatele au fost modificate în favoarea sârbilor, care au obținut astfel majoritatea în orașele în care au trăit înainte de refugierea croaților și unde speră să se întoarcă cîndva. În restul Croației, alegerile au fost mai corecte decât cele parlamentare din 1995, dar observatorii au constatat insuficienta respectare a secretului votului în aproximativ 20% din centrele de vot, mai ales în cele din localitățile rurale. Observatorilor nu li s-a permis monitorizarea alegerilor sau a mijloacelor de informare controlate de stat, și mai ales a televiziunii, acuzată că a acordat mai mult spațiu partidelor de opozitie.

Marian Chiriac – graduated from Faculty of Geodesy, University of Bucharest. He is journalist (magazine 22) and Deputy Director of the Romanian Academic Society.

Alegerile legislative din Franța

– eșecurile unei strategii –

**RADU DOBRESCU
CLAUDIU SPERMEZAN**

Gestul președintelui Chirac de a dizolva, pe 21 aprilie, Adunarea Națională, în care coaliția de dreapta aflată la putere (RPR + UDF + diversi dreapta) se bucura de o majoritate suficientă (477 locuri din 575), "obează" chiar – cum se exprima pe atunci încă prim-ministrul Juppé – a părut, la momentul respectiv, cel puțin derulant. El a surprins pînă și opinia publică franceză, chiar dacă un "set" de zvonuri pregătitoare fusese lansat, în acest sens, cu aproape o lună înainte. El a găsit complet descooperite doctrinile formăriile care configurațiază "spectrul" politic francez – ceea ce se văzut în conținutul propriu-zis al mesajelor electorale vehiculate în campanie. El a produs, involuntar, un deficit de sens pe care s-au putut grefa, ulterior, interpretări care nu au făcut decât să sporască ambiguitatea platformelor-program și confuzia polilor din spațiu perspectiv democratic: "mă străduiesc să dau un sens acestei disoluții" (P. Séguin, președintele Adunării Naționale¹). El a condus, finalmente, la un eșec de proporții al dreptei pe fondul unei manevre politice care, atunci cînd pur și simplu nu a fost înțeleasă, nu a fost digerată decât sub specia unei dizolvări-manipulări (70% din electori, după unele sondaje²). De aici, expectativa plăcătoare și indiferența de masă³ ca urmare, ironic, a tocmai unei acțiuni care viza "să redeștepe energia națională".⁴ De aici, votul-sancțiune.

Voin analiza, foarte schematic, istoria "sinucidării dreptei de către Chirac", la un dublu nivel: cel al conținutului ideatic al programelor și cel al manevrelor politice propriu-zise. Confuzia programelor, interșanjabilitatea platformelor electorale, indiferențieră progresivă dintre dreapta și stînga (recunoscută și de Balladur⁵), precum și faptul că provocarea de alegeri anticipate a avut o logică proprie, dictată de o dreaptă care nu a avut, de fapt, decât un singur mesaj de transmis – acela că vrea să rămînă la putere pînă la sfîrșitul

mandatului prezidențial – autorizează acest partaj teoretic între două niveluri ale căror raporturi de interdependență sunt evidente: primul îi constituie celui de-al doilea un soi de acoperire doctrinară legitimantă; cel de-al doilea servește primului de suport și instrument etc.

1. Cu cîteva săptămîni înainte de primul tur de scrutin devenise deja evident, nu numai pentru analiști, ci și pentru o bună parte din masa alegătorilor, că "nu există programe esențialmente diferite, ci doar formațiuni concurente".⁶ De unde și opinia, cvasigenerală, a lipsei de importanță a orientării votului: fără acoperire în "aurul" vreunui program, acesta putea oscila liniștit între dreapta și stînga, după criterii eminente de masă.⁷ Dacă ne referim la conținutul propriu-zis al celor două platforme, constatăm că el este în mare același, astă pentru susținătorii "noului elan împărtășit" (dreapta), cît și pentru cei ai "noului pact democratic" (stînga), în toate cele patru secțiuni (căci ambele au cîte patru...) – reforma statului, piața municipală, socialul și Europa (RPR + UDF); "democrația noastră", reforma economică și socială, Europa (PS) –, respectînd un același imperativ categoric al "modernizării" și "eficientizării".

Astfel, la prima secțiune, stînga își propune în programul prezentat de L. Jospin, pe 2 mai: "renovarea" vieții politice, modernizarea statului în măsură să asigure trecerea de la "arhaic" la "eficient", independență justiției, creșterea calitativă a unui stat descentralizat (același pariu al autonomiei locale asumat și de dreapta) devenit astfel mai eficient, interzicerea cumulului mandatelor.

Tot la această primă secțiune, punctele centrale ale dreptei sunt: o nouă democrație, un stat mai aproape de cetățean printr-un "plus de dialog", printr-o "nouă metodă de a guverna" și prin "facilitarea cotidianului" (reformă administrativă), modernizarea unui stat descentralizat, dar recentrat pe "misiunile sale esențiale"

(atribuțiile regaliene – egalitatea șanselor, educație, justiție, securitatea persoanelor și bunurilor, ordinea republicană), asigurarea dezvoltării locale, o justiție mai eficace, „proscierea cumului mandatelor”, reducerea efectivelor funcției publice, scăderea impozitelor cu efecte la al doilea nivel (reculul șomajului).

La secțiunile doi și trei, stânga urmărește: planșarea „Omului în centrul economiei”, controlul efectelor mondializării economiei, reducerea șomajului („prin decret”, cum se exprima Chirac despre stânga în tribuna din 7 mai), reforma securității sociale („pe care o amenință reforma economică inițiată de dreapta”, Jospin), reducerea săptămânii de lucru la 35 de ore („de o manieră autoritară”, J. Chirac), controlul fluxului de emigranți, eficientizarea sistemului sănătății publice, renovarea culturală. Obiectivele stângii par mai apropiate de necesitățile imediate, dacă luăm în considerare intenția de „fabricare” a 700.000 de noi locuri de muncă sau de scădere a impozitelor.

Aceleași propunerii erau însă lansate și de către dreapta, sub o formă mai generală. Astfel, tot la capitolul socio-economic, dreapta își propune ca obiective: accelerarea reformelor, punerea libertății inițiativei economice în serviciul creării de noi locuri de muncă, scăderea impozitelor, încurajarea întreprinderilor mici și mijlocii în lupta împotriva șomajului, „renovarea pactului social” în măsură să ofere „un nou model social, garantându-ne împotriva efectelor mondializării” (despre care, cu doi ani în urmă, același Chirac afirma că este susceptibilă de a crea, prin ea însăși, noi locuri de muncă !), consolidarea sistemului de pensionare, „medicina liberală”, politica familială, modernizarea vieții colective.

Istoria se repetă și la punctul Europa: socialistii se autoîntitulează continuatorii politiciei lui Mitterrand și Delors, revendicându-se de la o vizionă în primul rînd politică și nu tehniciștă a Europei (ca aceea a „derivei liberale”), care să includă reafirmarea primatului francez în arhitectura europeană („proiectul monedei unice este francez!”), fără ca această politică să nevoie costuri sociale ridicate și acceptând o „suveranitate” limitată.

Dincolo de *passe-partout*-urile pe care dreapta și stânga și le-au „trecut” discret una alteia – „renovare, relansare, reformă” – și cursa de fond după nou – „o nouă democrație, un nou pact social, un nou clan, o nouă morală publică” – lupta electorală, dacă a fost una, s-a dat în principiu între „întoarcerea la ideile sociale de ieri” (Chirac despre stânga) și o „calc mo-

dermă și umană” (Chirac despre dreapta), între preocuparea socială (protectionism, securitate, scădere a impozitelor, locuri de muncă) și „elanul liberal echilibrat” (reforme; creștere economică asigurând, prin scădere impozitelor, noi locuri de muncă). Chestiune de nuanță mai degrabă, pe fondul confuziei polilor și programelor într-un „spectru” politic devenit acordeon: stânga recunoaște necesitatea reformelor în curs, dar vrea să le stăpînească; dreapta urmărește continuarea lor, dar de-a lungul unui nou model social. Ambiguitatea nu va înceta să crească, mai ales după primul tur de scrutin⁸ și după demisia lui Juppé: în disperare de cauză, dreapta va împinge în față cuplul „contranatură” format din ultraliberalul Madelin și republican-gaullistul Séguin, despre care chiar aliații lor, F. Léotard (președintele UDF) afirma că este „l'alliance d'un petit bout d'alouette libérale avec un gros morceau de cheval socialiste”, mariaj care, în vizionarea lui Balladur, era singurul în măsură să facă sinteză între convingerile liberale și cele sociale, la umbra unui liberalism „à la française” „protector și solidar” (!). „Complementaritatea” suflului gaullist cu elanul liberal – „nu ne mai căutați cel mai mic multiplu comun, ci cel mai mare divisor comun” (Séguin) –, grefată pe o „politică liberală care să elibereze energiile cu o tresărire politică, o tresărire gaullistă care să renoveze statul” (Madelin) nu putea însela pe nimeni: ea nu exprima decât contradicțiile interne ale dreptei sub forma acestui „atelaj baroc” (Jospin despre Madelin-Séguin); încercând să salveze ce se mai putea salvă, ea reamintea, involuntar, oscilațiile dreptei între linia Séguin și cea Balladur și, mai ales, faptul că Chirac fusese ales președinte în '95 pe baza unui program care viza în principal „reducerea fracturii sociale...”.

Înțelegind mesajul electoratului francez (J. Chirac), dreapta și-a accentuat, după primul tur de scrutin, latura socială, încercând să concilieze, fie și numai prin acrobații discursivee, „libertatea (care este oxigenul sănătății economice) cu solidaritatea (între generații; protecție a celor defavorizați)”, propunând proiectul unei societăți „mai libere și mai solidare” (Balladur, 28 mai). Supralicitare care, iarăși, nu a făcut decât să sporească ambiguitatea unei campanii desfășurate între „le parler flou” al stângii și „le parler faux” al dreptei și având ca regulă interșanjabilitatea programelor (Le Pen: „Juppé, Jospé...”).

După primul tur de scrutin, dreapta nu pierduse încă decât un prim-ministru. Cu puțin înainte de al doilea tur, ea și-a pierdut chiar și programul. Dacă „in our

electoral system, at the first tour you choose, at the second you kill” (A. Santini, pentru BBC), intervenția lui Séguin din 29 mai, pe France 2, nu a făcut decât să amenajeze cîmpul de posibilitate al sinuciderii dreptei: după un mic discurs, îndulcit, despre Europa („Une Europe qui ait l'emploi au cœur”), Séguin demonstrează (involuntar?) programul economic al coaliției RPR-UDF, căreia îi aparține, contrazicîndu-l punct cu punct. Astfel, dacă acesta avea ca prioritate centrală scăderea cheltuielii publice ca singura susceptibilă de a relansa creșterea, Séguin avansează că această reducere poate fiină creșterea și că trebuie început în primul rînd cu aceasta din urmă; dacă programul dreptei era centrat pe diminuarea TVA și scăderea impozitelor, Séguin propune o creștere a acestora; dacă Madelin – „complementul” său – precizase în nenumărate rînduri că sectorul economic este cel mai propice pentru crearea de noi locuri de muncă, Séguin susține că aceasta să se orienteze în principal înspre sectorul terțiar etc. Ambiguități care nu puteau trece neobservate: al doilea tur de scrutin nu a consfințit atât victoria stângii, cît (auto)înfrângerea dreptei.¹⁰

2. Dacă dreapta s-a dovedit stîngace în susținerea doctrinară a propriului gest politic (acoperire legitimantă, atribuire de sens, înscriere într-o perspectivă), strategia ei a fost, totuși, la nivelul manevrei politice, cel puțin ingenioasă. Ideea, este adevărat, nu era cu totul nouă: cei doi Alain – Juppé, secretar general al RPR, și Madelin, întruchipind polul (ultra)liberal din UDF – se pronunțaseră, cu dese prilejuri, pe lîngă președintele Chirac, în favoarea acestei „aruncări de zaruri” pe care sondajele din aprilie o dădeau ca foarte puțin riscantă. Toți trei erau conștienți că nu se puteau aborda, în același timp și cu succes, alegerile electorale din '98 și trecerea la moneda unică: „l'Europe c'est l'âme de cette dissolution” (R. Monory, președintele Senatului). Alegerile legislative anticipate ar fi fost deci o soluție pentru eficientizarea unei majorități copleșite de obezitate (se dorea selectarea uneia „mai restrîns, dar mai puternice”, Juppé), pentru a obține un cec în alb pentru următorii cinci ani (exact cît mai rămăsesc din septenatul lui Chirac!) pentru a face, „democratic”, proba adevăratului (scontînd că va fi realăsă, majoritatea de dreapta ar fi spălat astfel de păcatele guvernării un prim-ministru care doborât orice record de impopularitate) și deci pentru a putea opera, o dată reamintit „poporului” care îi este „voiță”, reformele încă și mai dure necesitate de integrare monedei unice. Manevră politică ce nu facea, în

fond, decât să inverseze calendarul politic: dacă alegerile din '98 ar fi fost greu de câștigat de către dreapta din cauza costului social-reacțional ridicat al europregătirilor, atunci provocarea de alegeri anticipate era o soluție ingenioasă pentru a evita o înfrângere previzibilă, transformînd-o chiar într-o victorie... anticipată. Strategie cu aștăzi mai ingenioasă cu cît ea viza, de asemenea, obținerea unui plus energetic național, reelecțarea corpului social și redinamizarea vieții politice, în măsură să accelereze reformele deja începute, întăriend, prin aceeași mișcare, suportul electoral al acestora. „Dublu sau nimic” (Le Pen) – acesta va fi fost, deci, principiul dreptei. Gradul de risc al manevrei prezidențiale nu a făcut însă decât să crească de la 21 aprilie la 1 iunie: dacă sondajele din aprilie dădeau ca sigură realegerea majorității la putere, impopularitatea unui Juppé (păstrat ca motor al campaniei electorale a dreptei), contradicțiile interne ale programului propriu, poziția ambiguă a dreptei între „continuitatea” rămănerii la putere și „schimbarea” pe care o necesită, fie și numai discursiv, orice campanie electorală în general, și sensibilitatea politică a francezilor pentru reforme¹², absenteismul considerabil de la primul tur de scrutin, mariajul greu de acceptat între Séguin și Madelin etc. nu au făcut decât să deplaseze plăcile electoratului înspre opțiunea unui vot negativ, de sanctiune: deși stânga a câștigat în al doilea tur de scrutin, un sondaj de opinie arăta că 60% din francezi „nu au încredere în noua putere”! și, mai ales, cost reacțional ignorat: „președintele ar fi trebuit să fie mai prudent: dînd cuvîntul poporului, acesta risca să-l și ia...”¹³

Strategia dreptei s-a ciocnit deci în primul rînd de apatia „înteleaptă” a electoratului, care nu s-a lăsat „captivat” (în cele două sensuri...), de (în) plasa întinsă, percepînd-o ca mașinație, ca manipulare, ca manevră, ca atare. Prea sigură de sine, dreapta a avut greutăți în a formula „schimbările” pe care propriul gest politic le necesita, ca acoperire legitimantă și atribuire de sens, la primul nivel: nu numai că nu și-a putut justifica „ideologic” acțiunea, nu a reușit nici măcar să facă inteligibil-digerabilă altfel decât ca pură manevră politicianistă. Nici nu ar fi putut, dată fiind lipsa de „indulgență” și de permeabilitate a electoratului la efuziunea verbală a dreptei (credință în efectele terapeutice ale verbiajului politic aluinecînd, astfel, spre stânga). De altfel, însăși postura în care dreapta s-a pus (singură) era una radical-anibiguă: cerînd și propunînd în fapt „continuitate”, ea trebuia în același timp să anunțe „schimbări” pentru a răspunde exigențelor

interne ale campaniei electorale în general și ale efortului legitimant-justificativ în particular: continuitatea în schimbare și schimbarea în continuitate, articulate după o aceeași logică a "complementarității", nu au făcut decât să indice liniile de forță ale unei campanii care, atunci cînd nu a fost pură animație formală, nu a avut alt scop decât cel de a "ecrana" privirea, deținând-o de la adevărata miză a "mutării" dreptei. Sigur, privind retrospectiv, strategia preșidențială a fost risicată; ea a ignorat nemulțumirea electoratului față de reformele pe care, chiar dacă le acceptă în bloc, le refuza în detaliu¹⁴; a jucat "dublu sau nimic" pentru a evita o înfrângere previzibilă (alegerile din '98), însă "noul elan" nu numai că nu a convins pe nimeni, ci a fost perceput ca artefact "ideologic" al unei manevre care a fost, și ea, interpretată ca atare. Anunțarea prematură a demisiei lui Juppé (menținut însă secretar general al RPR!) și acceptarea acesteia de către președinte indică, mai mult decât "cavalerism politic" sau încercări de dramatizare din partea lui Chirac ("triplu sau nimic"?), deruță dreptei după primul tur de scrutin și încercarea acesteia de a mai salva ce se mai putea salva semnificativ, la rîndu-i, și de complementaritatea "ciocîrliei liberale și a calului socialist" (Léotard despre Madelin-Séguin).

[Tot la capitolul manevre politice s-ar impune o analiză a rolului de arbitru între stînga și dreapta, pe care și l-a asumat Frontul Național¹⁵ – formațiune de extremă dreapta –, a ponderii, pînă la un punct decisiv, pe care acesta a avut-o în cîștigarea alegerilor de către stînga, precum și a modalităților de coagulare a alianței "plurielle et écologiste" inițiată de PS.]

Mai mult decât protestul electoratului față de compulsiunea la monolitism a președintelui Chirac ("Il faut que la France parle d'une seule voix, d'une voix forte") sau față de perpetuarea "Statului-partid" (Statul-RPR, cum se exprimau unii "analisti"), ar trebui poate văzut în eșecul de proporții al dreptei franceze, în primul rînd o reacție ambiguă a maselor față de o strategie ambiguă. Mai mult decât înțelepciunica unui electorat doritor de diversitate, introducînd posibilitatea balansării puterii în coabitare – un avertisment dat politicului de a se lău în serios și de a se asuma ca atare, altfel decât sub specia unui... "Chirac's Park" (Le Pen). □

NOTE:

1. *Le Monde*, marți, 20 mai 1997.
2. *Le Monde*, joi, 29 mai 1997.

3. Din aprilie pînă în 17 mai, sondajele indică o expectativă fără precedent; lipsa de impact a strategiei dreptei i se adaugă și o hiperofertă politică (6.361 candidați pentru 575 circumscripții, cu 20% mai mult decât la alegerile din 1993), ambele făcînd ca dreapta să piardă bătălia mobilizării: absentismul la primul tur de scrutin s-a situat în jurul a 31%, recordul fiind stabilit cu ocazia alegerilor din 1988 – 34,29%.

4. J. Chirac, discurs televizat, 27 mai 1997.
5. *Le Monde*, miercuri, 28 mai 1997.
6. *Le Monde*, marți, 14 mai 1997.
7. Utilizăm termenul de masă în accepția pe care J. Baudrillard î-o dă în "A l'ombre des majorités silencieuses".
8. La primul tur de scrutin (25 mai), dreapta a atins cel mai scăzut nivel al său de la începutul Republicii a cincea – 36,61%; Frontul Național – 14,94; stînga + verzi – 44,28%. Peste 30% din electorat nu a votat (sau a "votat" prin absentism, împotriva "mutării" lui Chirac); din cei care au votat, 60% au făcut-o contra acțiunii care voia să "redeștepte energia națională"...
9. J. Chirac, discurs televizat, 27 mai 1997.
10. La al doilea tur de scrutin (1 iunie), dreapta a obținut 46% din voturi, stînga 48%, FN 5,6%. Din 477 deputați (cît avea în Adunarea dizolvată), dreapta nu a mai rămas decât cu 257 locuri, stînga obținînd 319 locuri. Ecologii au, pentru prima oară, deputați (8) în Adunare; PS nu are majoritate absolută fără cei 27 de "aleși" comuniști.
11. În "Valeurs actuelles", 26 aprilie - 2 mai.
12. În "Le Pouvoir et la Vie", Valery Giscard d'Estaing constată: "Francezii aplaudă orice discurs în care se face aluzie la reforme"...
13. *Le Monde*, marți, 27 mai 1997.

14. Sondajul Louis-Harris, 18-19 aprilie 1997. La întrebarea dacă trebuie schimbată politica actuală a guvernului și atenuate conștrîngerile bugetare și europene, 58% vor schimbare în profunzime; la întrebarea dacă moneda unică va însemna o reîntoarcere la creșterea economică, 50% răspund negativ; la cea privitoare la posibilitățile aderării la moneda unică de a reduce inegalitățile sociale, 71% răspund prin "nu"; pentru șomaj – 73%!
15. Este evident că "gaucholepenism"-ul a fost cheia victoriei stîngii, pe fondul deruitei dreptei. La al doilea tur de scrutin, în "triunghiulare" (un candidat de stînga, unul de dreapta, unul al FN), simpatizanții FN au votat cu stînga în 76 din cele 113 circumscripții în care s-au calificat pentru turul doi.

Radu Dobrescu
and **Claudiu Spermezan** –
graduated this year from the Faculty
of Political Science and Public Ad-
ministration, University of Bucharest.

Cenzura în România⁽¹⁾

schiță istorică *

ADRIAN MARINO

Un studiu de sinteză istorică despre cenzură în România încă nu există. Totuși, documentația existentă permite să se schițeze, în linii generale, marile etape ale cenzurii în țările românești, de la apariție și pînă în perioada imediat actuală.

1. Prima formulă de cenzură corespunde situației generale europene a epocii. Ea este religioasă și are, în esență, două mari capitole. În țările de religie catolică, în cadrul Contra Reformei, funcționează din plin *Index librorum prohibitorum* (1559, cu modificările și completările ulterioare). El este aplicat și în Transilvania. Cercetări recente demonstrează că la colegiul iezuit din Cluj (1579) biblioteca era în mod strict controlată. Ea avea un compartiment de *banned books*, "cretice", un *secret store*, la care nu aveau acces, și acesta limitat, decât profesorii. Colegiul este desființat definitiv, după mai multe tribulații, în 1606, de către principale reformat al Transilvaniei Sigismund Báthory. Biblioteca este risipită.¹ *Indexul* își pierde eficiența în zonele de religie reformată (luterană, calvină, unitariană), inclusiv în această zonă.

În țările de religie ortodoxă (în cazul românesc: Moldova și Țara Românească, "Valahia"), cenzura religioasă are la bază un index slav (Moscova, 1646). El este varianta ortodoxă a prototipului *Decretum Gelasianum: de libri recipiendi et non recipiendi* (432), care a cunoscut mai multe versiuni bizantino-slave. Singura traducere cunoscută românească, rămasă în manuscrise, datează din 1667-1669. A fost realizată de Staico Grăinăticul "de pre limba slavonească", sub titlul *Cărțile ceale mincinoase, pre care nu se cade a le ținca și a le citi drept credincioșii Hristiani*². Este de reținut spiritul discriminator, restrictiv al ierarhiei ortodoxe, ca și al celei catolice, de altfel. Circulația cărților de cult nu era liberă. În *Pravila de la Govora* (1640) se precizează: "Întru mînă de mirean să nu se dea".³ Lectura era deci selectivă și prohibitive. O cenzură implicită, dar foarte precisă, era impusă în secolul 17, mai ales de o întreagă literatură polemică, în slavonă, grecește și românește, de combaterea doctrinei și prozelitismului catolic, dar și calvin și protestant.

2. În perioada absolutismului luminat, în secolul 18, cenzura în țările românești intră într-o nouă etapă. Ea are o formă centralizată, laicizată și, mai ales, foarte birocratizată. În Transilvania se resimt, din plin, și în acest domeniu, reformele lui Iosif II, care – între altele – reformează radical și sistemul cenzurii. Pînă în 1740 nu există, în Imperiul habsburgic, decât monopolul cenzurii religioase. După care intervin – în spirit iluminist – măsuri precise de centralizare, oficializare și laicizare. Se instaurează o *Zensur-Hofkommission*. Se pune la punct un *Catalogus librorum prohibitorum* (1754-1780).⁴ Mai permeabil și elastic. Punctul culminant al acestei reorganizări îl constituie decretul din 1781: *Grund-Regeln zur Bestimmung einiger ordentlichen künftigen Bücher Censur*. Aceste "reguli de bază", mult mai liberale, reduc titlurile interzise de la 5.000 la 900, ceea ce reprezintă – pentru epocă – un real progres.⁵ Patru categorii rămîneau interzise: 1. "literatura pornografică"; 2. opere cu un conținut "superstitionis"; 3. scrieri anticreștine (respectiv, "protestante"); 4. "cărți periculoase politic". Rigorearea (*revisio visitatis librorum*) era moderată: în primii doi ani s-au interzis doar 2-3 cărți pe an.⁶

Noile instrucții încep să fie aplicate, în Transilvania, din iunie 1787, de o *Comissio Regio Librorum Censoria*. Cenzura funcționa în trepte ierarhice: Viena, Budapesta, Sibiu, sub autoritatea directă a guvernului Transilvaniei. Comisia, formată din episcopul romano-catolic și o echipă de asesori, era atentă, mai ales, la circulația operelor iluminîștilor francezi: Montesquieu, Voltaire etc. În acest spirit este epurată atent și biblioteca *Bathyaneum* din Alba Iulia: 16 titluri, 26 tomuri, înregistrate într-un *Catalogul librorum prohibitorum*. Este prima listă de "publicații interzise" cunoscută pe teritoriul României.⁷ Pînă în 1781 sunt semnalate 38 de titluri.⁸ "Primul catalog stabilit după noile criterii – care conține 8 clase de publicații dubioase – devine operativ din iulie 1782."⁹

Noiunea însăși de "cenzură" intră în limbajul iluminîștilor ardeleni. Gh. Șincai, de pildă, ar dori să polemizeze, în 1791, cu învățatul săs I.C. Eder, care atacase *Supplex Libellus Valachorum*. Numai că "ni-

meni aici nu va îndrăzni să-l tipărească fără cenzura guvernului" (*sine gubernii censura*).¹⁰ Și tot din această perioadă datează și primele zvonuri despre existența unui foarte periculos "samizdat" românesc. Ne aflăm în iulie 1794, după izbucnirea Revoluției franceze, într-o perioadă de mare vigilență. Episcopul ortodox de Sibiu, Gherasim Adamovici, ar fi primit (se deduce, în mod clandestin) câteva exemplare ale unui "ziar valah ce se tipărește de un anumit Paul Iorgovici la Viena". Aceasta ar putea răspindi "periculoasele idei de libertate ale francezilor" și ar produce "zguduirea limiștii publice". Gh. Banffy, guvernatorul Transilvaniei, cere deci autorităților vieneze să adopte măsuri drastice. Nu se știe însă dacă acest ziar a apărut efectiv.¹¹

Funcționa, în același timp, și cenzura autorităților bisericești, catolice și unite. Formulele consacrate: *admittitur, imprimatur*, în cazul aprobării; *erga schedam*, în cazul respingerii. În competența lor intrau toate publicațiile religioase și didactice. Nu fără dificultăți deosebite, mai ales pentru greco-catolicii din Blaj. Cenzura ce funcționa pe lîngă *Tyographia Hungaricae Budae* urmărea să nu publice nimic ce ar putea "leza" pe catolici.¹² În plus, la Blaj, censorii erau maghiari. La Buda, censorii de limbă română erau numiți, cu mare dificultate, numai la recomandarea episcopului unit de Oradea. Tipografia unită se mai lovea și de cenzura economică a monopolului tipografului și editorului vienez Kurzbock. Împotriva sa se depun plângeri.¹³ În sfîrșit, uniții condamnă și tipăriturile "infestate de ereticii" ale bisericii calvine.¹⁴ Se iau măsuri ca și tipăriturile ortodoxe din țările române să nu pătrundă în Transilvania. Un sobor din 1725, un decret imperial din 1746, extins în 1768 și asupra tipăriturilor bisericești din Rusia¹⁵, sănă expresia aceliasi mentalități restrictive. La sfîrșitul secolului 18, în Transilvania, toate bisericile se cenzurează reciproc, în ciuda reformelor jozefine și a spiritului *Edictului de toleranță* din 1783.

(continuare în numărul viitor)

NOTE:

- * Stil schematic și strict informativ al acestui text se explică prin faptul că reprezintă versiunea de bază a capitoliului (*entry*) românesc la *Censorship: An International Encyclopedia*. Derek Jones, editor, în curs de apariție la *Fitzroy Dearborn Publishers* (London). În acest stadiu al cercetărilor, schița noastră introductivă (în treacăt și spus, prima de acest gen) nici nu-și propune, nici nu poate fi exhaustivă. Ea urmărește doar fazele și aspectele esențiale ale apariției și dezvoltării cenzurii în România. Orice contribuții și completări sunt binevenite.

1. Klara Jakó, *History of the Library of Báthory University in Kolozsvár / Cluj from 1579 to 1607*, în *Philobiblon*, vol. I, nr. 1-2, January-December, 1996, pp. 67, 83.
2. N. Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească*, Epoca influenței sud-slave (București, 1929), pp. 21-267-271.
3. cf. M. Tomescu, *Istoria cărții românești de la începuturi pînă la 1918* (București, 1968), p. 68.
4. Hans J. Schütz, *Verbotene Bücher. Eine Geschichte der Zensur von Homer bis Henry Miller* (München, C.H. Beck, 1990), pp. 99-102.
5. Oskár Sashegyi, *Zensur und Geistesfreiheit unter Josef II. Beitrag zur Kulturgeschichte der Habsburgischen Ländern* (Budapest, Akadémiai Kiadó, 1958), pp. 114, 115-116, 119.
6. Jacob Mârza, "Une liste des livres interdits en Transylvanie", în *Revue des études sud-est européennes*, XXI, 1983, 2, pp. 177-181.
7. Lucia Protopopescu, *Contribuții la istoria învățămîntului în Transilvania. 1794-1805* (București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1996), p. 147.
8. Oskár Sashegyi, op. cit., pp. 63, 65, 112-113.
9. cf. Dumitru Ghișe-Pompiliu Teodor, *Fragmentarium iluminist* (Cluj, Ed. Dacia, 1972), p. 40.
10. I. Lupaș, "Cea mai veche revistă literară românească", în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, I, 1921-1922, Cluj, pp. 40-41.
11. Domokos Sámuel, *Tipografia din Buda. Contribuția ei la formarea științei și literaturii române din Transilvania la începutul secolului al XIX-lea*. Tr. rom. (Giula-Gyula, Ed. "Noi", 1994), p. 7; anterior: Mircea Anghelescu, "L'Imprimerie de l'Université de Buda et les Luministes Roumains", în *Typographia Universitatis Hungaricae Budae* (1777-1848). Publié par Péter Király (Budapest, Akadémiai Kiadó, 1983), pp. 287-292.
12. Lucia Protopopescu, op. cit., pp. 147-148, 150.
13. Greta-Monica Miron, "Unirea religioasă și conștiința de sine a românilor", în *Altera* 4, II, 1996, p. 172.
14. Marius Oprea, *Plimbare pe ulița tipografiei* (București, Editura Fundației Culturale Române, 1996), pp. 177-178.
15. V.A. Ureche, *Istoria românilor* (București, 1891), I, p. 400.

Adrian Marino (1921) – literary historian, critic and theoretician. Former political prisoner, free lance writer during communism. He published more than 20 books, many of them translated into English, French, Italian, Japanese etc. Founder and Chief Editor of *Cahiers Roumains d'Études Littéraires*, recipient of the Herder Prize (1985) and of many Romanian literary prizes.

Semnificații ale gîndirii politice în Europa Centrală și de Est

(urmare din numărul 46)

VICTOR NEUMANN

Diferențe naționale în tradiția gîndirii politice. Influența acestora în schimbarea regimurilor

Geneza ideilor politice moderne și, apoi, a statelor moderne nu a fost un proces liniar în Europa Centrală și de Est. Dacă studierea literaturii politice luminiște în ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea și în primele ale secolului al XIX-lea indică o comunicare între intelectuali ce coincidea adesea cu tendințele acceptate de imperiali, nu același lucru se poate spune în legătură cu perioada romantismului revoluționar, cînd învățăți bine intenționați au contribuit la formularea programelor propriu-zise privind ideea modernă a națiunii. Din punctul lor de vedere, unitatea lingvistică era aceea care putea dovedi existența conștiinței naționale și care putea contribui la formarea statului național. Limba devine în aceste teritorii factor istoric și politic. Chiar dacă mare parte din națiunile Europei Centrale și de Est avuseseră pe parcursul istoriei organisme statale proprii (de exemplu, cazurile polonez, ceh, ungăr, român, bulgar, sîrb), acestea nu au fost, nici nu puteau fi, modele pentru epoca modernă. Afirmarea doctrinei identității s-a făcut prin discreditarea fundamentelor raționale, prin distrugerea fizanelor ideologii cosmopolite care fuseseră încurajate de administrațiile imperiale. Tradițiile gîndirii politice ale Imperiului habsburgic au fost ignorate. De exemplu, cosmopolitismul austriac din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, care evitase conflictele interconfesionale și interetnice, nu a mai jucat niciodată rolul de echilibru cultural și politic. Locul său a fost luat de doctrina naționalistă, generând distorsiuni nu doar în teoria politică, ci și în practica statală. Toate națiunile din Imperiul dualist se vor servi copios de orientările naționaliste, întreținând în sistematica lor activare marea sănă de dobîndire a demnității. Formele de manifestare culturală, de la știință și literatură la jurnalistică și arte au fost influențate în amintita orientare. Dacă perioada luminiștă, caracterizată între altele și prin formarea conștiințelor naționale, nu a coincis cu una a exclusivis-

melor, atunci nu același lucru se poate spune despre cea care i-a urmat. Ridicată de generațiile de politicieni ale secolului trecut, problema teritoriului va crea cele mai grave deformări ale mentalităților colective din regiunile în discuție.

Frontierele lingvistice, întotdeauna greu definibile, vor genera o sumă de neînțelegeri între statele ce se vor forma pe ruinele imperiilor. Mutările petrecute în a doua jumătate a secolului al XIX-lea în Imperiile Austro-Ungar și Otoman sănă de reținut ca fiind referențiale pentru istoria gîndirii politice a timpului. Ele explică în bună măsură și situațiile confuze de pe parcursul secolului al XX-lea. Asemănarea izbitoare se observă în tendința fiecărei națiuni de a-și afirma propria identitate prin negarea celeilalte, adică prin ne-recunoașterea dreptului la existență al acleia situate în imediata vecinătate. Astfel se înșimplă ca identitatea cultural-națională a grecilor să fie susținută prin negarea celei a turcilor, conștiința națională bulgară să se afirme negîndu-le pe cele greacă și turcă; națiunile română, sîrbă și croată să identifice în vecinul maghiar adversarul devenirii lor. Rusofobia a fost și mai este pentru multe din națiunile Europei Centrale și de Est un reflex atât al inteligenției, cât și al marii mase a locuitorilor zonei. Clișele cu privire la vecini au rămas constant același de la 1850 și pînă în ziua de astăzi, ceea ce se poate observa consultînd manualele de istorie din țările în cauză. Dacă vom adăuga la aceste elemente proveniența izvoarelor și informația potrivit cărcia statele Europei Centrale și de Est au încurajat o politică naționalist-eticnică ca formă de apărare în fața marilor puteri, dar și ca mod de gîndire a politicului, ne vom apropia întrucîtva de complicata hartă a zonei. Strategiile politice adoptate în diverse perioade ale istoriei sănă direct legate de diferențele naționale, respectiv de varietatea tradițiilor în privința organizării și funcționării statului.

Să urmărim situația concretă, folosindu-ne de unul dintre cele mai ilustrative exemple pentru cunoașterea evoluției gîndirii politice din Europa Cen-

trală și de Est: este vorba de cel oferit de Ungaria. Cazul acestei țări este revelator în cuprinsul prezentei analize pentru că face accesibilă o mai temeinică înțelegere a fenomenelor specifice zonei; mai înțis, pentru că asemănarea cu tradițiile istorice ale Poloniei și Cehiei este izbitoare, ea datorindu-se acelorași probleme care au confruntat cele trei națiuni în încercarea lor de a dobândi o stabilitate. Mai apoi, pentru că în interiorul Ungariei trăia o diversitate de națiuni vorbitoare de alte limbi, practicând alte credințe religioase și alte obiceiuri. Trăsătura specifică a naționalismului maghiar în secolul al XIX-lea era legată de manifestările ideologice și intelectuale. Elita politică pașoptistă a percepuit problema fondării Ungariei moderne drept o chestiune a suveranității statale în afara Imperiului Habsburgic. După revoluția de la 1848-1849, aceeași problemă a devenit complet inseparabilă de relația cu Imperiul Habsburgic. Compromisul austro-ungar din anul 1867 este rezultanta gîndirii politice pașoptiste. Motivul schimbării orientării se datorează învățămintelor revoluției de la 1848-1849. Iluzia Ungariei istorice s-a dovedit neproductivă, deoarece în 1848, cînd națiunea maghiară a luptat pentru obținerea independenței față de habsburgi, ea s-a aflat în situația de a se confrunta și cu națiunile în formare din cuprinsul ei: croați, sârbi și români. István Bibó arată că politicienii maghiari au tras atunci două concluzii cu repercusiuni pentru o lungă perioadă istorică: că țara lor a fost abandonată de Europa pe parcursul luptei pentru independență și că nemaghiarii se vor folosi de libertatea democratică spre a-și crea propriul organism politico-administrativ. Deciziile, care nu corespundeau cu lectia primită în catastrofa de la 1848-1849, au constat pe de o parte în realizarea dualismului cu Austria, iar pe de altă parte în politica de îngădare a popoarelor care dobîndiseră o conștiință proprie.¹²

Problema constituirii unui stat independent este absentă din conștiința națională maghiară, din noțiunile specifice privind construcția națională vehiculate de cultura politică din a doua jumătate a secolului trecut și de la începutul veacului al XX-lea. Procesul de modernizare structurală a generat mari dezbateri, la care au participat gînditori politici de prim rang, precum Széchenyi István, Eötvös József, Deák Ferenc. S-a observat atunci, ceea ce era o premieră pentru Europa Centrală și de Est, necesitatea revoluționării sistemului instituțional. Dacă Széchenyi punea accentul pe sfera socialului, Eötvös s-a concentrat asupra rolului statului, ambii preferînd schimbarea structurilor și

nu profesarea concepției autoritariste. De aflarea soluțiilor corecte la dilemele privind libertatea și egalitatea cetățenilor s-a ocupat tot Eötvös. Acest strălucit purtător de cuvînt al lumii politice și intelectuale maghiare, care militase pentru un tratament nediscriminatoriu al minorităților etnice și religioase, credea realmente în materializarea marilor idei care să contribuie la înnobilarea umanității.¹³ O parte importantă a contemporanilor nu era pregătită să absoarbă însă ideile sale politice. Aspirațiile lui au fost reluate în secolul al XX-lea de către cîțiva importanți gînditori: Ady Endre, Jászi Oszkár, József Atilla, Csecsy Imre, Bibó István.

Liberalismul politic îmbrățișat de Deák Ferenc a fost important, dar nu decisiv, într-un moment în care viața politică ungără avea cea mai mare nevoie de această direcție. Strîns legate de naționalismul romantic mitopoetic al lui Herder și Fichte, noțiunile de construcție națională dezvoltate de Petöfi Sándor și Kossuth Lajos au avut adesea cîștig de cauză. Este adevarat că propaganda naționalistă ce se baza pe aceste noțiuni a inclus și cîteva elemente dinamice, prevestind modernizarea. Ea conținea însă în primul rînd trăsăturile grave ale naționalismului închis.¹⁴ Ele se vor regăsi în politica naționalismului etatist defensiv din Ungaria reprezentată de guvernarea lui Tisza István. Narcisismul colectiv manifestat prin sărbătoarea Mileniului la finele veacului trecut este doar un exemplu dintr-o serie de atitudini tributare acestei gîndiri politice.¹⁵ Sentimentalismul istoric aflat la mare distanță de scena politică a timpului nu se va stinge o dată cu destrămarea Imperiului Austro-Ungar, în anul 1918. Politicienii Ungariei vor dezvolta "complexul Trianon", complex rezultat în urma semnării tratatelor de pace ale Ungariei la sfîrșitul primului război mondial. Ei fuseseră incapabili să facă distincția între justițea detașării teritoriilor de altă limbă și nedreptățile suflete prin pierderea regiunilor de limbă maghiară.¹⁶

Problema etnicului ca echivalent al naționalului revine în centrul atenției ideologiei politice. Ea va avea un rol în tragedia provocată de noua iluzie a marii Ungariei istorice, ceea ce va împinge țara spre catastrofa anilor '40-44. Concepțile politice dominante din Ungaria sfîrșitului anilor '30 vor contribui la atașamentul față de ideologia nazistă și la alianța cu Hitler, grație căreia această țară și-a reintegrit teritoriile vechiului imperiu. Prin urmare, tragedia se repetă, iar la împlinirea ei un rol deloc de neglijat îl au nu doar politicienii activi, dar și mentorii lor. Gîndirea politică este marcată aici de propaganda culturală, de cultiva-

rea nostalgiilor, de influența redusă a gînditorilor liberali, a rationaliștilor. Cum am menționat, fenomenul ungar nu este singular. Este însă edificator pentru tema în discuție, în sensul contradicțiilor politice generate de ideologii confuze. Comparația inițială cu Cehoslovacia, țară constituită în urma reglementărilor Tratatului de la Versailles, necesită cîteva precizări. Cu atât mai mult cu cît există, alături de amintările asemănării, și cîteva diferențe motivate de optimismul ce a stat la baza formării statului cehoslovac.

Filosoful ceh T.G. Masaryk a meditat îndelung la noua configurație a Europei în general și a Europei Centrale în mod special. El a fost unul dintre puținii gînditori din regiune care au întrevăzut posibilitatea depășirii formelor politice autoritariste și instaurarea democrației. A propagat ideea statului național, respectiv recunoașterea dreptului la autodeterminare al popoarelor din fostul Imperiu Austro-Ungar. În carte sa, *The New Europe*, publicată în anul 1918, Masaryk explică faptele primului război mondial și formulează programul pentru noua configurație a Europei postbelice. Diplomația deschisă și dezarmarea urmău să devină punctele-cheie ale strategiei politice europene. În pofta faptului că era adeptul civilizației euro-americane, că se situa mai la vest decît tradiționalul european, orizontul său nu transcende niciodată culturile întemeiate pe credința creștină și pe tradițiile europene.¹⁷

Cel dintîi dintre toate aspectele politice la care s-a gîndit Masaryk a fost independența Cehoslovaciei. Reflecția sa politică se referă și asupra protecției minorităților – în viziunca sa, acordarea drepturilor cuvenite acestora fiind suficientă pentru evitarea conflictelor.

Boemia istorică avea în componență sa două treimi cehi și o treime germani, iar estul slovac era populat nu doar de etnici slavi, ci și de maghiari. Era vorba de o diversitate ce părea inițial capabilă de complementaritate, de construirea unei societăți multiculturale. În realitate, configurația etnică amintită a provocat contradicții în strategiile politice; a declanșat o serie de crize în relațiile dintre grupurile amintite. Cu toate că părea mai pregătit pentru democrație decît alte state central și est-europene prin faptul că societatea cehă era mai evoluată din punct de vedere civic și industrial, statul cehoslovac nu a reușit să evite lovitura germană din anii 1938-1939. Absența unei gîndiri politice solidare a grupurilor care o compuneau a creat mari probleme în preajma celui de-al doilea război mondial. Ecoul mutațiilor produse de regimul hitlerist în țara vecină a avut rolul său indiscutabil în starea de

spirit a populațiilor Cehoslovaciei. Influența propagandei național-socialismului asupra grupului german din Boemia a fost un factor de dezechilibru. În sfîrșit, diferențele de cultură politică, de mentalitate, dar și de standarde economice între Cehia și Slovacia, și-au spus cuvîntul în opțiunile politice. Toate la un loc au făcut posibilă catastrofa politică din anii 1938-1939. Plasată între Rusia și Germania, Polonia va avea parte de aceeași suferință datorată incapacității ei de a se adapta la configurațiile identitare multiple și la plurilingvism. Nici ea nu a depășit complexele în fața marilor puteri.¹⁸

Examinînd situația politică a celor trei state ale Europei Centrale – Ungaria, Cehoslovacia și Polonia – vom observa că în durata mai lungă a istoriei ele fuseseră arareori capabile să urmeze înțelepciunea democratică a țărilor din Vest. S-a întîmplat ca mulți literati, istorici, filosofi cu orientări fanatice să devină adevarăți eroi naționali, iar lor să nu li se opună o altă categorie de intelectuali. Adeseori, în mișcarea ideilor nu au fost admise alternativele. Tendința a fost aceea de a impune o gîndire unică, așa-zis națională. Așa se face că monoculturalul a devenit aici dominant, înlocuind forme de manifestare diversă, pluralitatea opțiunilor politice. Sînt multe exemple în care teoriile culturale etnicist-naționaliste profesate de învățați au avut efecte devastatoare. Nu este mai puțin adevarat că disfuncționalitățile și tragediile societăților Mittel-europei de la începuturile modernizării lor și pînă în perioada totalitarismelor fascist și comunist s-au datorat moștenirii trecutului, constringerilor naționale sau internaționale care le-au împiedicat să fie cu adevarat deschise și libere.¹⁹

O altă variantă a gîndirii și a limbajului politic există în Peninsula Balcanică. Din punct de vedere al temei în discuție, trebuie să reținem că Peninsula Balcanică se caracteriza printr-o mare dependență de forța miturilor istorice, printre-o acceptare tacită a așa-numitului mers al istoriei și prin tendința (mai evidentă decît oriunde altundeva în Europa) de a lua cuvintele drept lucruri. Remarcă potrivit căreia țările din Sud-Est au fost situate în raza de influență a trei imperii (austro-ungar, otoman și țarist) trebuie luată și ea în considerare. Rămînerea în urmă a României, Serbiei, Bulgariei, Greciei nu poate fi pusă însă doar pe seama tragediilor provocate de aşezarea geografică. Nevoile să-și adapteze teoriile și acțiunile politice la conjuncturi, țările amintite au fost adesea prizonierele proprietăților lor despotașme. Pe de altă parte, Turcia simboliza pentru ele primejdia inamicului comun. De unde și

cele două tendințe vizibile în perioada formării statelor lor moderne: naționalismul în interior și diplomația în exterior.

În Balcani, obstacolul în calea modernizării era mai serios decât în Europa Centrală și se datora exploatarii și umiliințelor la care era suspusă în special populația din mediul rural, cu un procent foarte ridicat de analfabetism.²⁰ În absența tradițiilor individualiste, îndoctrinarea maselor și supunerea ei la tradiții a fost o manevră care a permis unui grup privilegiat să-și exerce puterea. Situația tragică a țărănimii, pusă în imposibilitatea de a participa la viața politică, a creat un handicap enorm în procesul de euopenizare. Cu toate neajunsurile semnalate, statele Europei de Sud-Est vor stimula dezvoltarea unei mici categorii de orășeni, vor încuraja în jurul anilor 1900 maturizarea politică a unor segmente ale societății formate din meseriași, negustori, ofițeri. Iată de ce evaluarea gîndirii politice din Europa de Sud-Est în anii de adaptare la valorile culturale și de civilizație europeană trebuie să țină seamă de mai mulți factori. Ambiguitățile semnalate în altă parte ies acum în evidență (în deceniul VIII al secolului al XIX-lea, cînd se desfășoară evenimente importante ale istoriei zonale), mai ales ca urmare a jocurilor politico-diplomatice ale puterilor.

Tentația asigurării sferei de influență este vizibilă în cazul imperiilor țarist și austro-ungar, Peninsula Balcanică fiind un excelent teren de exerciții diplomatice. În cazul rusesc, a fost vorba de o permanentă combinație între o Realpolitik și o Nationalpolitik. Exemplul îl oferă oscilațiile ministerului de externe între panslavism și obiectivele concrete. În cazul Imperiului Austro-Ungar, strategiile politice încercau amânarea rezolvării crizelor de conștiință interne prin provocare de conflicte în zonele marginale. Între altele, printr-o asemenea gîndire politică promovată de împărat și de generali, Bosnia-Herțegovina devenise o armă în mâna marilor puteri. Congresul de la Berlin, din 1878, a confirmat această demonstrație clasică a rolului strategiilor diplomatice. Înfrîngerea Imperiului Otoman în urma războaielor din 1877 a asigurat independența politică a cîtorva popoare balcanice. Această realitate va asigura mutații în teoriile politice, astfel încît ele vor permite de acum încolo alianțe europene pe cont propriu, programe economice și politice interne în concordanță cu cele externe. Stabilitatea în Balcani nu a fost decât de scurtă durată, crizele repetîndu-se cu mare frecvență pe tot parcursul secolului al XX-lea. Așa cum am arătat, ele își au o dublă obîrșie:

în primul rînd, din multitudinea de propunerîi în privința administrației statului, s-au conturat trei orientări care au avut un impact deosebit asupra ideologiilor politice: una era teoria integrării rapide și necondiționate în civilizația occidentală, cunoscută sub numele de euopenism; a doua, teoria modelelor autohtone, numită și tradiționalism; în sfîrșit, a treia, teoria țărănistă sau agrariană. Acestea li s-au subsumat o mare parte dintre oamenii de cultură și dintre politicienii timpului. Euopenismul a fost reprezentat în mod special de două personalități de prestigiu: criticul

literar Eugen Lovinescu și economistul și sociologul Ștefan Zeletin; tradiționalismul a avut între cei mai de seamă adepti pe literatul și jurnalistul Nichifor Crainic și pe poetul și filosoful Lucian Blaga; țărănistul a beneficiat de aportul economistului Virgil Madgearu.²⁴ Eforturile teoreticienilor amintiți indică preocupări sistematice pentru aflarea celor mai potrivite căi de ieșire din starea de înapoiere a țării. Pentru majoritatea intelectualității române era limpede că aportul gîndirii politice a secolului al XX-lea a fost decisiv pentru schimbarea reperelor administrației statale și pentru realizarea primilor pași spre integrarea în rîndul țărilor europene. Totuși, contradicțiile în probleme fundamentale precum industrializarea sau păstrarea caracterului eminentemente agrar al țării, urbanizarea sau conservarea tradițiilor de viață ale satului, modernizarea sau închiderea într-un stat etnocratic, crearea infrastructurii de tip european sau refuzul oricăror valori ale civilizației occidentale considerată decadentă au consumat enorm de multe energii. Pentru unii, euopenizarea era utilă, pentru alții nu.

Este adevărat că am putea reține că fiind importante cîteva procese economice, în sensul dobîndirii capacitații de asigurare a necesităților de consum ale populației. Aspectul nu este însă revelator pentru o țară care avea nevoie atunci, ca și mai tîrziu, de creația instituțiilor publice și private pe principii diferite față de cele anterioare. Toate acestea spre a fructifica șansa intrării într-o competiție internațională. În absența unor ideologii clare, a unei voînțe politice de depășire a etatismului, a centralismului excesiv, a ruralismului, România nu va beneficia de schimbări substanțiale în raport cu perioada interbelică. În concluzie, cred că tocmai confuziile gîndirii politice au făcut ca țara să nu poată ieși din sfera dependențelor în relații internaționale. În schimb, aceleasi confuzii au favorizat dezchilibrele vizibile în anii crizei, dar și în perioada ce a precedat al doilea război mondial.

Ce se constată la o analiză mai atentă a situației din anii 1930-1940? În vreme ce rationaliștii, moderniștii, euopeniștii, personalitățile cu spirit critic și o conduită în care primau principiile individualismului pierd teren, adversarii lor vor reuși să-l cîștige supralicitînd mitul național. Implicarea multora dintre intelectuali doctrinari în politică va avea consecințe în schimbarea formei de conducere a statului. Instaurarea dictaturii regale a lui Carol al I-lea în anul 1938, mai apoi a celei a generalului Antonescu în 1940 este nu doar rezultatul unui context internațional favorabil

ascensiunii extemei drepte, dar și consecința reclării textelor și ideologiilor romantic-naționaliste. Istoricii Leon Volovici a sesizat cu argumente documentare și teoretice credibile că regîndirea conceptelor de bază de către intelectualii rationaliști a fost împiedcată de forța magică a mitului perpetuat de mediile culturale naționaliste.²⁵ Dezchilibrele în evoluția gîndirii politice au fost posibile și pe fondul unor slabe reprezentări a cercurilor intelectuale social-democrate. Totuși, currențul de stînga avea o reprezentare în România interbelică print-o inteligenție provenind din rîndul minorităților lingvistice și religioase. Exemplul contribuției maghiaro-evreio-germane din Transilvania și Banat este demn de atenție; lui nu i s-a acordat rolul pe care îl merita pe scena dezbatării de idei politice, cum nu i s-a acordat nici în guvernarea țării. Prin mulți dintre cei mai audiați învățăți și politicieni ai săi, statul român centralist prefera societatea închisă pe criterii etno-culturale, dezinteresându-se de amintările contribuției ale așa-zisilor etnici "străini".²⁶

Trebuie avut în considerare că tradițiile democratice din România, dar și din țările învecinate ei erau fragile. Statele erau conduse în mod autoritar, chiar dacă funcționau la vîrf principiile pluralismului, separarea puterilor. Lipsa de responsabilitate a unor intelectuali ce vorbeau în numele a ceca ce ei considerau a fi "poporul", neputința instituțiilor de învățămînt ale statului de a contribui la o reală emancipare a populației rurale (rămasă complet defavorizată din punct de vedere al accesului la informație, cazuile României și Bulgariei erau stridente în perioada la care facem trimitere), au creat handicapuri greu surmontabile. Comparind datele, am fi înclinați să spunem că în anii '30-40 ai secolului nostru efectele organizării și administrației democratice rămaseră încă necunoscute pentru o parte însemnată a segmentelor ce populau țările Europei Centrale și de Est. Aspectul va avea consecințe directe în schimbarea regimurilor, în ușurință transferului puterii din mîinile unei oligarhii în ale alteia.

Prin urmare, dacă aşa stau lucrurile în practică, este firesc să ne întrebăm care era încarcătura teoretică a politicii timpului. Înțelegem acest lucru mai bine în funcție de lecturile preferate. Atracția o exercitau gînditorii mistici, existențialiștii, autorii cu o concepție esențialmente antiratională, refractară la spiritul și înțelegerea ce caracterizează civilizația europeană. Criza identității vizibilă în cultura viență la sfîrșit de secol al XIX-lea a avut un puternic ecou în regiunile Europiei Centrale și de Est în decenile trei și patru ale seco-

lului nostru. În timp ce rationalismul lui Kant era minimalizat ori complet neglijat, psihanaliza lui Freud devenise una din marile atracții; pe cînd liberalii John Stuart Mill și Alexis de Tocqueville erau total necunoscuți, Kierkegaard, Berdiaev, Nietzsche, Spengler și Heidegger deveniseră numele de referință absolută pentru protagoniștii dezbaterilor politice. Părții Bisericii și teologii moderni avuseseră un loc privilegiat în lecturile intelectualității. Este posibil să spunem că orientările erau greșite? În realitate, oamenii de cultură ai zonei căutau să-și rezolve propriile dileme și apelau la modele de gîndire care credeau că le pot satisface noua lor trăire romantică a istoriei. Specificitatea (fie națională, fie religioasă) devenise încă o dată obsesia ce avea să domine majoritatea eforturilor intelectuale. Așa cum am văzut, nerealista așezare în planul științelor sociale a avut urmări dintre cele mai dramatice pentru viața politică. Ideile propagate pe scară largă în presa interbelică din țările Europei Centrale și de Est nu au fost deloc inocente, cum s-ar putea crede la o superficială analiză. Impactul exagerat al textelor speculative din istoria filosofiei politice a încurajat vizuirea metafizică în dauna celei empirice. O lipsă de luciditate și-a pus amprenta inconfundabilă asupra societăților din regiunile în discuție.

(continuare în numărul viitor)

NOTE:

12. *Ibidem*, paragraful "A történeti Magyarország problémája" (Problema istoriei Ungariei), pp. 211-213.
13. Johann Weber, *Eötvös und die ungarische Nationalitätenfrage*, München, 1966.
14. Pentru tipologia și semnificațiile naționalismelor, vezi Michel Winock, *Nationalisme, antisemitisme et fascism en France*, Editions du Seuil, 1990, capitolul "Nationalisme ouvert et nationalisme fermé", pp. 11-40. Trebuie să menționez faptul că în Ungaria, România și Polonia au existat intenții de împrumut a modelului politic francez. Literatura politică franceză a beneficiat de interes, dovedă traducerile. Cît privește înțelegerea textelor și adaptările la situații mult diferite, ele lasă de dorit.
15. Peter Hanák, "Hungary in the Austro-Hungarian Monarchy: Preponderance or Dependency", în *Austrian History Yearbook*, III, 1969, pp. 266-284.
16. I. Bibó, *op. cit.*, pp. 222-230.
17. *The History of the Idea of Europe*, Contributors Pim den Boer, Peter Bugge, Ole Woever, Edited by Kevin Wil- son and Jan der Dussen, Routledge, London and New York, 1995.
18. Polonia purta povara împărțirilor teritoriale din secolul al XVIII-lea, care i-au fracturat istoria statală pînă la 1918. De aici și complexele etniciste și lipsa de înțelepciune în gîndirea politică interbelică și postbelică.
19. Despre imaginea națiunii proprii și despre imaginea celuilalt, despre inamicul intern și inamicul extern în culturile și orientările politice din Europa Centrală și de Est, vezi studiile publicate în volumul *Pride and Prejudice. National Stereotypes in 19th and 20th Century Europe, East to West*, Editor László Kontler, Central European University, Budapest, 1995.
20. De exemplu, în anul 1899, în Vechiul Regat al României, 15% din populația rurală era alfabetizată, iar în 1912 (ca urmare a reorganizării sistemului școlar) 33%. Apud *Buletinul Statistic General al României*, I, 1892, p. 178; 12/40, 1914, pp. 669-675.
21. Vezi L.L. Farrar, "Realpolitik versus Nationalpolitik: Rethinking Nationalism during the Eastern Crisis 1875-1878", în *East European Quarterly*, XXX, I, Spring, 1996, pp. 27-45.
22. Keith Hitchins, *Rumania 1866-1947*, Clarendon Press, Oxford, 1994, capitolul 7, "The Great Debate", pp. 292-334.
23. Vezi o prezentare comparativă a datelor statistice privind situația demografică a României în anii interbelici (pe bază de izvoare documentare românești și germane) la Hidrun Glass, *Zerbrochene Nachbarschaft. Das Deutsch-jüdische Verhältnis in Rumänien (1918-1938)*, R. Oldenbourg Verlag, München, 1996, capitolul 2, pp. 25-58.
24. Vezi o prezentare detaliată a curentelor de gîndire culturală și politică la Keith Hitchins, *op. cit.*; Leon Volovici, *Nationalist Ideology and Anti-Semitism: The Case of Romanian Intellectuals in the 1930's*, Oxford, Pergamon Press, 1991; Z. Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1995.
25. Pentru alte informații și teoretizarea fenomenului, vezi Leon Volovici, *op. cit.*
26. Stereotipiile din manualele școlare de istorie s-au perpetuat de la o generație la alta, de la un regim politic la altul. Pentru situația din țările Estului, a se consulta Nadja Danova, "L'image de l'autre dans les Balkans", în *Etudes Balkaniques*, 2/1992, p. 110 și următoarele. Pe aceeași temă, vezi și Marie Eliou, "Utilisations contradictoires de l'appel à l'identité culturelle: points de repère", în *Challenges to European Education: Cultural Values, National Identities, and Global Responsibilities*, edited by Thyges Winther-Jensen (Ed.), Peter Lang, Frankfurt am Main-Berlin-Bern-New-York-Paris-Wien, Europäischer Verlag der Wissenschaften, 1996, pp. 157-172.

Journal of Democracy și Revue française de science politique

ANDRA LĂZĂROIU

Continuăm în acest număr prezentarea revistelor de științe politice, în vederea familiarizării publicului românesc cu cele mai recente dezbateri din mediile de specialitate, cu speranța că vom reuși prin această rubrică să facem un mic pas spre dialogul intelectual autentic, astfel de necesar acum în România.

Vom începe cu *Journal of Democracy*, revistă trimestrială publicată în SUA de National Endowment for Democracy's International Forum for Democratic Studies și Johns Hopkins University Press. Prin intermediul rubricilor permanente, revista prezintă relatări de teren, recenzii, analize electorale și noutăți legate de activitatea diferitelor asociații de științe politice. Editorii sunt: Marc E. Plattner și Larry Diamond, iar din *editorial board* îl amintim pe Nancy Bermei, Francis Fukuyama, Donald L. Horowitz, Samuel P. Huntington, Leszek Kolakowski, Arend Lijphart, Juan J. Linz, Seymour Martin Lipset, Philippe Schmitter și Vladimir Tismaneanu, iar din comitetul consultativ internațional pe Vaclav Havel, János Kis, Adam Michnik, Natan Sharansky și Tatu Vanhanen.

1. *Journal of Democracy* (volume 8, number 1, january 1997). Primele două articole din acest număr încercă să răspundă la întrebarea: încotro este condusă Rusia? (Where is Russia headed?). "An uncertain prognosis", de Grigory Yavlinsky (fost candidat la președinția Rusiei în 1996) este un semnal de îngrijorare cu privire la viitorul politic duse de Boris Elțin. Cîștiagarea alegerilor de către acesta este un fapt pozitiv, dovedind maturitatea electoratului care, în majoritatea sa, a rezistat tentațiilor comunism-năționaliste. Cu toate acestea, situația nu este deloc roz. Rusia trebuie să treacă la macrostabilitatea economică, care nu este posibilă doar prin asigurarea asistenței financiare acordată de FMI, ci necesită schimbări instituționale substanțiale, care să facă posibilă demonopolizarea, impunerea unei piețe libere reale, implementarea legilor cu privire la dreptul de proprietate, reforma agriculturii și dezvoltarea întreprinderilor mici și mijlocii. Alte probleme care fac incert viitorul democratic al Rusiei sunt, în viziunea autorului, inflexibilitatea Kremlinului față de chestiunea Ceceniei, somajul tot mai ridicat, corupția, lipsa unei infrastructuri instituționale necesare unui sistem politic stabil și izolarca lui Elțin de instituțiile civile.

Al doilea articol se intitulează "Toward stability or crisis?" și este semnat de Lilia Shevtsova și Scott A. Bruckner. Răspunsul autorilor la întrebarea din titlu este un mixt, dată fiind natura hibridă a regimului actual din Rusia, care, pe de o parte, a rupt cu trecutul totalitar, însă a moștenit, pe de altă parte, vechile structuri, rețele, practici și personal, ceea ce va afecta formarea și dezvoltarea noilor instituții.

Din acest număr mai amintim seria de articole despre situația țărilor din Asia de Sud, unite sub titlu "Democracy in South Asia", articolele "Paraguay: the coup that didn't happen" de Arturo Valenzuela (despre exemplul oferit de Paraguay prin încheierea erci militare și continuitatea ordinii democratice), "Bolivia's silent revolution" de René Antonio Mayorga (despre trecerea Boliviiei de la istoria sa dominată de puciuri la regimul hibrid de prezidențialism parlamentarizat) și, în final, fragmente din speech-ul lui Emil Constantinescu din 17 noiembrie 1996, de după cîștiagarea alegerilor prezidențiale, articol inclus la rubrica "Documents on Democracy".

2. *Journal of Democracy* (volume 8, number 2, april 1997) Zbigniew Brzezinski, intitulat "The new challenges to human rights". La sfîrșitul secolului XX, lumea încheie un capitol critic al istoriei, dominat de lupta între democrație și comunism. Căderea comunismului înseamnă o victorie a drepturilor omului, însă autorul identifică două noi forțe care amenință în prezent ordinea democratică. Prima este reprezentată de concepția potrivit căreia ideea drepturilor omului este circumscrișă cultural, fiind specifică Occidentului, care a dezvoltat-o, instituționalizat-o, formalizat-o și proclamat-o. A doua forță amenințătoare vine din partea științei care prin noile probleme pe care le pune, de exemplu clonarea, va provoca o regăsire a concepcilor de libertate, om sau viață și va avea un impact deosebit în filosofia politică.

Al doilea articol pe care îl prezentăm este semnat de Pierre Manent și are ca titlu "Democracy without nations?". Manent reia ideea pe care o exprimase într-un număr mai vechi al revistei, potrivit căreia, prin democrație, voiața se vrea pe sine. Un oponent al democrației va fi întotdeauna în autocontradicție: el vrea să nu vrea. În viziunea autorului, termenul-chieic pentru înțelegerea viito-

nizat în diviziuni: Contraspyionaj, Apărarea Constituției, Protecție informativă, Contrainformații economice, Brigada antiteroristă.

SIE este organul specializat în obținerea din străinătate a informațiilor referitoare la siguranța națională.

SPP asigură protecția demnitărilor români și străini (pe timpul prezenței lor în România) și paza reședințelor acestora.

MI dispune de UM 0125, care are funcția de a proteja informativ cadrele din minister și de a preveni acțiunile de evaziune fiscală sau criminalitatea. Direcția de Supraveghere Operativă și Investigații (DSOI) este coordonată de Inspectorul General al Poliției.

Serviciul de Informații al Direcției Generale a Penitenciarelor (UM 0400) este o structură specializată în culegerea de informații din sistemul penitenciar.

STS gestionează spectrul guvernamental de frecvențe radioelectrice și asigură protecția rețelelor de telecomunicații.

DIM se ocupă cu descoperirea amenințărilor de ordin militar la adresa României, cunoașterea potențialului militar (mai ales al vecinilor), contracararea activităților de spionaj ce vizează obiective militare pe teritoriul României.

Toate acestea sunt "expuse" schematic în capitolul VI, care prezintă transformarea vechilor servicii de informații în cele actuale. Urmează, în capitolul VII, o treceare în revistă a principalelor servicii secrete dintr-o serie de state occidentale. Autorii remarcă faptul că în state ca Belgia, Franța, Norvegia, Israel etc., mecanismele de control sunt limitate, iar în altele (ca Spania, Grecia, Portugalia) aceste mecanisme au evoluat extrem de lent.

În capitolul VIII se face o analiză comparativă între Legea SRI,

Legea FBI și Legea FSB. Se constată lipsa unor delimitări clare și explicite în Legea SRI cu privire la atribuțiile și modul în care poate să se implice personalul său în diverse activități operative, față de normele FBI și FSB, mult mai bine precizate. Totodată, se face diferențierea între SRI și FBI. SRI este organ de stat coordonat de CSAT, controlat de Parlament, cu numeroase atribute militare. FBI este o parte constitutivă a Departamentului de Justiție al SUA, fiind controlat și îndrumat de către acesta. Prin atribuțiile sale militare, SRI poate fi asemuit mai mult cu FSB, cu precizarea că atribuțiile acestuia din urmă sunt mult mai clar precizate.

Capitolul IX cuprinde o analiză comparativă a Legii privind Siguranța Națională a României (51/1991) și cea a SUA (Actul Național de Securitate, 1947). Se face distincția între înțelesul conceptului de "siguranță națională" în cele două acte normative.

Capitolul X argumentează necesitatea unei legi a informațiilor publice. Aceasta ar urma să asigure fiecărui cetățean accesul liber la propriul dosar din perioada comunistă. Transferarea arhivei DSS, aflată în posesia SRI, unor organisme special create, ar evita scurgerea și folosirea unor informații de către putere împotriva unor politicieni, ziaristi, diversi oameni incomozii. Pentru acestea ar fi necesare amendarea Legii SRI, a Siguranței Naționale, promulgarea legii informațiilor publice, reformularea proiectului de lege a secretului.

Așa cum reziese și din acest studiu, SRI a preluat – pe lîngă o serie de cadre – și o parte din povara imaginii fostei Securități; totuși, nu a făcut nimic, sau prea puțin, pentru îmbunătățirea imaginii sale. Dimpotrivă, aceasta s-a deteriorat și mai mult prin scandalurile în care SRI a fost implicat. Viitorii conducători ai SRI trebuie să țină seamă de moștenirea trecutului și să încearcă o îmbunătățire a acestei imagini.

apărare a României: să asigure demilitarizarea SRI, a structurilor informative ale MI și MJ, o mai bună prevenire a criminalității, garantarea drepturilor cetățenesci și a proprietății.

Acest studiu apare într-o perioadă de restrucțare la nivelul cadrelor de conducere a serviciilor secrete. Ultimul capitol promovează explicit ideea unor actualizări, dacă nu înlocuiri, a legilor privind Siguranța Națională cu legi mai permisive în privința accesului la informații de interes public și totodată mai restrictive în privința puterilor organelor de informații. Capitolul se constituie într-o critică voalată atât a îngădirii accesului ziaristului la informație, cât și a imixtiunilor acestor organe în spațiul mass media. Deși recunosc necesitatea prevenirii scurgerilor de informații, autorii recunosc totuși că s-au folosit de aceste scurgeri numite "surse confidențiale". Chiar dacă diversi apologeti ai lui Virgil Mărgureanu îl laudă pentru demararea procesului de reorganizare a principalului organ de informații român, să nu uităm că schimbarea directorului SRI a avut loc în contextul orientării ferme spre Occident a politicii externe românești.

Așa cum reziese și din acest studiu, SRI a preluat – pe lîngă o serie de cadre – și o parte din povara imaginii fostei Securități; totuși, nu a făcut nimic, sau prea puțin, pentru îmbunătățirea imaginii sale. Dimpotrivă, aceasta s-a deteriorat și mai mult prin scandalurile în care SRI a fost implicat. Viitorii conducători ai SRI trebuie să țină seamă de moștenirea trecutului și să încearcă o îmbunătățire a acestei imagini.

Ion Cătălin NITU

Mai mult ca oricând – Spre Europa

Acțiunile și rezultatele sistemului totalitar comunist au lăsat o amprentă negativă de neșters asupra individului. Orice judecăță de fapt prevalează în fața judecății de valoare, iar acțiunile colectiviste erau prioritare în fața celor individuale. Ca indivizi, ne-am pierdut între noi, iar reperele axiologice au dispărut, după instaurarea comunismului, fără urmă. Au existat și excepții, indivizi care asemenea lui Noe și-au dus corabia dincolo de valurile comunismului ateu, cu toate că la capătul acestei călătorii extenuante au ajuns sfonați, băjocorați și umiliți de chiar semenii lor. Pe aceștia îi vom considera drept modele de referință. După o lipsă îndelungată de morală și spirit critic (folosesc termenul de a ceea dată în sens liberal), într-o criză profundă de valori intelectuale, este mai mult decât necesar să apelăm la acele modele curate și luminate.

Unul dintre puținele modele existente este "criticul și teoreticianul, comparatistul"¹ Adrian Marino. *Maestrul* Adrian Marino (folosesc acest apelativ în semn de respect intelectual) s-a impus ca o valoare națională, cu o largă recunoaștere internațională (cărțile sale au fost traduse în franceză, engleză, germană, maghiară, italiană, ba chiar și în japoneză).

Atașat valorilor democrației participative, cultivator al libertăților individuale și adept al unei culturi politice² construită pe fundamentele societății civile, Adrian Marino și-a dobândit o recunoaștere internațională pe care puțini dintre intelectualii de seamă ai României o au. Datorită calităților menționate, precum și stilului său sistematic-comparatist, Marino își

rezintă ideile și concepțile într-o lumină că mai simplă și mai pragmatică. Ultima sa carte însuimează articole ce au fost dedicate de-a lungul a cinci ani (1990 - 1995) problematicii Europei, cu toate aspectele pe care le include aceasta. Articolele sunt semnate de un număr impresionant de oameni din medii de influență diferite: politic, economic, jurnalistic și universitar. De ce o carte despre problematica Europei din partea unui om de lîdere? Răspunsul mi-l-a dat chiar domnia sa, într-o întrebare particulară: "pentru mine, apartenența ca nație și cultură la spiritul Europei Occidentale o văd ca unică șansă a modernizării noastre".

Se știe că, printre altele, orice individ se legitimează prin ceea ce scrie. Marino afirmă încă din prefața lucrării că "România modernă, cel puțin de la 1848 începând, a fost – în ciuda insuficienței sale istorice – o țară orientată spre cultura și civilizația europeană. Ea a privit întotdeauna spre Apus, și nu spre Răsărit". Cu alte cuvinte, Marino face parte dintr-o țară a civilizației europene, este un european și, mai mult decât atât, crede în valorile europene.

Revenirea în Europa, ca structură, are 5 părți, neincluzând aici prefața de la începutul cărții. Prima parte are un număr de 14 articole, care încearcă să răspundă întrebării "Ce este Europa?". Spicul din aceste articole cîteva idei. Alexandru Paleologu abordează implicările, aşteptările și perspectivele viitoarei unificări europene; Mihai Șora are două articole în acest capitol, în care afirmează necesitatea existenței spiritului național, fiind de părere că

* *Revenirea în Europa. Idei și controverse românești. 1990-1995*, antologie și prefață de Adrian Marino, Craiova, Aius, 1996

"fără intimitatea ūinței poți să par orice vrei, dar nu ești absolut nîmic"; Andrei Marga are și el două articole din "Filosofia unificării europene"³; Al. Zub ne spune că Europa, ca și concept, s-a modificat de la conceptul geografic la cel spiritual; Vasile Muscă ne expune ce înseamnă Europa pentru un filosof; Silviu Brucan subliniază ideea unității Europei ca obiectiv strategic. Capitolul mai cuprinde articole de Victor Neumann, Alina Mungiu-Pippidi, Andrei Pleșu, Sorin Antohi, Stefan Borbely; tot aici există un studiu-anchetă despre ce este Europa, la care răspund Radu Călin Cristea, Radu Teposu, Dan Ciachir. Szegedi Iulia afirmă în finalul primului capitol – "comunitatea noastră europeană este mai degrabă culturală decât de natură geografică sau politică".

Capitolul doi este dedicat României și integrării europene, cuprindînd un număr de 20 de articole, care de care mai interesante și abordate diferit. Primele două articole, scrise de Adrian Niculescu și Dinu C. Giurescu, poartă amprenta unei analize istorice, autorii încercînd să găsească în Europa originile istorice ale României. Illeana Oancea subliniază că înainte de a construi un model mental despre ceea ce ar putea fi România ar trebui să ne vindecăm de ignoranță. Nicolae Macavei își rezumă articolul printr-o întrebare: "România, un stat european?", la care Nicolae Teodorescu pare a-i răspunde: "O clarificare necesară – România este o țară europeană!". Adrian Mihalache ne spune că "a fi european nu vine în contradicție cu propria identitate națională, dar nici nu decurge automat din apartenența la o cultură locală cu bună tradiție europeană" (p. 180). A. Marino ne atrage atenția asupra piedicilor care ar

putea exista în integrarea noastră în Europa. Astfel, ne spune în articolul său că scoaterea din Europa, izolare culturală, ștergerea din conștiința intelectualului român a ideii că el aparține unui popor european constituie principala noastră piedică în accederea la structurile europene. Au articole în acest capitol și personalități ca Vladimir Tismaneanu, Al. Zub, Mihai Zamfir, Traian Ungureanu, Nicolae Manolescu, Victoria Ana Tausan, Gabriel Andreeșcu, Șerban Mihăilă.

Cel de-al treilea capitol surprinde poziționarea României între Est și Vest ca strategie de vizitor. Semnează articole oameni politici (Petre Roman, Varujan Vosganian), jurnaliști iluștri (Octavian Paler, Ilie Șerbănescu, Alex Ștefănescu), analiști (precum Gabriel Andreeșcu, Alina Mungiu Pippidi), iar trei articole dedicate Europei Centrale, cu aspectele și conceptele ei, sănseate de Victor Neumann, Radu Enescu, Mircea Angheluș.

Penultimul capitol al lucrării se oprește asupra pozițiilor pro și contra ideii europene. El debutează cu celebra scrisoare trimisă de Constantin Noica către Emil Cioran, în anul 1957, dar care, prin problematica abordată, este în multe privințe de actualitate. Un număr impresionant de articole este dedicat acestei probleme de către Octavian Paler. Gheorghe Ceaușescu atrage atenția că toți cei care cer independența totală comit un act de trădare națională. Alte scrieri dedicate acestei probleme sănseate de Andrei Pleșu, Alex Tașnadi, Vintilă Mihăilescu, Apostol Stan, Pavel Perfil, Radu Antim, Ioan Buduca, Basil Ștefan.

Ultimul capitol este rezervat acțiunilor românești pro-europene. Sper că din cele prezentate mai

sus se poate desprinde natura cărții pe care a realizat-o Adrian Marino, precum și că, totodată, se observă diversitatea celor care și-au adus contribuția la realizarea acestor encyclopedii. Dacă am dori să găsim anumite neconcordanțe cu realitatea actuală a unor articole am putea face. Aceasta este dezavantajul realizării unei asemenea cărți, care să includă pozitii exprimate în cinci ani, timp în care au avut loc schimbări profunde, atât structurale, cât și mentale.

Totuși, problematica abordată a rămas una de primă pagină, iar o dată cu revoluția electorală din noiembrie 1996 (unii vor spune că termenul este un oximoron, dar nu le dau dreptate), integrarea în Uniunea Europeană și integrarea în structurile euroatlantice au dobândit un rol de prioritate națională. Cartea maestrului Adrian Marino ne impune să afirmăm în final că singura direcție acceptabilă pentru noi este Europa cu structurile ei, adică *mai mult ca oricând – Spre Europa*.

NOTE:

1. Pentru o detaliată prezentare a lui Adrian Marino, vezi *Polis*, nr. 3/1995.
2. Folosește conceptul de cultură politică așa cum apare el definit în lucrarea lui G. Almond și S. Verba, *Cultura Civică*, DU Style, 1996.
3. Pentru amănunte, vezi *Polis*, nr. 3/1995.

Eduard HELLWIG

Individualism versus holism

Pornind de la *weltanschung*-ul caracteristic epocilor primitive, antică, medievală și modernă, an-

tropologul francez Louis Dumont opune în cartea sa^{*} două demersuri metodologice ce corespund la două tipuri de organizare comunitară: individualistă și holistă. Perspectiva antropologică abordată centreză demersul pe opozitia dintre tot și un element din cadrul acestui tot, pe distincția în interiorul unei identități, identitate conferită de un anumit *pattern* ideologic sau cultural.

În prima parte – Despre ideologia modernă – structurată în patru capitole (Geneza I, Geneza II, o variantă națională și Maladie totalitară) sunt urmările apariția, evoluția istorică și ideologică a individualismului, comparându-se culturile naționale moderne (cea franceză și cea germană, în special) și concepțiile moderne. Lucrarea lui Louis Dumont se situează la granița dintre antropologia socială și antropologia politică, autorul încercând să arate că dacă societățile arhaice sănt, *par excellence*, holiste, nu același lucru se poate spune despre societățile moderne care, deși conțin într-o măsură mai mică sau mai mare elemente holiste generate de conflictul dintre tradiție și modernitate, precum și de conflictul dintre diferite culturi, ele rămân în esență individualiste.

Prima formă de individualism apare, în viziunea lui Dumont, la ascetul indian – “individual-în-afara-lumii” care, preocupându-se exclusiv de sine, renunță la lume pentru a căuta împlinirea spirituală. Attitudinea de renunțare corelată cu relativizarea valorilor este identificată apoi în perioada post- aristotelică dominată de trei școli de gândire (epicureică, cinică și stoică), expoziții lor diferind de ascetul indian prin revenirea în planul mundan printr-o adaptare secundară. Creștinismul va realiza tranziția între extramundan și in-

tramundan, omul devenind “individual-în-relație-cu-Dumnezeu”. În cadrul hermeneuticii biblice, viața în lume, deși relativizată în raport cu “viața de dincolo”, nu mai este refuzată. O dată cu Sfântul Augustin se realizează, în viziunea lui Dumont, încă un pas spre individualism, omul fiind perceput ca și creațură socială, doar biserica apărând ca un organism, statul fiind compus din indivizi. Analiza încearcă să stabilească, în continuare, relația bisericii-stat până în anul 800, perioadă în care papa Gelasius face o distincție ierarhică între *auctoritas* al preotului și *potestas* al regelui, acesta din urmă fiind subordonat preotului în chestiunile extramundane, iar preotul fiind subordonat regelui în chestiunile terestre. Secolul al VIII-lea, caracterizat prin separarea papilor de Bizanț, situează biserica în poziția de conducător al lumii, conferind astfel creștinismului implicarea în ea. Calvin și Reforma vor da sens acestei implicări, ea devinând acțiune, mai exact voință de acțiune. Angajamentul în problemele terestre devine acum un imperativ, efortul, reușita dând sens extramundanității și desemnându-i pe cei aleși. Biserica, societatea, comunitatea nu mai sunt concepute în mod holist; prin urmare, ele nu vor mai limita aplicarea valorii individualiste.

Ideea individualistă progresază apoi cu Thoma d'Aquino și Occam, primul înaintând teza dublei apartenențe a individului: siesă (la nivelul credinței) și comunității (la nivelul instituțiilor terestre), cel de-al doilea înlocuind ideea de comunitate cu libertatea individului,

* Louis Dumont, *Eseu asupra individualismului. O perspectivă antropologică asupra ideologiei moderne*, traducere de Luiza și Laurențiu Ștefan-Scalat, Ed. Anastasia, 1997, CEU Press.

extinsă de la nivelul vieții mistice la cel al vieții în societate. Prin formularea teoriei moderne a dreptului natural, în secolele XIV-XVI comunitatea creștină ierarhizată e înlocuită cu o multitudine de state individuale, fiecare stat fiind constituit din indivizi umani care ajung să stabilească un contract.

Analiza se oprește apoi la discursarea *Leviathanului* lui Hobbes și a *Contractului social* al lui Rousseau, Dumont considerând că deși ambii autori pleacă de la premise individualiste (de la individ și de la instinctul său de conservare) ajung în final să opteze pentru o viziune antiindividualistă – pentru Hobbes, omul ca ființă socială depinzând foarte strâns de stat, până la identificarea cu suveranul; pentru Rousseau, individul-cetățean se pierde în corpusul social sau politic.

Următorul reper cronologic este *Declarația Drepturilor Omului*, plasată de către Louis Dumont pe cea mai înaltă treaptă a individualismului, admisind însă că una dintre consecințele acesteia a fost nașterea *Universitasului*. A apărut nevoie de organizare și regenerare socială, lucru ce a dus la îmbinarea elementelor individualiste și holiste în scrierile lui Saint-Simon, Hegel, Marx, A. Comte, care attestă prezența unui determinism cauzal între individ și cadrul social. Eseul lui Dumont analizează în profunzime secolele XIX și XX, perioadă în care se vorbește tot mai mult despre opozitia dintre diferitele caractere naționale, și asta cu precădere în gândirea germană, ai cărei reprezentanți dăți ca exemplu (Herder, Fichte și, în final, Hitler) și-au pus întrebarea unde să plaseze identitatea. Analizând ideile exprimate de Adolf Hitler în *Mein Kampf*, Dumont consideră că acesta nu vorbește niciodată de Germania în sine, ci de o “Germanic-în-relație-cu-restul-lumii”.

Concluzia autorului este aceea că ideologia germană prezintă o formă particulară a individualismului modern, combinând holismul (în planul comunității și chiar al statului) cu individualismul (în planul culturii și al creației personale). Prin teoria darwinismului social, împărtășită și de Hitler, individualismul devine prezent, în viziunea lui Dumont, la nivelul reprezentărilor esențiale.

Ultima parte – Principiul comparativ: universalul antropologic – conține trei capitole, dintre care primul (Marcel Mauss, o știință în devenire) se delimită de subiectul cărții, prezentând o scurtă biografie a lui Marcel Mauss, metoda de lucru a acestuia, precum și contribuția sa importantă la studiul antropologiciei.

Cel de-al doilea capitol – Comunitatea antropologică și ideologia – încearcă să stabilească relația dintre antropologie și diferite ideologii, fiind prezentate controversele dintre *Gemeinschaft* și *Gesellschaft*, holism și individualism, prezente în gândirea germană și franceză.

Ultimul capitol – Valoarea la moderni și la alții – opune tipul modern de cultură din care face parte și antropologia tipului non-modern în ceea ce privește relația idei-valori. Astfel, pentru moderni, individul devine valoarea supremă, individualismul și separarea omului de natură ducind la distincția dintre ceea ce este și ceea ce trebuie să fie. În viziune antropologică, fiecare ideologie, fiecare cultură este relativizată în raport cu celelalte, neexistând cultură sau culturi superioare alteia sau altora.

Recomandăm această carte atât celor interesați în studiul istoriei ideilor, cât și celor interesați în studiul antropologiei sociale și politice.

Aranyosi István Albert

Semnale

G.E. MOORE <i>Principia Ethica</i> traducere de Alin Zăbavă și postfață de Dan Pavel, editura DU Style, CEU Press, București, 1997, pag. 414	scrie anatomii, istorii naturale, metafizici, etici, logici, semantici istorice comparate, sociologii și alte teorii ale puterii, iar marile paradigmă clasice – Aristotel, Hobbes, Locke, Hume, Rousseau, Marx etc. – erau rediscutate, adesea în legătură cu ceea ce apărea contemporanilor noștri drept mutația monstruoasă a tiranicii, totalitarismului.	comentator al faptului politic, dar și al celui cotidian, aparent banal, Andrei este un spirit deopotrivă exuberant și vital, melancolic și, cel mai adesea, ironic. Vocea sa este ascultată pe postul de radio național (National Public Radio), de milioane de americanii. De la Codrescu aflăm că de biziște săt multe dintre alcătuirile din jurul nostru, că de multă «suprarealitate» bântuie în această lume, dincolo de perdea de fum a consumului ostentativ, a «video-democrației» și a concertelor rock. Îndrăgostit de generația Beat, el aduce în cultura americană revolta avangardei est-europene, sfidarea dadaismului, dreptul la vis și la neuitare.”	filosofice (metafizica, ontologia, etica, teologia, logica, filosofia politică).
“ <i>Principia Ethica</i> este carte care a inaugurat curențul de gîndire cel mai influent din secolul XX, inclusiv sub diverse denumiri, cum ar fi atomismul logic, empirismul logic, pozitivismul logic, empirismul pragmatic, filosofia limbajului, o serie de puternici gînditori (Wittgenstein, Russell și, parțial, Whitehead, «cercul de la Viena», dintre care îl amintesc doar pe Rudolf Carnap, Willard von Orman Quine, Gilbert Ryle, John Austin, John Searle, Peter Strawson, Saul Kripke, Richard Hare etc.), grupați îndeobște sub denumirea generică de <i>filosofie analitică</i> .“	(Sorin Antohi)	Foucault se deosebește net de această abundantă literatură. Așa cum a observat Deleuze, el «inventează o nouă concepție despre putere.”	(Dan Oprescu)
Religiile lumii sub conducerea lui Jean Delumeau, traducere colectivă, Editura Humanitas, București, pag. 735	(Dan Pavel)	“Textele de față reprezintă, în primul rînd, o străduință de a-mi-limpezi mie însumi cîteva din aspectele unora dintre cele mai importante probleme morale din vremea noastră (și din toate timpurile). Aceste rînduri nu au prea multe pretenții de originalitate; ele rezultă, în principal, dintr-un efort de compilație; este, cum ar fi spus un filosof român, un exercițiu de a muta cartofii dintr-o lădă într-altă.”	(Vladimir Tismăneanu)
MICHEL FOUCAULT <i>A supravegherea și a pedepsei. Nașterea închisorii</i> traducere din franceză și note de Bogdan Ghiu, control științific al traducerii Marius Ioan, prefată de Sorin Antohi, Editura Humanitas, București, 1997, pag. 446	(Dan Pavel)	SORIN ANTOHI AURELIAN CRĂIUȚU (coordonatori) <i>Dialog și libertate. Eseuri în onoarea lui Mihai Șora</i> Editura Polirom, colecția “Plural”, Iași, 1997, pag. 296	Volumul cuprinde micro-monografii semnate de experți în marile religii ale omului (creștinismul, catolicismul, biserică ortodoxă, protestanismul, iudaismul, Islamul, hinduismul, Jainismul, religia Sikh, budismul, daoismul, confucianismul, shintoismul, religiile Africii negre), precum și capitole dedicate exacerbării extremismelor religioase în lume, spiritului religios difuz, eclectismelor și sincretismelor.
“Tema centrală a cărții este puterea. Pînă aici, nimic special: anii '70, care într-un fel fac bilanțul radicalismelor pre-1968, sănț ultimul mare moment al discuției despre putere ce obședase lumea occidentală după anii '30. Autorități intelectuale ca Bertrand Russell, Bertrand de Jouvenel, C. Wright Mills, Elias Canetti, Raymond Aron, Talcott Parsons, Hannah Arendt, John Kenneth Galbraith, Jürgen Habermas încercaseră să	ANDREI CODRESCU <i>Gaura din steag</i> versiune în limba română de Dan Nicolaescu, cu o introducere de Vladimir Tismăneanu, editura Athena, colecția Est &, pag. 304.	Editorii acestui <i>Festschrift</i> au dorit să compenseze lipsa abordărilor sistematice ale operei filosofului Mihai Șora, care debutează, în 1947, la ediția pariziană Gallimard, cu volumul <i>Du Dialogue interieur. Fragment d'une Anthropologie Méta-physique</i> , carte prejunită de Emmanuel Mounier, Emile Brehier, Jacques Maritain. Împlinirea de către Mihai Șora a vîrstei de 80 de ani a fost pretextul pentru editarea unui volum eterogen, îngegal că valoare, dar care cuprinde cîteva texte valoroase. Cele mai interesante sunt, desigur, aceleia care se ocupă de personalitatea exceptională a lui Șora, precum și de nucleele teoretice puternice ale creației sale.	NICOLAE BREBAN <i>Riscul în culturi</i> Editura Polirom, colecția “Plural”, Iași, 1997, pag. 296

Summary

2. <i>Editorial</i>	Dan Pavel	Democratic competence and training on the job
5. <i>Institutions of the New Power</i>	Marius Oprea	How the Attorney General divorced from justice
9.	Valentin Stan	Foreign Affairs Ministry: a relic of “the Golden Age”?
14.	Dan Suciu	Local Administration in search of subsidiarity
17.	Eduard Hellwig	Changing legislative power
24. <i>Euro-Atlantic Integration</i>	Gabriel Topor	“NATO obsession”
27.	Cătălin Crețu	Interests game within NATO and the integration of Romania
33. <i>Anatomy of Communism</i>	Document	The Session of the Political Bureau of the CC of the RWP, November 29, 1961
36. <i>Up-to-Date</i>	Alexandru Gurău	PDSR at crossroads
39.	Rodica Chelaru	Cavalcade of motions
41.	Oana Marinescu	Politics and privileges
43. <i>International Politics</i>	Marian Chiriac	Croatia – elections in the wake of change
45.	Radu Dobrescu	Legislative elections in France
	Claudiu Spermezan	
49. <i>File Sfera Politicii</i>	Adrian Marino	Censorship in Romania. Historical sketch
51. <i>Debates</i>	Victor Neumann	Meanings of political thinking in East-Central Europe
57. <i>Political Science Journals</i>	Andra Lăzăroiu	<i>Journal of Democracy</i> and <i>Revue française de science politique</i>
59. <i>Books Reviews</i>	I. Cătălin Nițu	<i>Critique of Pure Security</i> , Catavencu Academy
	Eduard Hellwig	<i>Revenirea în Europa. Idei și controverse românești. 1990-1995</i> , anthology by Adrian Marino
	Aranyosi István	Louis Dumont, <i>Eseu asupra individualismului</i>